



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9182

ՀԱՅԱԿԱՆԻ

ԱՌ

135

ՆԹԵՐՑԱՍԷՐ

ՀԱՅՈՒՀԻՍ

ՅՕՐԻՆԵԱՑ

Ե. ԿԵՍԱՐԱՑԵԱՆ



Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Կ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

1879

1
210

0 120 - 10

~~9-182~~

~~185~~

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՌ

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ ՀԱՅՈՒՀԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Կ. Ա. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱԾԾ

11 Գումգաբու Պատրիարքարան փողոց **11**

396
4-43

IV 429

ՀԱՄԱՐԱԿԱՆԻ

ԱՌ

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ ՀԱՅՈՒՀԻՍ

ՅՕՐԻՆԵԱՅ

Ե. ԿԵՍԱՐԱՅԵԱՆ



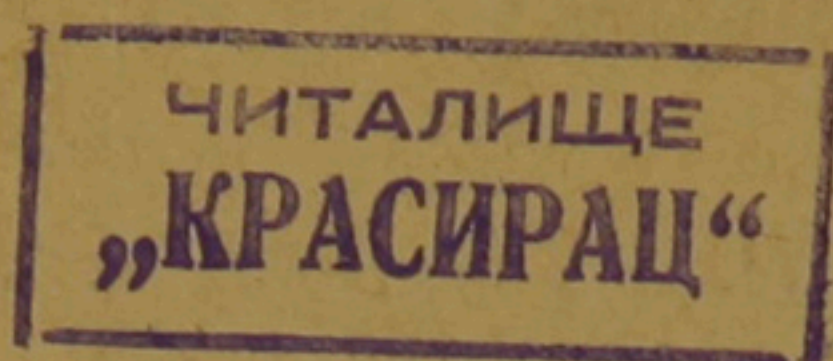
Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Կ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

1879

20 MAY 2013

Инв № 2342/55



(57247-66)

1-2/0 ш

ԱՌ

ՀԱՐԱՋԱՏ ՄՏԵՐՄՈՒԹԻՒՆԴ

ՊԱՐՈՆ Մ. ԱՄՊԱՐՃԵԱՆ

Հարգելի
Պարոն

ТАКТОРЪ К. ХИМАНЬ
МОСКАВЪ

212

Կամիմ երգել զառաքինւոյդ

Այլ հունիմ ձայն սիրական ,
Իմ հագներից անզօր են հունչ
Ձօնել ներբող քեզ արժան :

Այլ ի զուր ճիգ Օրփէոսի

Ոսկելարիցն ի գաջնակ ,
Ջառաքինւոյն վսեմ ձրից
Արժան հիւսել զղրուակ :

Ի զուր ճգնի եւ Ապիգէս

Առնուլ զԱրփին ի նկար ,
Մինչ ականերեւ փայլի յաւէտ
Աչաց սրտի բերկրարար :

Ձէ այնքան ջինջ լոյս Արփային

Ձեն Աստեղունք հրաշատես ,
Նա՛ որ փայլի գեր քան զԱրփիս
Առաքինւոյն է հանդէս ,

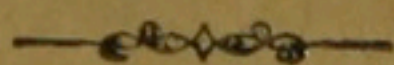
Զէ շրջմովիկ հուր խափուսիկ
 Ծփեալ ի շող առ վայր ինչ ,
 Վսեմ հոգիք վեհ քան զԱրեւ
 Միշտ ծածանին ոսկեջինջ :

Կացցեն անմահ անձնանուէր
 Բարեսիրաց յիշատակ ,
 Յաւերժափայլ բոլորեսցին
 Ոսկի դափնեայ մրցանակ :

Արդ՝ Մտերմոյդ քաղցր արդասիք
 Պարտիմ պահել սրտիս խորշ ,
 Թափուր մտացս քեզ նուիրեմ
 Զայս փունջ ծաղկանց անախորժ :

Մաղթեմ ի սիրտ անկեղծական
 Կեալ Զեղ ի շուք բարեփառ ,
 Քաղցրիկ հռչակ Բարեկամիդ
 Կացցէ եւ ինձ մխիթար :

Ե. Կ.



ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ



Երբ պարապոյ ժամերս կգրադէցնէի մեր սեռին
կարեւոր պիտոյից վրայ, խորհրդածութիւններս ըստ
կարի ի գիր առնելով, նոյն միջոցին բարեկամուհիներէս
մէկը ինձ ներկայացաւ, եւ մեր տեսակցութենէն
ետեւ հետաքրքրութիւն յայտնեց ներկայ գործոցս վրայ
եւ ես իբր զբօսանք գրածս իրեն յանձնեցի, զոր կար-
գալով խիստ համակրութիւն յայտնեց հանդերձ շնոր-
հակալութեամբ:

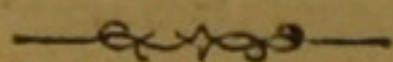
Հետեւեալ օրը մէկ քանի ընթերցասէր ընկերներ
իւր հետ մեզ այցելութեան պատիւ շնորհելով, խնդ-
րեցին որ եթէ կը հաճինք՝ մեր գրութիւններէն
նուիրել իրենց կարգալու, եւ անոնց խնդիրը կատա-
րելովս մեծ փափաք յայտնեցին մեր աշխատութեանց
հաւաքածոյ մը կազմելով իբր հաճելի նուէր մը ընծա-
յել ընթերցասէր Հայուհեաց:

Ուստի յոյս զգալով իրենց սիրուն եռանդը գը-
րաւոր աշխատութեան մէջ արծարծելու դիտմամբ
յանձն առի մէկ քանի խորհրդածութիւններէս հաւա-

քելով Նամականիս կաղմել յուսալով որ՝ ոչ թէ իբր
քաղցր դաշնակաց ձայն հեշտալի է լսել, այլ իբր
հովուական սրինգ մը իւր պարզ եղանակաւը կրնայ
լսելի ըլլալ ումանց :

Նամականիս կը պարունակէ ընկերուհեաց դի-
մակցաբար գրաւոր բանախօսութիւնք, մայրերու դաս-
տիարակութիւնք, հայրենասիրութեան եւ ընկերասի-
րութեան յօդուածք եւ ոտանաւորք ր :

Եթէ սոյն փոքր աշխատութիւնս ընդունելու-
թիւն գտնելով ընկերունիներէս՝ ինձ պատասխանող-
ներ գտնուին, իղձս վարձատրուած համարելով խը-
րախոյս պիտի դգամ դարձեալ ըստ կարի աշխատու-
թիւն նուիրել ի նպաստ ազնիւ ընկերակցացս :



Հ Ր Ա Ի Է Ր

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Դ Ի Մ Ո Ի Թ Ե Ա Ն

Օ Շ Կ Ո Շ Ղ Ա Յ

Արի՛ք ընկերք տեսնել քաղցրիկ մեր օրեր ,
Քաղցրիկ յուսով թո՛ղ զօրանան մեր սրտեր
Ձեռն ի ձեռին դիմենք ազատն Հայրենիք ,
Դիմենք սրտով անձկակարօտ մեր Մօր գիրկ :

Արդ՝ յառաջեմ/խուճբեր կազմած մէկ սրտով ,
Ազատութիւն երգենք քաղցր ձայներով :

Զի ահա նոր Հայոց Մուսայք քաղցրաձայն ,
Ոսկի տաւղօք ձայն տան որդւոց Հայկազնեան .
« Զարթի՛ք , գոչեն , եւ դուք կուսանք ի խրախոյս ,
Զարթիք տեսէք ազատութեան ձեր նոր լոյս :

Սեւ սեւ ամպեր թող չսլատեն ձեր աչեր ,
Տխուր հառաչք ալ չարձակեն ձեր սրտեր ,
Ոգին Հայկեան հղօր բարբառ կը հնչէ ,]
Գերութենէ ալ ձեզ ազատ կը գոչէ :

Մինչ ցերբ շրջի՛ք ձեռն ի ծնօտ յուսահատ ,
Տղիտութեան յանշուք դաւառն անազատ .
Ահա ձեզ ժամ երթալ Սիօն ցնծալով ,
Ազատութիւն երգել քաղցրիկ տաղերով :

Երդեւ ազատ մեր պանծալի Հայրենին ,
Ազատ է՝ Նա՝ ազատ եւ իւր կուսանին :

Արդ՝ փութացէք Հայկեան կուսանք դուք սիրով ,
Պճնիլ համայն վսեմ փառաց զարդերով .
Ո՛հ փութացէք լնուլ սրտիս իմ կարօտ ,
Անմահութիւն հիւսեմ ճակտիցդ նարօտ :

Տղիտութեան ձեր շղթաներ դամ լուծել ,
Փափուկ մատանցդ վարդից շարեր բոլորել .
Համր լեզուացդ ազդեմ ջերմիկ եղանակ ,
Եւ ձեր քմաց քաղցր ուսման տամ ճաշակ :

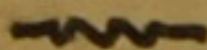
Բազուկ հզօր կապել թեւոցդ յաղթական ,
Թռել , ճախրել դէպի յազատն այն սահման :
Հապա կուսանք յառաջացէք մէկ սրտով ,
Ազատութիւն Արդ՝ գրկեցէք եւ հոգւով :

Ելէք խնդրել ձեզ նոր վիճակ պատուական ,
Բառնալ սիրով պէրճ դրօշակ վեհ ուսման :

Օ՛ն կազմեցէք զգաստութեան ձեր ջահեր ,
Երթալ սրտով ձեր Հայրենի սուրբ դաշտեր :

Անդ ծածանի աւետաբեր Աստղ Հայկեան ,
Ուր կը շողայ եւ ձեր Արեւ կենսական :

Ալ դօրացէք քաջալերեալ մէկ սրտով ,
Ազատութիւն հնչել քաղցրիկ տաղերով ,
Նա ձեզ պաշտպան նա զօրաւիգ եւ մեծ յոյս ,
Նովաւ ապրիք եւ տեսանէք ձեր նոր լոյս : »



ՅՈՐԴՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

Երբ աչքերնիս դարձնենք մեր Հայրենի գաւառը՝
կը տեսնենք Հայաստանի միգապատ հորիզոնին տակ՝
վեհակերպ ոգի մը իւր փառքերէն մերկացած խորին
տխրութեամբ արտասուած թոր աչքերը դէպի Բիւ-
զանդիոն ուղղելով, եւ վշտահար սրտին հառաչա-
լիր ձայներով իւր ողբաձայն մըմունջները հարազատ
որդւոց կը հնչեցնէ :

« Սիրասուն որդեակներս, դարձուցէք ձեր գթա-
լիր աչքերը յիս, տեսէք եւ գթացէք ձեր Հայրենեաց
վիճակին վրայ, ուրկէ այրիացեալ ոգիս բազում դա-
րերով թշուառութեան մէջ կը թափառիմ. տեսէք
դիս կապտուած բոլոր վայելչութիւններէս, եւ ար-
գիլուած դժնդակ բաղդին անգութ հարուածներուն
տակ. տեսէք աչացս բղխումն՝ որ ամայի ձորերու
մէջ հեղեղներ կը կազմեն, եւ սրտիս հառաչանքները
լուռ ամպոց մէջ կարճականքեն : Երբ կը յիշեմ փա-
ռաւոր տունս, հոյակապ շէնքերս, եւ վեհ տաճար-
ներս՝ որոց ճակատները վսեմ յիշատակներս քանդակ-
ուած էին, այժմ ամայութեան մէջ թանձր հողերուն
տակ կը ծածկին . ո՛ւր են դարդարուն սեղաններս
առատ բարիքներով լի, ո՛ւր քաջաբեղուն այգիներս
որոցմէ անմահ կենաց եւ սիրոյ ոգին կը բղխէր,
այժմ փշալից մացառներով կը ծածկեն . անտառաց
շքաւոր նոճիներու հովանեաց տակ թռչնոց խրա-
խալի երգերը դադրած՝ ամեն ուրէք ողբ, եւ կո-
ծեր կը հնչեն . շքեղ պարտէզներս դադանաց որջեր
եղած, եւ ահռելի երկիւղ կը տիրէ. Եւ բոլոր հեշտալի
առարկաներս տեղի տալով սուգ եւ վարանք միայն

ինձ ժառանգ մնացած են : Ահա դոհարադարդ գլուխս
այժմ այս սեւագոյն քօղով ծածկել արժան է , ոսկե-
թել բեհեզներուս տեղ՝ այս տխուր քուրձով կ'սլա-
տասարուիմ . եւ քստմնելին այն է ինձ՝ զի Յեսու ա-
մենեցուն իմ սիրասուն զաւակունքս դրկէս կորսըն-
ցուցած եմ . . . : Նոյն նախագուշակ ողբը Հայաս-
տան մօր վրայ լսեցէք , « Այգիներս թանակոխ եղած ,
ժառանգութիւնքս յափշտակուած , զաւակունքս դերի-
վարուած , ես միայն մնացած եմ մերկ եւ թափուր » :

Բայց , սիրելի որդեակք իմ , այս ցաւալի կա-
ցութեանս մէջ բոլորովին յուսաբէկ չեմ , այլ ձեր
օժանդակութենէ միայն կը յուսամ վշտացս դար-
ման . մի՞ դադրիք ձեր արթուն ջանքերով սիրտիւն
յոյսեր նուիրել ինձ , այն է Հայրենասիրութեան
եւ միաբանութեան ոգին ստանալ . վառեցէք ձեր
հոգւոյն մէջ անաղօտ ջաներ , եւ ելէք միաբան սի-
րով նախնեաց շիրիմներուն տակ ծածկեալ անմահ
դանձերը դտնել . յիշեցէք նոցա սքանչելի արարքը ,
որոց երբեմն վեհ սրտերը տաճար էին ինձ , այժմ ա-
նոնց յիշատակներն միայն են ինձ մխիթար , երբ նոյն
ազնիւ սերնդոց շառաւիղները անապական եւ անմահ
ըլլալուն կը վստահիմ , զի իրենց նախնեաց հարազատ
արիւնով եւ վսեմ օրինակաւ կրնան բարոյապէս կեն-
դանայնել իրենց Հայրենիքը :

Սիրելի զաւակունքս , դուք չէք նմանիր այն
յանդուգն քաջերու՝ որ իրենց յաղթանակը հուրե-
րու , սուրերու վրայ կը կարծեն , իրենց մոլեռան-
դութիւնը՝ քաջութիւն , եւ գաղանական բռնաբարու-
թիւններով իշխանութիւն կստանան , աշխարհաց ա-
ւերումներ եւ ազգաց մեծ կորուստներ պատճառե-
լով : Այլ դուք նոյն վեհանձն քաջերն էք , սիրով

զինեալ պերճ Սխոյեաններ , եւ նոյն սքանչելի Նշխա-
նութեան զինուորներ՝ որ տաանեւիններրորդ դարերով
վսեմ յաղթանակը ժառանգած եւ կը ժառանգէ յա-
ւիտեան : Միաբանութեամբ եւ սիրով զինեալ քա-
ջերս փառաւոր յիշատակներ կանգնեցին Հայրենի
աշխարհի մէջ , քան թէ սուրերու յաղթանակներով :
անոնց բարոյական գործերը խրախոյս թող ըլլան ,
որք հզօր ճգամբ ծաղկեցուցին ուսումնարաններ ,
գրականութիւն եւ Ազգին բարոյապէս սլայծառու-
թեան նպաստող բոլոր շահաւէտ գործեր :

Արդ՝ ջանացէք նոյն վեհ Անձանց օրինակին հե-
տեւելով ձեր աղնիւ յատկութիւնները ծաղկեցնել ,
գարշեցէք մոլորական ընթացքէ , այն է չարին թե-
լադրութենէ , հերքեցէք երկպառակութեան ոգին ,
թող չտիրէ ձեր վրայ անղգայութեան մահառիթ քու-
նը , մի նմանիք ազգատեաց ոգիներու , այլ նմանե-
ցէք Վաղարշակայ , Վարդանայ , Մազեատրոսի ,
Սմբատայ եւ այլ Հայրենասէր եւ ուսումնասէր ան-
ձանց՝ որք պանծալի ջանքերով Ազգին անունը փա-
ռաւորեցին : Որդեակք իմ , եւ դուք ծնունդ էք նո-
ցին , եւ սերունդ աղնուութեան՝ գիտէք յարգել մարդ-
կութիւն . կարող էք պաշտել իրաւունք եւ ճշ-
մարտութիւն , գիտէք Նաեւ չտալ տեղի ատելի
պատճառներու , որ մարդիկ ուղիղ կացութենէ կըր-
նան մոլորել , այն է մեծամտութիւն , ինքնասիրու-
թիւն , որ կրից գրգիռ տալով ուղիղ տեսութենէ կը
մոլորեն զմարդ , եւ ընկերին իրաւունքը կը տու ժեն :
Մի լինիք նախանձորդ պատիր փառասիրութեան ,
այլ նախանձորդ միայն առաքինական փառաց :

Ատեցէք չար նախանձու ոգին , այն է թովչա-
կան օձո՝ որ մտաց աչքերը շլացնելով քստմնելի յի-

չատակներ թողած է, այն նախնի մարդկան թշնամին՝ որ եղբոր ձեռքը հարազատին արեամբ թաթաւեց, Եդեմեան պարտէզը ապականեց, անոր սլահապաններէն շատերը մոլորեցնելով. թշնամեաց դէմ յաղթանակող սուրեր՝ եղբարց եւ ազգակցայ դէմ դարձնել յանդգնեցաւ, եւ միշտ իւր արբանեակներու սրտին մէջ որջանալով արդարութեան ոգւոյն դէմ կը մաքառի, եւ սիրոյ Արեւը շիջուցանել կսպառնայ։ Այլ դուք Հայաստանի քաջարթուն զաւակունք, գիտէք ընտրել բարին եւ ատել զչար, եղէք սրտիւ անձնանուէր Հայրենեաց եւ Ազգութեան, ինչպէս ձեր առաքինի նախորդներ. դուք որ նոցին հարազատ ժառանգներ էք, ջանացէք ձեր որդիական նշանը ցոյց տալ՝ որով իրաւապէս Հայրենեաց ժառանգ անուանիք, չէ թէ իբր ատելի որդիք նոյն պանծալի անունը յանիրաւի ստացած ըլլաք։ Վայել է պայազատից իրենց սեփական պատուանշանը կրել եւ ժառանգական տիտղոսը ունենալ. արդ եւ դուք Ազգասիրութիւնը առէք ձեզ նշան, եւ միաբանութիւնը պատուանշան ձեր անձին։ Դարձուցէք ձեր աչքերը գերութեան տխուր գաւառէն ի վեհն Սիօն՝ ուրկէ երբեմն գերի վարեցաք անգութ թշնամւոյն ձեռք։ Նմանեցէք դարձեալ նոյն քաջազն նախնեաց՝ որք յաղթաւոր բազկաց հետ անվհատ սիրտ կրելով ազգութեան իրաւունք սլահապանեցին. մաշեցան սուրեր երկաթներ՝ այլ չդադարեցան դօրաւոր ջանքեր. քայքայեցան շէնքեր քաղաքներ եւ չվահատեցան քաջարի սրտեր։

Նոցին պաշտելի եռանդը վառ պահեցէք ի ձեզ, նոցին արեան հեղեղներուն տեղ հոսել ի սէր ազգին աշխատասիրական քրտանց կաթիլներ, որոց նահա-

տակութեան սպիններուն տեղ՝ Ազգասիրական գործոց
նշաններ, Մի՛ լքանիք վատ թմրութեան մէջ, այլ
յուսով միայն ապրեցէք. յուսոյ փրկարար լոյսը մի,
փակէք յարկաց գրուանին տակ՝ որ աղօտ լոյսով կը
ծփայ Ազգին տանը մէջ եւ կարօտ է միաբանութեան
իւղոյն իւր լոյսը Արփանման փայլեցնելու:

Եւ դուք, սիրելի կուսանք, թողէք ձեր անփա-
ռունակ վիճակը, վառեցէք զգաստութեան ջահեր,
եւ ժրացէք միաբան սիրով ձեզ վայելուչ ձիրքերը
ստանալ. ալ մի՛ խարխարիք տգիտական անպատեհ
կացութեան մէջ, արթնութեամբ յաղթեցէք բաղ-
դին՝ որ մինչեւ ցարդ վշտալի վիճակաց դատապար-
տած է զձեզ, եւ ձեր վայելուչ ձիրքերը յափշտա-
կած, բարոյականութեան լուսաւոր տեսութենէն,
զրկած, եւ կենսական շնորհքներէ մերժած է. քաջա-
ցէք արդ յաղթել բաղդին, քանի որ ջանք եւ փոյթ
անոր դէմ հզօր ախոյեաններ են, ոչով ձեր շքեղ
ձիրքերը զօրացուցէք եւ մտաց ճրագները վառե-
ցէ՛ք. ունիք եւ դուք կատարեալ շնորհք մարդկու-
թեան պաշտօն վարելու, եւ ոչ թէ վայրապար եւ
ստորին արարածներ էք. հերքեցէ՛ք զձեզ նկուն հա-
մարելու թիւր կարծիքը՝ որ տակաւին կը տիրէ ի
ձեզ, այլ գոհութեամբ ճանչցէք բնութեան բարիքը
եւ ջանացէք ըստ մարդկութեան զայն ծաղկեցնելու:

Զի երկինք հաւասար շնորհատու է մարդկանց,
որով ստացած էք եւ դուք կատարեալ կամք եւ յի-
շողութիւն, այլ անտարբեր անհեղութիւնը յետա-
մղած է զձեզ երջանկութենէ. ուրեմն գիտելով զայս
փութացէք զգաստութեամբ ձեր բնիկ յատկութիւնը
ստանալ եւ ձեր վիճակը կենդանացնել:

Ահա սիրելի օրդեակներս ասոնք են իմ վերջին

յոյսերս եւ ծանր վիշտերուս դարման , փութացէք մօր
Հայաստանի սրտէն տխուր հառաչանքները դադրե-
ցնել , եւ աղետից յիշատակները ջնջել :

Այս սրտահար մրմուռններս թող ըլլան ձեզ աղ-
դարար փողեր , որով միշտ զգաստ դտնուիք անհրա-
ժեշտ պաշտօններու մէջ . եւ ձեր սրտին մէջ հայ-
րենեաց յիշատակը անմահ պահելով ազգասիրական ու
գին անմահացնել ջանաք :

Այսպէս Հայաստանի Ոգին Մասեաց հորիզոնին
վրայ իւր բոլոր փառքերէն զուրկ դառն սուգի մէջ
այլ յոյսը ապագային ուղղած եւ ազգին բարոյական
կենաց իբրեւ տարփաւոր՝ իւր սրտահար ձայները
Հայաստանի որդւոց հնչեցնելէն զատ հետեւեալ սի-
րայորդոր աղերսն ալ կերգէ :

Որդիք Հայկազնեան որդիք իմ սիրուն ,
Մինչ ցերբ տառապիմ կարօտ ձեր սիրոյն ,
Օ՛ն դարթիք այժմէն ի սէր հայրենի ,
Քաղցր միսիթար ձօնել իմ սրտի :

Զգեցչիք խրախոյս ի զօդ միաբան ,
Խնդրել Ազգային անուն սեփական ,
Արեաց խումբ հզօր ի զէն զօրաւոր ,
Ելցեն ի հանդէս մրցման նորանոյս :

Հայրենեաց ըղձից ջերմ վառեալ ի հուր ,
Պսակ Թորգոմեան հիւսել փառաւոր .
Սէր սուր ի ձեռին , սէր սուր ի հոգի ,
Սէր պնդեալ ընդ մէջս սէր անպարտելի :

Սիրոյն պաշտօնեայ պերճ հանդիսասցի ,
Պսակ Հայկազնեան սիրով փայլեսցի :

Այս է վեհանձնեայ Ազգին մեծ պարծանք
Այս ազգասիրին շքեղ մրցանակ :

Յայս ցնծայ Եղեմ պճնին դաշտք համայն .
Տեսցէ նոր Արեւ անշուք Հայաստան :
Ապա ո՞վ կուսանք . կուսանք , սիրելի ,
Փայլեալիք եւ դուք յայս սէր անցկալի .

Երբ լուսանկար դիտէք զամպ վերին ,
Դիտէք եւ համայն զլոյս արեգին :
Արդ մի մօռանայք զձեր Բարերար ,
Հսեցէք ձեր մօր ձայնին վշտահար :

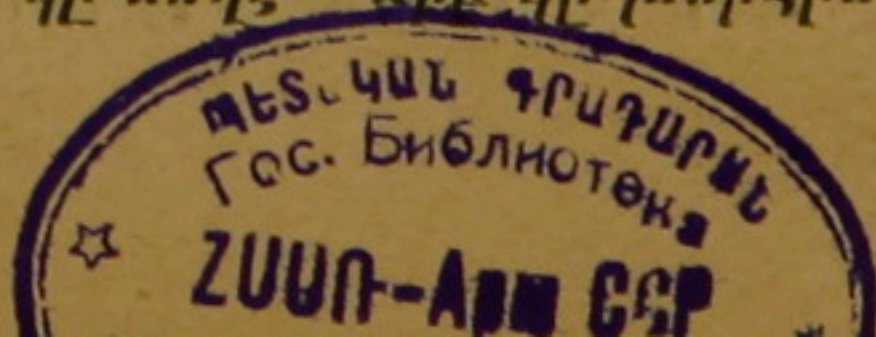


Մեր սեռը ինչո՞ն տկար կոչուած է .

Սիրելի քոյր իմ ,

Գիտելով որ Ազգասիրութիւնը կը յարգէք , հե-
տեւաբար ընկերասիրութիւնը , ըստ որում անշուշտ
կուզէք խորհիլ մեր սեռին անշուք վիճակին վրայ եւ
քննել անոր պատճառները , այս մասին հետաքրքրու-
թիւնս զո՞հ ընելու դիտմամբ խորհրդակցութիւնս ձեզ
հաղորդել կը փութամ :

Չէ որ մարդկանց առաջին եւ գլխաւոր պարտքն է
իր սեռին զարգացման եւ կրթութեան հոգ եւ խնամք
տանիլ , այսինքն թէ արական եւ թէ իգական սեռի՝
որ միատեղ կանուանի մարդկային սեռ . բայց զար-
մանքս զիս խիստ կը նեղէ՝ երբ կը խորհիմ թէ ի վա-



1-210uch
(57247.66)

զուց նոյն սեռը իւր կէս մարմինը իբր անպիտան ան-
դամ նկատելով՝ անիոյթ եղած է անոր բնական յատ-
կութիւնները զարգացնելու մասին . այսինքն օրինա-
ւոր հրահանգ եւ դաստիարակութիւնը կարեւոր չը
համարելով գրեթէ իբրեւ գերի դործածած եւ անար-
գած է նոյն օգտակար մասը , ուրկէ ընդհանուր սե-
ռին բարւոքումն կապասուի : Յաւալի յիշատակ է , զի
ի սկզբանէ անոր ազնիւ կոչումն չճանչուելով՝ իր սուրբ
իրաւունքները զոհուած են ի փեսա ընդհանուր սեռին :

Ինչո՞ւ օրինաւոր ազատութիւնը իրմէ կապտած
ըլլալով՝ Ամերիկայի սեւերու եւ ճերմակներու հետ
տարբերութեան պէս մեծ խտրութիւն տիրած է արա-
կան եւ իգական սեռին մէջ , որով իւր բոլոր կարո-
ղութիւններէն զուրկ կաշկանդեալ մնացած է անշուք
կացութեան մէջ : Խիստ ցաւ կզգամ երբ կը նկատեմ
բնութեան սքանչելիքները զննելով, տուեղեղը, հան-
գերը եւայլն որոց էգերը իրենց որոշ յատկութեամբ
բնականաբար ճանչցուած , եւ ըստ արժանւոյն յար-
գուած են , միթէ զարմանալի չէ որ մարդկութեան
կարեւոր մասին նոյն խնամքը տարուած չըլլալով , իբր
կեղտ եւ անպիտան նիւթ մը համարուած , եւ իւր
առանձնական շնորհքէն զուրկ մեքենաբար ապրած է ,
որով իւր կացութիւնը աւաղելի եղած է տեսակ տե-
սակ գերութեան տակ : Ուստի անցելոյն վրայ եթէ
ակնարկ մը ընենք՝ կը տեսնենք որ շատ կերպ սոս-
կալի գաղափարներու զոհուած են մեր իրաւունքնե-
րը . ոմանք կանանց սեռը իբր գերի նկատելով , ո-
մանք իբրեւ անասուն առանց ազատ լեզուն անգամ
գործածել տալու , ոմանք կէս մը մարդ , այսինքն ան-
ձամբ մարդ՝ եւ մտօք անասուն եւայլն եւայլն , եւ
այս ատելի գաղափարներու դարերը բռնացած են

նոյն փափուկ սեռին բարոյական կարողութեանց վրայ
եւ անոր սոսկալի հարուածներ տալով զայն նկուռն
եւ տկար գործած են : Արդ եթէ չենք սխալիր կըլ-
նամ ըսել թէ , նոյն գաղափարաց թափթփուքները
տակաւին կը տիրէ մեզ . . . : Ապա ցաւակցիլ ար-
ժան է սիրելիդ իմ , վասն զի կաղ եւ կոյր ծնելը այն-
չափ ցաւալի չէ կրնանք ըսել՝ որչափ քստմնելի է չա-
րաչար եւ բռնի պատճառներով այն վիճակին մէջ ինկ-
նալը , մինչդեռ զգուշութեամբ խնամուէր Ազգութեան
կրնար օգտակար անդամ ըլլալ : Ահա մեր ժառանգա-
կան ախտին պատճառը չէ թէ բնութենէ՝ այլ մեր
հզօր կոչուած մասն է եւ այս համաճարակ ախտէն
մեր Ազգն ալ անմասն մնացած չէ որ փոխանակ լու-
սաւոր Ազգաց օրինակին հետեւելու իր դրացի բար-
բարոս ազգաց օրինաց հետեւած է . կուզեմ ըսել թէ
միթէ երկինք դատապարտած են զմեզ , եւ թէ քա-
ղաքական կոյր օրէնքներ զմեզ նոյն ցաւալի վիճակին
մէջ ձգած են :

Թէպէտ այժմ գոհութեամբ բաղդին նոյն բռնաւո-
րական օրէնքները ընկճուած են , եւ զմեզ ճնշող
ձեռքերը դադրած , ներկայն մեզի համար արշա-
լոյս մը ըլլալ վստահ եմք , քանի որ ժամանակը
մեզ աղատութեան հրաւէր կը կարգայ . այլ մինք դեռ
անզօր , դեռ համրաքայլ , առաջնորդի կարօտ ենք եւ
ապաստան կը խնդրենք մեր քայլերու զօրութեան ,
զի վաղեմի կարկամեալ վիճակէն չենք կրնար յառա-
ջադիմութեան դիմել յաջողապէս : Ըստ որում պի-
տոյ է մեզ գութ եւ կարեկցութիւն , ապա թէ ոչ ,
տակաւին կոյր ծառայութիւններու զբաղելով , մեր
ողբալի կեանքը պիտի շարունակենք :

Ուստի , սիրելի Քոյր իմ , կը խնդրեմ սոյն կար-

ծիքս նկատողութեան առնելով, մեր վիճակը բար-
ւոքելու մասին ձեր խորհրդածութեամբ ալ զիս դո՛ւ
ընել բարեհաճիք. մեր սեռին վրայ եթէ սխալ կարծիք
մը ունեցած եմ, ձեր ուղիղ դատողութեան կը յանձ-
նեմ զայն ստուգել եւ նպաստաւոր գաղափար տալ,

Որոյ մնամ անձկանօք

Ընկերուհիդ

Վիճակակից Քոյր իմ.

Արդովեմ կարծիքդ՝ որ մեր սեռին յետադէմ կա-
ցութեան վրայ ցաւ դգալով կուղէք պատճառը քըն-
նել, եւ անոր ուղղութեան ելք եւ դարմանը խոր-
հիլ, եւ գլխաւոր պատճառ կուղէք տալ արական
սեռին մեր վիճակին վրայ անդուծ եւ անհոգ ըլլալը.
ուստի եւ զգացմանդ կարեկից գտնուելով՝ կուզեմ
այս մասին սոյն կարծիքս հաղորդել ուշիմութեանդ:

Բնական եւ ամեն սրբազան օրէնք կը պահանջեն
թէպէտ որ՝ մարդիկ միմեանց օգնութեամբ ապրին,
եւ հզօրը միշտ պարտաւոր է տկարին նպաստել:
այս բնական զգացումն կարող չէ մարդ ուրանալ,
ոակայն կը դործուին պարագային եւ պատճառին հա-
մեմատ:

Եթէ կամաւ խելագար մը ուղի մահառիթ վը-
տանդի դիմել կամ իւր ճակտի անգին դոհարը ստ-
նակոխ ընել, կամ սեպհական հարստութեան դան-
ձերը աւագի մէջ ցրուելով՝ թշուառ եւ դժուծ կեանք
ստանալ, միթէ իրաւունք ունի՞ ուրիշէ կարեկցու-
թիւն եւ դուծ պահանջել. կամաւ վտանդի դիմողը

կրնայ օգնութեան ձեռք խնդրել . կոյրը միայն առաջնորդի կարօտ է , եւ կարկամեալը նստաստող ձեռքի . այն որ կամաւ իւր կորուստը գրկած է , իրաւունք չունենար ուրիշէ օգնութիւն պահանջելու :

Միթէ զգացում եւ դատում չունի՞ այն անձը , չարը բարին , անձին շահն ու մեասը գիտնալու . միթէ բանականութեան ձիրքէ զուրկ տարբեր մարդկութիւն կը կրէ , եւ մտաւոր կազմութենէ թերի ստեղծուած է . ոչ երբէք , այլ « կորուստ քո ի քէն է ով դու , եւ ոչ ոք այնչափ մեասի յայլոց որչափ իւր անձնէ » : Թողունք անցեալը որ կոյր օրինաց սովորութիւններ բռնանալով զմեզ թշուառ կացուցած են . բայց ահա ժամանակիս կենսական ոգին խրախուսելի ձայնը կը հնչէ , արշալոյսը կը ծագի , եւ մենք մեր թմրութեան քնոյ մէջ աչքերնիս չենք ուղեր բանալ , եւ անտեղի երազներով զբաղեալ՝ զմեզ երջանկութեան մէջ կը կարծենք : Ինչո՞ւ մեր սեռը չելլէր սթափելով իրական երջանկութիւնը խնդրել , ինչո՞ւ անտարբեր է իւր իրաւունքները ստանալ , զոր կամաւ ուրանալով նկուն վիճակի մէջ կը կենայ : Ո՞ւր ճակտին ուսման վայելչազարդ պսակը , ո՞ւր բարոյականութեան շքեղ հանդերձը , եւ ո՞ւր է արդար փառասիրութիւնը՝ որոնք մեզնէ շատերուն մտաց մէջ դեռ ծնունդ առած չեն :

Սիրելի ընկերուհիդ իմ , այժմ ինչ պատճառ կրնաք գտնել յառաջադիմութեան զուրկ մնալու , հին փիլիսոփայից դարերուն մէջ չճնանք , չհասանք աղջկանց կարգալը օրինազանցութիւն կամ ոճիւր համարուած ժամանակին , չճնանք նաեւ լեզունիս սանձուած , աչքերնիս փականք դրած , բարբարոս եւ բիրտ օրէնքներուն տակ , ուր կերպով մը ներելի ըլ-

լար մեր տխուր կացութիւնը : Ահա անցելոյն հետ
բաղդատամբ ներկայ ժամանակս ոսկեղէն դար հա-
մարել արժան է մեր սեռին համար , որով նոր կե-
նաց ճաշակ կրնանք վայելել :

Սոյն ներկայի մէջ արական սեռը կղզայ իւր ան-
դամակցին վիշտը եւ անոր բարոյական կենդանութեան
կարեւորութիւնը քաջ ճանչնալով ոչ սակաւ դեղ եւ
դարման նուիրել կը ճգնի . որոց աջակից է նաեւ ժա-
մանակիս յարմար սլարագայն , զի ուրախ սրտիւ կը
տեսնենք օրիորդաց վարժարանները եւ ըստ բաւական
նին յառաջագիւծութեան ջանքերը , պակաս չեն ազ-
գասէր լրագրաց խրախոյսներ , եւ ժամանակիս օրի-
նաւոր ազատութեան հրաւէրը , որ խիստ նպաստա-
ւոր միջոցներ կուտան մեր վիճակը բարւոքելու :

Սակայն չենք կրնար ըսել թէ մեր սեռը բոլորո-
վին անլուր է ազատութեան ձայնին (ի բաց առնե-
լով մասնաւորները ,) շատերը լսեցին զայն եւ գրկե-
ցին ազատութիւնը . եւ ինչպէս , իբր խելահեղ եւ
մոլեգին աւելի իւր վնասուն դիմելով չէ թէ շահուն .
այսինքն բարոյականութեան եւ խոհականութեան
սանձը խզելու առիթ սեպելով փոխանակ իւր օրինաւոր
պաշտօնը կատարելու՝ իբր պակասամիտ խաղալիք ը-
նելով զայն բարեպատեն միջոցը անարգութիւն ստա-
ցու :

Թող ներուի մեզ ըսել թէ՝ ունինք ազատասէր-
ներ՝ որ շատ անպատեհութիւնք իբր ազատամտութիւն
կը գործեն , ունինք անխորհուրդ բանագէտներ , ի-
մաստնաձեւ իմաստականեր , թեթեւամիտ աշխոյժներ ,
սեթեւեթ զարդերով անվայել հտպտանքներով պար-
ծող սնապարծներ , քսակնին Եւրոպացւոց գանձին տու-
ժող կամաւ խելագարներ եւալն եւայլն , որոց ձեռք

կը յաղթահարի ցանկալի ազատութիւնը զոր անուատեն ընթացից միջնորդ առած կը գործեն . ազատութեան զայն անգին գանձը՝ որ արժանաւոր ձեռքերով վեհ պաշտօններ կը կատարէ , եւ անարժան անձանց մոլութեան առիթ է :

Ունինք շատեր՝ որ տակաւին անզգայ են ժամանակիս աւետաւոր հնչման , եւ շատեր՝ որ ազատամտութիւնը եւ լուսաւորութիւնը թովչական ձայն կարծելով ականջնին կը գոցեն , իրենց կամակոր օրինաց զայթակղութիւն սեպելով , կենսական բաղձանքներէ դուրկ , իրենց աղետալի վիճակացը անտարբեր , թշուառութեանց գոհ , կամաւոր գերի եղած տգիտութեամբ , եւ մեքենաբար կասլրին :

Եւ ահա մեր վիճակը թշուառացնող մենք ինքնին եղած ենք ուրիշ շատ կերպ անպատեն միջոցներով՝ որոնք ուրիշ յօդուածով յիշել կը պարտիմք :

Ուստի, վշտակից Բարեկամս, ժամանակիս պարագաները յաջող նպաստներ կը նուիրեն մեզ՝ եւ ալ գերի չենք բռնաւոր իշխանութեանց տակ , կաշկանդեալ չեն մեր կենսական զօրութիւնները , պէտք չէ մեզ կոյր կացութեամբ դեգերիլ . բայց են յառաջադիմութեան ասպարէզներ , մենք տակաւին յետադէմ կացութեան մէջ կը հեծենք , քանի որ մեր ջանքերը չգործածենք մեր բնական ձիրքերը ուրանալով մարդկութեան յոռի մասն կը կոչուինք , եւ արական սեռին իբր բեռ մը համարուելով , անարգանաց արժանի ենք :

Ահա պատճառները՝ որ արական եւ իգական սեռին մէջ մեծ խտրութիւն կը կազմեն , ընդ որ յոյժ կը վշտակցի ազատասէր ոգիդ , որոց համակարծիք :

Բարեկամուհիդ

Ճշմարտախնդիր բարեկամուհիս

Մեր սեռին արդահատական վիճակին նկատմամբ
կրած արտաբնական դարման հանդիսացաւ՝ երբ ձեր
խորհրդածութիւնը դրաւ որ միջոցաւ ընդունելու պա-
տիւ ունեցայ : Ահ նա իմ տխուր ձայնիս արձագանք :
Երբ կը տեսնեմ որ բազդակցունի Բարեկամս մեր ցա-
ւալի կացութեան վրայ կարեկցութիւն զգալով սրը-
տագին կը բողոքէ շատերու անտարբեր կացութեան
վրայ՝ որ ժամանակիս շնորհաց արտօնութիւնը չարա-
չար դործածելով մեր դժբաղդ կեանքը շարունակել
կուղեն , այսինքն շնչաւոր մեռելութեան մէջ ապրիլ :

Արդ՝ իրաւացի կը գտնեմ խորհրդածութիւններդ՝
դի մարդ իւր իրաւանց տէր ըլլալ սկստք է , եւ քանի
որ իւր իրաւունքը չպահպանէր՝ ուրիշէ պահանջելու
իրաւունք չունի . բայց, Սիրելիդ իմ , տակաւին մեր
սեռը իւր կատարեալ իրաւունքը չկրնար պահել՝ քանի
որ բոլորովին օրինաւոր ազատութիւն գտած չէ . դի
մէկ կողմը դեռ տգիտութեան սեւադէմ իշխանը եւ
մէկ կողմէ բռնութեան սանձ կը կրէ : Թող ներուի
մեզ ըսել թէ՝ արական սեռը գրէթէ կէս մասամբ
տգիտութեան մէջ ըլլալով՝ չյարգեր զայն ազատու-
թիւնը՝ որ զինքը մարդկութեան սահմանը կառաջնոր-
դէ , որով իգական սեռը նուաճելով չզօրէր իւր սուրբ
իրաւունքը վայելել , քանի որ դերութեան վանդակին
քանալին նոյն տեսակ անձերու կծկեալ ափին մէջ է ,
եւ ազատասէր կիներ այն լուծին հպատակելու ստիպ-
եալ է :

Կանայք անաղատ եւ տգէտ պահելու գաղափա-
րը շատ հին ըլլալով բոլորովին ուղղուիլը դժուար է ,

« Զի հնապեալ ախտաւորութիւնս դժուարաւ բժշկի »
մեր սեռը իբրեւ տարբեր էակ մը նկատուիլը հին եւ
արմատական է . բարբարոս ազգերու հնարած ,
այսինքն Հնդկային , Հրէական եւ հեթանոտական , ու
բոց ապացոյցները աւելորդ է կրկնել , այսինքն ոչ
իբրեւ իմացական էակ կատարեալ մարդկութիւն կրող՝
այլ իբրեւ արական սեռին սին ստուերը , եւ անոր
կամակատար գերին . ասոր համար էր մեռած այրին
հետ ողջ կինը թաղել , կանանց համար աղօթարան
հաստատուած չէր , անոնց համար երկինք չկար .
անոր համար կիները արանց հետ հաց ուտել , եւ ըն-
կերական կեանք անցունելէ զրկուած էին , եւլն . եւլն :

Եւ ահա այս սոսկալի նախասղաշարմանց թափ-
թըփուքը դեռ կը տիրէ : Երթանք Ասիոյ եւ Թրակիոյ
նաեւ Հայաբնակ քաղաքներ՝ որ վշտալի Հայուհիք
տակաւին բարբարոտական ատելի օրէնքներուն տակ
կը հեծեն . եւ ինչո՞ւ հեռուն երթանք , քանի որ լու-
սաւորեալ կոչուած մայրաքաղաքիս մէջ ապացոյցներ
չատ ունինք : Վասն զի արական սեռին շատերը խիստ
հաստատ կերպով համոզուած են թէ՛ կանայք բըռ-
նութեան տակ պահելը անհրաժեշտ օրէնք է , եւ
թիւր ըմբռմամբ կը կարծեն որ՝ եթէ անոնց ազատու-
թիւն տրուի , իրենց սուրբ իշխանութեան սանձը
ձեռքէ կելլէ . ըստ որում խիստ օրինօք կուզեն դա-
նոնք բռնութեան տակ պահել , եւ գերիաբար գոր-
ծածել . իրենց կոյր տգիտութիւնը չներէր դիտնալ
թէ՛ եթէ զանոնք օրինաւոր ազատութեամբ դաստի-
արակած ըլլան , աւելի անոնցմէ յարգանք եւ պատիւ
կրնան ստանալ . անոնք փոխանակ անամայ կոյր ծա-
ռայութիւն ընելու՝ անձնանուիրական սիրով պիտի
ծառայեն , զի առաւել մտօք ամուսնական սուրբ ի-

րաւունքը պիտի ճանչնան եւ այրերը չէ թէ իրենց
քոնաւոր իշխան , այլ իբր ընտանեաց տէր , գեր-
դաստանաց խնամակալ , անձին շուք եւ փառք ըլ-
լալը ճանչնալու կարողութիւն ունենալով՝ իրենց այ-
րերուն փոխանակ աւամայ հնազանդելու , պիտի
սլաշտեն զանոնք : Եւ ահա զայս կարողութիւնը ու-
նեցող այրեր շատ քիչ ունինք դժբաղդաբար , որով
մեր սեռը տակաւին դանդաղ կերթայ յառաջագիմու-
թեան մէջ : Ո՛հ , ողբալ արժան է այնպիսեաց վրայ
երբ կը լսենք շատերէն որ կանանց դաստիարակութիւնը
կատեն , նոյն կարծիքը շուտ տարափոխիկ կը լլայ հա-
մակարծիք մտքերու մէջ , Ս. Ղօթադիրք միայն կարդալը
բաւական է ըսելով զանոնք երջանիկ կեանքէ կը զըր-
կեն : Մեր սեռը ցաւակցութեան արժան է քան
թէ մեղադրանաց . անմշակ երկրէն ինչ բարիք
կը յուսացուի , քանի որ անոր կարեւորութիւնը
դժացող եւ խնամող ջանքեր կը պակսին , եւ մեք
յանիրաւի սոգէտ եւ սոորին անուն կամ անարգանք
ժառանգած ենք , եւ իբրեւ տարբեր մարդ ձայն
չունինք ընկերականութեան իրաւանց մէջ :

Շատ անգամ տեսած ենք որ կին մը իր այրէն
աւելի խոհական , աւելի նախատես եւ աւելի անտե-
սազէտ է , բայց ստիպեալ է կամաւ կուրօրէն հնա-
զանդիլ իւր մօլի այրին . զի պէտք է ըստ կոյր օրի-
նաց կինը լեղուահատ թռչուն ըլլայ , եւ այրը թէ-
պէտ ազոաւ՝ պէտք է ինքը կռչէ եւ խրոխտաբար
իշխէ :

Ուստի իմ կարծիքս այս է , սիրելի Քոյր իմ , զի
պէտք է մեր մէջ գաղափարներ ծաղկին , որոց սլաշ-
տօնեայ ըլլալ պարտին տաղանդաւոր անձինք , օրինա-
ւոր միջոցներով շարժեն թմրեալ միտքեր , խոհեմու-

թեամբ իրենց աղատութիւնը սրահն , դաստիարակութեան հրաւեր կարդան , ընթերցարան եւ Խորհրդարաններ կազմելով սրտի եւ մտքի հետ խօսող ուսմունքներ սորվին , որով կարող ըլլանք յառաջագիւթութեան քայլեր շարժել եւ մարդկութեան անուն ժառանգել :

Որոյ մնամ անձկաւէտ Հայուհիս

• • • • •

Աղետակից մտերմութիւն ի՞նչ ,

Աղետից ենթակայ եղող սրտի մը ախորժելի չեն զուարճանաց ձայներ , քաղցր դաշնակներ , այլ համակիր սրտերու կարեկցութիւնը միայն սփոփանք եւ մխիթար են : Որով սիրտ առած իւր լռիկ ցաւերու յիշատակը նոյն վշտակցին յայտնել միայն կը փութայ , ըստ այնմ ոչ տարբեր մխիթար կընծայուին մտերմութեամբ նամակները՝ ոչ տխուր սրտիս արձագանքն է , եւ թելադրէ զիս աղետաց տխուր հարերով դարձուածել իրեն :

Ազնիւ բարեկամս , չենք կրնար ուրանալ թէ ի վաղուց մեր սեռին բարոյական իրաւունքը բարբարոսական օրէնքներու զոհ եղած է . յայտնի է որ մարդկանց հզօր կոչուած մասը փափուկ սեռին յատկութիւնները չճանչնալով իբր անզօր տկար եւ անախտան համարած եւ ապօրինաւոր իշխողութեամբ զայն նկուռն ըրած եւ ստորնացուցած է :

Մենք չենք ուղեր ըսել որ՝ կանանց սեռը յար եւ

Նման արանց բոլոր կարողութիւնը ունի, սակայն
բնութիւնը ամեն էակաց մէջ որոշ յատկութիւններ
սահմանած է, որ մէկգլմէկէ տարբերութիւններ կը
կազմեն. կանանց սեռն ալ իւր որոշ յատկութիւնն
ունի, որ շատերէն չճանցուելով եւ ըստ բնութեան
չհրահանգելով անդօր մնացած է. շատերը թիւր տրա-
մաքանութեամբ անտեղի փաստեր կը գտնեն կիները
պարսաւելու, զորօրինակ անոնք զինավարժութեան
եւ մրցման յարմարութիւն չունին, ինչպէս արք մի-
այն, ուրեմն կիները մարդ չեն. այս թիւր հետեւու-
թիւն է, զի կան այրեր ալ որ երբէք նոյն պաշտօ-
նին կարող չեն, ուրեմն . . . : Ուստի ասոնք մէկ
կողմ թողելով մեր կարեւոր կէտին գառնանք, ահա
մեռ սեռը տգիտութեան մէջ թմրած ըլլալով չզգար
իր վիշտերը, քանի որ չսթափի դարձանը ինդրել,
անտարակոյս է որ անարդ նկուն ըլլալով ուրիշները
անոր բռնաբար կիշխեն: Բնութիւնը չէ տուած ի-
րեն հզօր եւ յաղթող բազուկ, բայց շնորհած է ա-
զատ լեզու, ազատ խորհուրդ եւ ազատ կամք, ո-
րով կրնայ յիմարական ախտերը բուժել, յաղթահա-
րութիւնք ամօքել, իր բռնութեան լուծը քաղց-
րացնել, եւ խոհեմութեամբ իր յաղթանակն ստանալ:

Թողլով անցեալը « Պարտ է վարուիլ ըստ ժա-
մանակին » կոյրին համար մեռած է Տիեզերաց վա-
յելչութիւնք, եւ խուլին համար ալ ամեն ախորժե-
լի ձայն. ըստ որում ներելի էր գրեթէ մեր սեռին
նախնի վիճակը՝ զի պատճառները խստիւ արգիլած
էին զայն վայելից տեսող ըլլալու. բայց ահա ներ-
կային լոյսը նոյն ատելի խաւարը կիսով չափ կը մեր-
ժէ, ինչպէս ամպամած երկինք երբ պարզութեան
նշան ցոյց կուտայ, թուի ամպերը կը նղրտանան,

ուրեր ուրեր արեւու նշոյլներ կարճակեն՝ եւ աչաց տեսութիւնք իրեն կը ձգէ : Ասանկ ալ այժմ կոշտ դադափարաց բռնի խաւարը կը մերժի , եւ աղատութեան լոյս կը ծագի . լուսաւորեալ ազգաց օրինակը տարածուելով շարժառիթ կըլլայ շատերու , զի հնասէր Հրէայն , բարբարոս այլազգիք անգամ իրենց հին սովորութեանց արատները նշմարելով՝ ըստ կարի վաղեմի դրութենէն կը փոխին . այն շնորհիւ է որ՝ ներկայ քաղաքականութիւնն մեծ շարժմամբ հինէն կը տարբերի , եւ մեր սեռն ալ իւր պարզեւէն անմասն ձգած չէ : Նոյն շնորհիւ է որ՝ Արական եւ Նգական սեռի տարբեր եւ բարոյական խտրութիւնը կը վերնայ , եւ կը ճանչցուի թէ բարոյական պատասխանատուութիւն ունեցող էակ՝ չէ թէ արական սեռին սին ստուէրն է , եւ այն շնորհքէն զուրկ ժողովրդոց մէջ է որ տակաւին նոյն սոսկալի բարբարոսութիւնք կը տիրեն : Ասով է որ այժմ նոր փիլիսոփայութիւնը օրինաւոր արտօնութիւն կուտայ մեզ աղատ լեզու եւ ձայն ունենալ , եւ անով է որ նախապաշարմանց թափթփուքին հասանք՝ չէ թէ ամբողջութեան , որով մեր սեռը կրնայ աղատ շունջ առնելով իւր շահերը վայելել , եթէ սրտով ջանայ եւ աշխատի :

Ահա իմ դիտումս ալ այս է թէ՝ բաւական է որ մեր սեռը զինքը կրժեւելու զգացմունք ունենայ , որչափ արական սեռը կզգայ իւր դաստիարակութեան վրայ , զի անձին պաշտպանութիւնը նախ իրեն կը վերաբերի՝ յետոյ ընկերին , եւ ամէն ջանք իր սեռ հականութիւնը հայթայթելու մասին զօրաւոր է՝ քան թէ ուրիշի մը : Թող կարգայ , զրէ եւ լուսաւորի . լարախաղին , խեղկատակին նման Եւրոպացւոց շուքին հետեւելուն տեղ՝ թող անոր ճիշդ օրի-

հակին հետեւի • ինչո՞ւ տակաւին կա՛մակոր օրինաց
կը հպատակի, ինչո՞ւ անատոյդ իրերու տղայաբար
կը հետեւի, ինչո՞ւ դանդաղութեան մէջ լքեալ
ուրիշէ ապաստան կը խնդրէ, ինչո՞ւ վայրա-
պար դործերու ծառայութիւնը ազատականէն հախա-
պատիւ կը դասէ, որով այրեր իրաւունք ունին ա-
զատութիւն տալու զգուշանալէ, քանի որ շատերը
չարաչար կը դործածեն զայն, որոց փորձերը յայտ-
նի է եւ բացատրելը աւելորդ • Անժխտելի օրէնք է
թէ՝ ամեն անհատ իւր իրաւունքը եւ պարտքը պէտք
է ճանչնայ, եւ օրինօք դործագրել ջանայ, մէկը որ
ապօրինաւոր կիշխէ՝ միւսը պարտաւոր չէ կուրօրէն
հպատակիլ, եւ բարոյականութեան զէնքով պէտք է
իւր բռնութեան սանձը խզէ յաղթահար ձեռքերէ,
երկուքը միատեղ խորխորատ չինկնալու համար • Թող
միանայ ընկերասիրութեան ոգւով, զտի դաստիա-
րակութեան բովին մէջ, աջակցի խրախուսանօք եւ
յառաջողիմութեան սահմանին մէջ շարժի եւ ազատ
քայլեր առնէ •

Ուստի, ընկերասէր Բարեկամուհիս, այս խօսքե-
րով չեմ ուզեր յուսահատ եղերերգու ըլլալ սիրելի
Քերցս՝ բարոյականութեան մէջ իբրեւ մեռեալ նկա-
տելով զայն, այլ իբր տկար ախտաւոր տակաւին կե-
նաց ենթակայ՝ որոց կենդանութեան ջերմ իղձը
կրելովս՝ կուգեմ սթափելու ոյժը աղգել իրեն • Հա-
ռաչանքներս նուազիչ չեն սրտիս՝ այլ կազդուրիչ եւ
յուսաբեր մրմունջներս չեմ ուզղեր զգայազիրի սիր-
տերու, այլ կենդանի եւ զգայուն • կզգամ յոյժ վըշ-
տակրելովս, քան թէ լռութեամբս • Զի գիտեմ թէ՝
կզգայ այն, եւ բաւական է • զի զգալի ցաւը ըն-
դարմացեալ ցաւէն աւելի առողջութեան ենթակայ

է . բաւական է որ օրէ օր անշնչութեան միտու մ չու-
նենայ, բաւական է որ շարժի եւ իր դարմանը խնդրէ :

Մխիթարութիւնք , տենչալի Բարեկամունիս , զի ուր
ուրեմն ներկային շնորհիւ մեր սեռը պիտի արթննայ
եւ գեղեցիկ միջոցներ պիտի խնդրէ երջանիկ կեանք
մը ստանալու՝ որոց ըղձանայ ուշիմութիւնդ ,

Ընդ նմին Ձերդ

Բարեկամունի

. . . .

Միրելի Քոյր իմ .

Յոյժ կը յարգեմ կարծիքդ , որ մեր սեռին տը-
խուր վիճակին վրայ իբր անյոյս եղերերդու չէք ու-
ղեր ըլլալ , այլ խրախուսական ձայն հնչելով , դա-
նոնք կենդանական շարժման կոչելու յոյսը կղզաք ,
եւ բարոյական կենաց դարմանը կը խնդրէք . ըստ
որում եւ ես իբր անդամակից նոյն մարմնոյն կուզեմ
զգացած ցաւերս յայտնել , եւ ապագայ յուսով կը
բաղձամ մեր վրկութեան միջոցը խորհիլ :

Ահա ցաւօք սրտի կրնամ ըսել որ՝ մեր սեռին
մեծագոյն մասը տակաւին մահառիթ քնոյ մէջ՝ ու-
ղիղ կենաց ճաշակը չեն զգար , աչքերնին տգիտու-
թեան մշուշով պատած՝ չեն ուղեր ցանկալի լոյս
տեսնել , ազատութեան երջանիկ ձայնը չեն լսեր ,
կամ չարաչար կը գործածեն զայն : Ուստի ըսածնե-
րուս ապացոյց կուզեմ սալ հետեւեալ պատմու-
թեամբս , որոյ ներկայ էի խնճոյքի մը մէջ գտնուե-
լովս :

Տարեգարծի մը պատճառաւ հիւրընկալութիւն մը տեղի ունեցած էր ազնիւ ընտանեաց տան մը մէջ , ուր օրինաւոր յարգանք եւ զրօսանք հանդիսականաց ընծայուելէն ետեւ՝ բազմութիւնը մասնաւորած էին այլ եւ այլ սենեակներու ըստ հաճոյից զբօսելու համար : Տեղ մը խուփք եղած էին բաւական թուով տիկնայք եւ օրիորդք , եւ խօսակցութեան կը պարապէին այն նիւթերու վրայ՝ որք տխուր դադափար մը ազդեցին ինձ մեր սեռին համար՝ զոր մեծագոյն մասին վրայ կրնար նկատուիլ ,

Տեղ մը ծերուհեաց խումբը իրենց երիտասարդութեան եւ նախնի ժամանակաց վրայ կը ճառէին՝ ներկայ գէպքերու հետ բազդատութիւններ ընելով , ծնողաց խտութիւնք եւ բռնի իշխանութիւնները , իրենց ամենահլու հնազանդութիւնը եւ այժմեան տրդայոց եւ երիտասարդաց ապստամբութեան կամ օրինաւոր ազատասիրութեան հետ շփոթելով եւայլն : Մէկ կողմը օրիորդաց բաւական բազմութիւն մը նըրբագոյն զգեստներով թիթեռներու նման կոստոստէին , եւ ուրիշ հանդիսական տիկնանց բաւական բազմութիւն կային հոն : Երիտասարդուհի մը ներս մտաւ ձեռքը պատկերադարձ տետրակ մը բռնած , « Այս ամսուան (մօռէլը) առի՞ք » ըսաւ : « Ոչ » , ըսին շատերը : « Ահաւասիկ » , ըսաւ , ձեռքի տետրակը ցոյց տալով , եւ բոլոր երիտասարդուհեաց խումբը վրայ դարձան ջերմ համակրութեամբ , հիւթաւոր ծաղկանց վրայ հաւաքուող մեղուներու պէս , ոչ թէ կենսական մեղր նիւթելու . . . եւ սկսան խորին զննութիւններ ընել : Մէկը երկար դիտողութենէն վերջը , դրեթէ տխրելով , « Այս անդամ գլխարկի նոր (մօտա) չկայ , որ անհամբեր կսպառէի , իմօ շատ չնեք

առի՝ բայց կարծեմ հին (մօտան) է եղեր, գոյնն ալ
 դէմքիս շատ չինկաւ, կուղէի շուտ փոխել, բայց
 բազդէս նոր բան մ'ալ չկայ, ետ խաւրեցի չառաւ,
 եւ շատ վարանման մէջ եմ» ըսաւ հառաչ մը դսպե-
 լով: Միւսը կրկնեց « Հագուստի շատ աղւոր ձեւեր
 կան, բայց ճիշդ (մօտէլին) յարմարցնող (մօտիսթրա)
 չգտայ» : « Մերը շատ աղւոր կը ձեւէ, ըսաւ միւսը,
 բայց դէշը այն է որ շուտ չհասցնէր, անցեալները
 (Ֆիստան) մը տուի, մինչեւ որ բերաւ, նոր մօտան
 ելլելով չկրցայ հագնիլ այն» : « Յիրաւի, ըսաւ միւս
 մ'ալ, այս մասերուն շատ կը նեղուինք, մեր հոգե-
 ըը օր օրի խիստ կը ծանրանան, մեր ծախքերը ան-
 յարգի կըլլան, եւ սրտերնուս հաճոյից համեմատ
 հանդերձ չենք կրնար հագնիլ. սիրելիք, ըսաւ, անց-
 եալ օր մէկը տեսայ որ զմայլելու կերպով հագուս-
 տը վայլած էր, այնպէս ձեւ մը ունէր՝ որ անկարելի
 բան է մեր հագնիլը. մոխրագոյն մետաքսեայ
 (Ֆիստան) մը ծանր տանգելներով, այն աստիճանի
 ձեւաւոր՝ որ շատ գերազանց էր, մէջքին ամենա-
 խիստ բարակութիւնը եւ բոլոր ձեւին համեմատու-
 թիւնը զմայլելու բան էր. ծանր վալանսի թիկնոց մը
 ուսերուն վրայ առած՝ որ մէջքին նրբութիւնը եւ բո-
 լոր գողտրիկ ձեւերը առանց արգիլելու շքաւոր կեր-
 պով ցոյց կուտար, գլխարկը տեսնելու կարօտ բան
 էր. կարծես թէ կը թռէր ծաղկանց թարմութեան
 հետ ժապաւէններու փայլուն գոյնը՝ եւ օղածածան
 փետուրը՝ հրաշատես սլարտէղի մը կը նմանէր. այս
 տեսնելով բոլոր զգեստներս աչքէս ելան, եւ համոզ-
 ուեցայ որ մենք անոնց քով շատ ատորին եւ կոշտ
 կերեւանք, եւ այն կլինը երեւելի բանքէսի մը կին է
 եղեր» :

Այս նիւթին վրայ խօսակցութիւնները բաւա-
կան երկարեցաւ : Ուստի եւ ես մտախօհ եղայ , որ
մեր տիկնայք զարդարանքի ջերմ հակումէն չէ թէ
հաճոյք կզգան , այլ քսակամաշութեան հետ ալ խիստ
սրտմաշուք եւ անձկութիւն , որ իբր համաճարակ
ախտ մը տարածուելով ընդհանրութեան մէջ թէ անձ-
նական թէ բարոյական մեծ վնասներ կը պատճառէ :
Ներեցէք Տիկիններ , ըսի , սոյն ընտանեկան խօսակ-
ցութեանց մասնակցիլ եւ ինձ , ընտանեկան կըսեմ , որ-
պէս զի ներելի ըլլայ ինձ նաեւ խնդրելով որ պահ
մը նկատողութեան առնուի եթէ կը հաճիք : Շատ ան-
գամ բողոքներ եւ դանդառներ լսուած է մեզնէ որ
արանց սեռին քով կատարեալ համարումն եւ յարգանք
դտած չենք , ազատ ձայն եւ իրաւունք չունինք խօ-
սելու եւ դործելու , այլ անոնք զմեզ տկար եւ ան-
զօր դատելով մեր ազատութիւնները կը զլանան , եւ
զմեզ իբր պակասամիտ նկատելով տղայաբար միայն
կը խնամեն , առանց կատարեալ մարդկութեան պա-
տիւ ընծայելու . ասոնք շատ ճիշտ են , սակայն մենք
պատճառներ տուած ենք եւ կուտանք անուրանալի
կերպով , մեր բանաւոր խորհուրդները եւ բաղձանք-
ները , առանց իրաւացի , կամ օրինաւոր կերպով գոր-
ծածելու՝ պարապ իրերու վրայ կշեղեցնենք , ամեն
իրաւանց յոռի ծայրը ընտրած ենք , որով մեր կեանքը
առանց հաճոյից ծանրացուցած ենք : Քաղաքական կե-
նօք կապրինք , սոյնպիսի կերպով ուրկէ ծանր բեռն
կզգանք առանց չափաւորին հեշտութիւն , եւ պարզ
կենաց անմեղութիւնը եւ ազատութիւնը վայելելու :
Մենք եթէ արանց խոհականութեան եւ կատարելու-
թեան նմանիլ կուղենք , պէտք է խոհամութիւն ընտ-
րենք ամեն գործի մէջ . սիրելի Տիկնայք , նախ խոր-

հելու ենք թէ, ի՞նչ կը նշանակեն մեր գոյնզգոյն ըզգեստները, սեթեւեթ զարդարանքը եւ բոլոր շիկագոյն եւ փալփուէն երեւոյթները որոնք զմեզ հտպիտ մը խաղալիք, կամ տղայ մը կընծայեցնեն, եւ որոնք տղայական գաղափար կամ համոզումն կը յայտնեն :

Խորհինք անգամ մը թէ՝ որքա՞ն խոհական խելքերու դէմ է մեր անպատեհ զարդարուիլը, ի՞նչ նշանակութիւն, կամ կարեւորութիւն ունին արանցքով, ոչ այլ ինչ, բայց միայն խորհրդոց օլակասութիւն, մինչեւ ցարդ կատարեալ այր մը տեսնուած չէ որ կին մը արտաքին շինծու երեւութէն հաւնած կամ ընտրած ըլլայ, եթէ եղած է, իմաստակներու գործ է՝ եւ հետեւութիւնը բարի եղած չէ : Այլ մենք լոկ զմեզ կը խաբենք, եւ պարապ սրտմաշուքներ կը կրենք, մեր անգին կեանքը եւ ժամանակը պարապ կանցնի . . . : Եթէ մենք կը բաղձանք արանց հաւասարութիւն ունենալ շատ մասերու մէջ՝ որ իրաւացի է, նախ ալէտք է վեհանձնաբար մեր կերպարանքը նմանեցնել, փոխանակ առասպելեալ թռչունին նման գոյնզգոյն փետուրներով մեր գլուխը զարդարելու, կանանց վայելուչ ձեւով արանց ձեւէն գոյզն տարբեր փեղոյր մը մթագոյն ժապաւէնով մը կամ փոքր փետուրով ձեւաւորած, առանց գարունը ծաղկանց բաղմութեամբ վրան բարդելու, եւ փոխանակ Մարգարէին ուխտաւոր բեռնաբարձ ուղտերու նման հարիւրաւոր կանգուն շերտերով եւ հազարաւոր ծոպերով ծանրացած չէկ կերպասները կրելու, պարզ եւ մթագոյն շրջազգեստ մը ամեն աստիճանի արժէքով ըստ տեղւոյն հագնելու համար, որոնք նոյն պարզութեան մէջ աւելի ազնիւ վայելուչ եւ վեհանձնական կերեւին, եւ այն ատեն օրինաւոր հաւասար

բութիւնն պէտք է տիրէ արանց եւ կանանց մէջ : Եւ վստահ եմ որ այն ատեն արքայ մեր խոհականութեան նշանը տեսնելով զմեզ պակասաւոր նկատելու կարծիքը պիտի փոխեն , եւ կատարեալ մարդկութեան պատիւ եւ յարգ պիտի շնորհեն» : «Շափահարութիւն» ըսին մէկ քանին , ոմանք հեղնութիւն ձեւացուցին , ոմանք լուռ մտախոհութիւն ցոյց տալով ըսին , «Յիրաւի շատերս կը փափաքինք պարզասիրութեան , բայց ընդհանրութիւնը պէտք է հաճի , ապա թէ ոչ՝ բացառութիւն չենք ուզեր ըլլալ» : «Այսպիսի ծիւրական ախտէ մը բուժելու համար , ըսի , (որ ընդհանրութեան , մանաւանդ խոհական մասը աւամայ հետեւելով միշտ կը վշտակցի եւ կը բողոքէ) պատճառ եւ առաջնորդ ըլլալը չէ բացառութիւն , այլ մեծանձնութիւն է , եւ իբր գիւցաղնունիք սարքենեայ պատկներու արժան կ'յուսանք եւ կ'մաղթենք : Ներեցէք տիկնայք , եթէ կարծեաց դէմ խօսեցայ , գիտէք որ ինչպէս ամեն մարդ ազատ է իւր կարծիքը յայտնել , նոյնպէս ալ ազատ է լսել» :

Ուստի այս նիւթին վրայ քիչ մը հակասական կարծեաց ցոյցեր յայտնուելէն վերջը երիտասարդ մը ներս մտաւ , եւ տիկնանց քաղաքավարական յարգանքը նուիրելէն վերջը ըսաւ , « Ներեցէք , սղնիւ Տիկնայք , ձեր խօսակցութիւնը արգիլեցինք , կերեւեր որ շահաւոր նիւթի վրայ էր՝ եթէ այնպէս է մեզ ալ հաճելի է լսել» : «Բայց մեզի համար միայն» ըսաւ մէկը գմծիծաղով մը : «Ներեւի թէ մօտայի վրայ է» ըսաւ երիտասարդը : «Այո , յարեց ուրիշ մը , մեր գործերը ի՞նչ կրնան ըլլալ , եթէ ո՛չ մեր պիտոյքը հոգալ եւ կատարել» : Ուրիշ մ'ալ յուզեալ կերպով մը պատասխանեց , որ մինչեւ այն ատեն խօսքի մանակցած չէր ,

«Աղնիւ Պարօն , հարցուցէք թէ ընտանեկան պիտոյից որ մասն է ձեր ընտրածը , նիւթականը թէ բարոյականը» : «Անշուշտ երկուքն ալ , յարեց երիտասարդը , չենք յուսար որ այժմեան աղատամիտ եւ կրթեալ աղնուուհիք բարոյականի մասին անտարբեր դըռնուին , ընտանեկան զլխաւոր պարտքը ճանշնալով , ընտանեկան կըսեմ բոլոր ազգը ընտանիք մը նկատելով եւ յուսալով որ ազգասիրական գործեր ալ կրնան կատարել , եւ կերեւի որ այս կարեւոր կէտին վրայ դրազած էին ներկայ Աղնուուհիք , եթէ այնպէս է շարունակութիւն կը խնդրեմ » :

«Այո՛ , շատ կարեւոր իրաց վրայ , ըսաւ երիտասարդին հետ խօսողը , հեղնական ժպիտով մը , նորաձեւութեան եւ պարզասիրութեան ջերմ փափաքը կարեւոր մասը կը զլանայ մեզնէ , որ մեր իրական բարիքներէն զուրկ՝ կորստականին միայն կը ծառայենք (հեռի մեզնէ) նոյն մոլի եռանդը այն աստիճան դրաւած է մեր երիտասարդուհեաց ոգին՝ որ աղատասիրութեան յոռի ծայրը շեղելով՝ ամեն անպատեհութիւնք իբր լուսաւորութիւն կը դործեն , շիտակը ըսելով մեր կիները խեղկատակ կապիկներ դարձան , խոհեմութիւն վեհանձնութիւն չկայ շատերուն վրայ , այլ ծաղու արժան են , գոցենք այս խօսքերը» , ըսաւ եւ երկար շունչ մ'առնելով լռեց :

Երիտասարդը պատասխանեց , «Տիկին , ամեն բան նախ իւր թերութիւնը կունենայ , ժամանակն ալ այնպէս է , բայց բաղձալին այն է՝ որ ճշմարտութիւնը մեծագոյն մասամբ ճանչցուի , եւ ուղղուի տակաւ , ինչպէս ներկային մէջ ձեր մեծագոյն մասը օրինաւոր աղատասիրութեան իղձ զգալով՝ կուղեն լուսաւորութիւն տարածել դատարարական միջոցաւ , որ ա-

պագային յոյսը կապահովէ» : Խօսքին վախճանը չառած անդիէն դեռահաս կին մը ջերմ հակուումով մը խօսքի նկատուեցաւ , եւ կերեւէր որ երիտասարդին հետ խօսող երիցագոյն տիկնոջ հարսն էր :

Այս նորատի կինը խիստ բաց գունով շրջադգեստ մը հագած էր հարիւրաւոր կանգուն շերտերով եւ ժապաւէններով բարդուած , ուսերը բազկաց կիսով չափ բաց էին ամենանուրբ շղարշէ մը դատ . գլուխը մեծ ճգամբ զարդարուած , ուր աշտարակածեւ մազերուն խոնութեան հետ ճակատին դանգրածեւ հոպուպիքը առատօրէն շրջապատելով՝ փոքրիկ դէմքը անհեղեւտ գլխոյն հետ հակապատկեր էին , եւ բոլոր անհաճոյ հտպտանաց խուռն առատութիւնը անձին վրայ կերեւեր . պարզ եւ վայելուչ ազնուակերպութիւնը կարգիլէր , նաեւ իւր անպատեհ սլշրանաց հետ, շարժումներն ալ աւելի թեթեւօլիկութիւն կը յայտնէին քան թէ աշխուժութիւն : Ուստի խօսքը իւր կեսուրին ուղղելով ըսաւ, « Տիկին , ձեր կարծիքը կուզէք պաշտպանել ըսելով որ՝ այսինքն ազատութիւնը կանանց մոլութեան կամ պակասութեան առիթ կուտայ, այն ազատութիւնը , այն իրաւունքը կըսեմ, որ նախնի ժամանակը բռնաբար մեզնէ արդիլած էր . այժմ ըստ մասին մեր ստացած ազատութիւնը ձեր ժամանակին հետ բաղդատելով պակասութիւն կը կարծէք . քանի որ մենք այս ժամանակին մէջ կապրինք , պէտք է անոր համեմատ վարուինք : Կուզէք որ մեր նախորդ վայրենիներու պէս լուռ կենանք , աշխարհիս վայելչութիւնները մերժենք , հին օրինաց կուրօրէն հնազանդինք , եւ մեր ազատ բաղձանքները հերքելով դերիներու պէս բռնութեան տակ ապրինք . անոնք անցան , հիմա անանկ կոշտութիւնները ստակ չընէր

ժամանակին եւ բնութեան բարիքները պէտք է վայելենք. հիմայ քաղաքավարութիւնն պէտք է, մանաւանդ տիկնանց, ազատ խօսիլ, շարժիլ, դողտրիկ ձեւեր գործածել, ուր որ է զուարճանալ, դարդարուիլ, ասոնք ոչ Աստուած կը սրգոյի եւ ոչ քաղաքականութիւնը կարգիլէ. ասոնք չընող կիները՝ ապուշ, յիմար եւ անմիտ են» . եւ այս կերպ զրուցուած քննարկութեակի տէս կարոտասանէր շեշտաւոր ոճերով, եւ շատերը համակրութեան նշաններ ցոյց կուտային ծերոց խումբէն դատ :

«Ահաւասիկ կանանց լուսաւորութեան հետեւութիւնը ըսաւ անոնցմէ մէկը, յուզեալ ձայնով մը . եւրանի մեզ որ այս ժամանակէն շահ պիտի քաղենք . ուսմունքը քանի որ շատցաւ, ապստամբութիւն տիրեց, անոր համար ընտանեաց մէջ գժտութիւններ, խռովութիւնք պակաս չեն, մեր քսակներ դպրոցներու համար պարտաւ տեղ կը մաշին . հիմայ կիմանանք որ եթէ մեր զաւակները ուսմունք սորվին, մեր գէմ պիտի յանգդնին, փոխանակ մեծերը իշխելու, իրենք զաւակաց պիտի հնազանդին, զի անոնք պիտի ըլլան անձնատէր, կամապաշտ, անխոհեմ, մտաւ եւայլն եւսոյլն : Եթէ այսպէս երթայ, Աստուած ողորմի ամեն . . . » :

Ուստի այն աւուր խումբին մէջ ալսուէս անմիտ խօսակցութիւնք տեղի ունեցան, եւ ես նախ անտարբերութեամբ լսելով կը վշտակցէի իւրովի թէ, տակաւին դաստիարակութեան ոգին մեր շատերուն սրտին մէջ տակաւին կենդանութիւն առած չէ, զի ոմանք անոր լոյսէն շլանալով կը քարշին, ոմանք շարաշար կը գործածեն, ինչպէս դանկադին դոհար մը անբանից ոտքին սակ, որը անոր յատկութիւնը չըզգալով՝ անոր փայլէն կը սոսկայ կը փախչի, եւ ոչն

ալ՝ զդիտաներով խաղալիք կընէ : Աւ ես հարկ զգացի մէկ քանի խօսքեր ուղղել անոնց ըսելով :

« Ազնիւ Տիկնայք , քանի որ այս աւուր խօսակցութեան նիւթը մեր վիճակին բարւոքման կը վերաբերի , մեզ ալ ներելի է մասնակցիլ մէկ քանի խօսքով : Մինչեւ հիմայ այս խօսքերէն կերելի որ իրաւունք պաշտպանել կուզէք . անշուշտ կը բաղձաք որ ընտանեաց մէջ սէր եւ միաբանութիւն տիրէ , ձեր դաւակները պարկեշտ , բարի եւ ծնողաց յարգն ու պատիւը ճանչնան , որով ազնիւ սերունդներ ծաղկին , եւ գեղեցիկ դարդ ըլլան գերդաստաններու :

Միթէ կրնա՞ք յուսալ որ՝ առանց ուսման եւ կրթութեան նոյն յատկութիւնները կրնան ստանալ : Միթէ կրնա՞յ մէկը հմուտ արուեստագործ ըլլալ , առանց նոյն գործին կանոնաւոր աշխատութիւն տալու եւ վարժուելու : Ապացոյցի կարօտ չէ որ մարդուս ամեն գործածը մտքին խորհրդէն յառաջ կուգայ , այսինքն ամեն գործեր մարդկան խորհուրդներուն , եւ գաղափարներուն կերպաւորութիւնն է : Մէկ խօսքով աշխարհիս մէջ եղած մեծագործութիւններն յուսաւոր մտաց ծնունդներ են , որ մարդկային ընկերութեան յոյժ կարեւոր եղած է , այն է ճշմարտութիւն , իրաւունք , եւ ամեն բարոյականութեան ձիրքեր : Բայց այն միտքը՝ որ մութ կը տեսնէ , տարակոյս չմնար որ թիւր կը գործէ , ուրկէ տգէտներու մասը կը կազմուի , որոնցմով ընկերականութեան եւ ընտանեաց բիւրաւոր չարիք յառաջ կուգան : Իսկ կատարեալ ազատամիտ , ուսեալ եւ բարեկիրթ անձինք երջանկութեան անդին դռնարներ են երկրի , ինչպէս ակնապարար աստեղք՝ երկինքին , որոնցմէ զուրկ թափուր խաւար է աշխարհ :

Միտքը մարդուս գործերուն առաջնորդ ըլլալով,
 ուսման կարօտ է, ինչպէս աչքը լոյսի: Այն որ ու-
 դիւ տեսութիւն չունի, բնութեան զուարճալի վա-
 յելքներէ զատ՝ անձը վտանգի ենթակայ է: Յաւալի
 դատաւար է որ ուսմունքը չարաչար կիրառութեամբ
 թիւր մոլորութեան առիթ սեպելով, նոյն վսեմ շնորհ-
 քէն զրկել ուղէք ձեր զաւակունքը, ինչո՞վ կրնան
 բարոյականութիւն ստանալ եւ բնական ձիրքերը
 ծաղկեցնել. եթէ անոնք յիմարական վիճակի մէջ
 գտնուին, ինչո՞վ կրնան ընտանեկան սէր, ծնողական
 յարգանք, եւ ամեն մարդկութիւն ճանչնալ. եւ մի-
 թէ դուք կրնա՞ք ծնողական տարժանելի պաշտօննե-
 րուն արդիւնքը վայելել: Եթէ կուղէք աչքերնին
 գոց պահել որ չարը չտեսնեն, կը յուսա՞ք որ բարիէն
 զրկելով չարէն ալ հեռի կը մնան: Օդ, հուր, ջուր
 կրնան մահացուցիչ ըլլալ մեզ, մինչդէռ մարդիկ
 անանելու համար անոնց անհրաժեշտ կարօտ են: Ա-
 րեգակին տօթագին զօրութիւնը ապօրինապէս վայե-
 լելով եթէ կիզիչ ըլլան մեզ, միթէ կրնա՞նք չար հա-
 մարել զայն, քանի որ նիւթական աշխարհի սքանչե-
 լի վայելքն է. այնպէս ալ դիտութիւնը հրաշալի վա-
 յելքն է բարոյական աշխարհին: Երկու հակառակ բը-
 նութիւն իրարու քով աւելի իրենց յատկութիւնը
 կը յայտնեն, ինչպէս լոյսը խաւարին, ձերմակը սե-
 ւին եւ բարին չարին քով: Ուստի ձեր որդիք թէ
 մանչ եւ թէ աղջկունք, եթէ լաւ դաստիարակուն
 եւ մտաց լուսաւորութիւն ստանան եւ չարն ու բա-
 րին ուղիւ որոշեն, բարոյականութեան ջինջ ոսկին
 ընտրելով պակասութեան կամ մոլութեան կեղտ նիւ-
 թերը պիտի ատեն, եւ իրենց բարքը պիտի գտուն
 դաստիարակութեան ընտիր բովին մէջ, եւ ընդհան-

բութեան փայլ կրնան տարածել, որ այժմ առանց նոյն զօրաւոր հրահանգաց, ընտիր հիւթեր խառն ի խօւռն ախոռած են իբր աւազոց հետ, իսկ անով կորոշուին իմաստունները՝ իմաստակներէ, զգաստ եւ ժիր անձինք՝ թեթեւամիտներէ, խոհականները ապուշներէ, եւ բոլոր օրինաւորութիւնք ծայրայեղութենէ եւայլն :

Ուրեմն լաւ համոզուելու ենք որ՝ գիտութիւնը լոյս ըլլալով, մոլորութեան առիթ չկրնար ըլլալ, առանց չարաչար գործածելու : Ոսկին առաքինի ձեռքերու մէջ Աստուածական պաշտօն կը կատարէ, իսկ չարերուն՝ դիւական : Լոյսը վառելով կրնայ չար եւ բարի գործուիլ, միթէ յանցանքը լուսոյն է՝ թէ գործողին :

Ահա անուրանալի ճշմարտութիւն է որ՝ ուսմունքը լոյս է չարեաց եւ անիրաւութեան պատճառ չը կրնար ըլլալ, այլ անոր պակասութիւնը :

Ուստի մեր ամեն կարեւոր գործերուն նախապատիւը համարելով՝ ջանալու ենք այս սկզբունքը տպաւորել մեր յաջորդներուն պարզ եւ զուտ մտքին մէջ ինչպէս սպիտակ քարտէզին վրայ տպուած նկարը : Եւ իբրեւ գլխաւոր զուարճութիւն, ընթերցման ճաշակը քաղցրացնելու է մեր ընտանեաց մէջ՝ որով մտաց ծնունդներ եւ լուսաւոր դադափարների ծաղկին. ասոնք են ծնողական սրբազան պարտքը, եւ իրենց պաշտօնը փառաւոր ընողը :

Մեր այս խօսքերուն դեռ պատասխան մը կրկնուած չէր, երբ երիտասարդը դրսեանէն լրագիր մը հանեց ըսելով « Այս աւուր ձեր խօսքերը կը հաւատատեն սոյն լրագրին մէկ յօդուածը՝ որ կանանց դատարարակութեան վրայ լաւ դադափար մը կը յայտնէ, »

եւ ակաւ կարդալ : Քիչ մը շարունակելու ատեն ծե-
րուհեաց կողմէն մէկ քանի յօրանչելու ձայն ելաւ ,
եւ տեսայ որ մէկ քանին ալ ձեռքը ճակատը կը մրա-
բէ , բայց կային նաեւ անոնց մէջ որք երիտասարդ-
ներէ աւելի եռանդեամբ կը լսէին . երիտասարդուհ-
եաց խումբէն շատերը դուրս ելած ոմանք երթեւե-
կութեամբ կը շրջէին , եւ այս դասէն ալ շատ քիչե-
րը սիրով կը լսէին , եւ շատերը կերեւէր որ անհամ-
բեր կերպով աւարտման կսպասէին . ուստի երիտա-
սարդը անտարբերութեամբ ընթերցումը աւարտելով
ժամացոյցը նայեցաւ , « Ներեցէք տիկնայք , պայմա-
նաժամա լրացած է ըսելով » բարեւեց եւ մեկնեցաւ :

« Այս , ըսաւ մէկը , տղայութեանս ես շատ փա-
փաք ունէի կարդալու , եւ բաւական աշխատեցայ ,
երբ քիչ մը չափահաս եղայ , մայրս զիս դպրոցէն հա-
նեց տնական պիտոյքներս հոգալու համար , որով գիրս
կարդալս մոռցայ , հիմա շատ կը ցաւիմ , եւ նորէն
սորվիլս անհնար է » : Այս ըսողը դեռ քսան տարե-
կան չկար , եւ յայտնի էր որ ըսածը կեղծ էր , եւ
ուսման սէրը զարդարանքի փոխած էր : Անդիէն ու-
րիշ մ'ալ իր վսեմութեանը արժան չը տեսնելով լուռ
կենալ՝ ուղեց իւր բարձր գաղափարը յայտնել ըսելով
« Յիրաւի , ո՞վ կըսէ որ գիտութիւնը գէշ բան է , բայց
ամեն մարդու ալ օգտակար չէ , սուրը զինուորին
ձեռք կը վայլէ , եւ խորունկ կարդալն ալ մեծ պաշ-
տօն ունեցող մարդերու , չըսենք մինակ կարգաւոր-
ներուն . բայց կանանց համար ի՞նչ կրնայ ըլլալ , որ
մարդոց պէս վաստակի մէջ չեն կրնար գործածել ,
փիլիսոփայ ալ ըլլան , դարձեալ իրենց տանը գործե-
րուն պիտի աշխատին , շատ գիտցողներն ալ կը տես-
նենք կոր . . . շիտակը ըսելով տուներնիս լաւ կա-

աւարենք , զաւակնիս շահենք , եւ Աղօթագիրք մը
կարդալ գիտնամք , մեզ կը բաւէ . աւելին կանանց
համար շատ պիտու չեմ տեսներ» , եւ հեգնութեամբ
մը լռեց : «Լաւ խօսեցաք , Տիկին , ըսի , բայց ներեցէք
մեզ հարցնել թէ՞ խօսելո՞ւ համար ուղեցիք խօսիլ ,
կամ թէ կարծիք յայտնելու համար . եթէ լոկ խօսե-
լու համար , դիւրին է լսելի ըլլալ առանց պատաս-
խանելու , իսկ եթէ կարծիք յայտնել ուղեցիք , կը պա-
տասխանեմ թէ՞ մարդս ազատ է իր կարծիքը յայտ-
նել , եւ ամեն կարծիք կը յայտնուի , բայց ամեն
կարծիք իրաւացի կամ ստոյգ չկրնար ըլլալ : Հապա
ստոյգ ըլլալու համար բան մը պէտք է , այն է դա-
տողութիւն , այսինքն անոր իրաւ ըլլալուն վրայ խոր-
հիլ եւ ուղիղը խօսիլ , եւ այս յատկութիւնը մարդ-
կանց մտքին գլխաւոր մասն է . ինչո՞վ կրնանք զմեզ
կենդանիներէն սրոշել՝ եթէ դատողութեամբ մեր ա-
ռանձնաշնորհութիւնները չճանչնանք . կենդանին կու-
տէ , կը շնչէ , կապրի , նոյնպէս մարդիկ կուտեն կը շնչ-
են կապրին , ուրեմն առանց դատողութեանց կրնանք
ըսել , մարդն ալ լոկ կենդանի է . բայց դատելով եւ
բաղդատելով մարդկանց յատուկ ձիրքերը՝ անոր ա-
ռանձնաշնորհութիւնը ճանչնալով միայն կրնանք ու-
րոշել մարդը կենդանիէն , իրաւը սուտէն , բարին չա-
րէն եւայլն : Մարդուս կարծիքը լոկ ըմբռնումն է ,
եւ ինքնին ուղիղ չկրնար ըլլալ եթէ վարժութեան
բովը չը մտնէ . կարծիքը եթէ աւելորդ համարի կա-
նանց սեռի դաստիարակութիւնը , կամ ուսմունքը ,
անհիմն պատճառներ տալով , բայց դատողութիւնն ալ
կըսէ , ուսմունքը եթէ մտաց լոյս ըլլալով մարդկանց
օգտակար է , ըստ որում մեր սեռին ալ իբրեւ մարդ
օգտակար եւ շահաւոր է : Այս մասին տրամաբանել

հարկ չէ, այլ միայն պէտք է գիտնալ թէ ինչպէս մարմինը առանց հոգւոյ մեռած է, եւ այնպէս միտքը մեռած կը համարուի առանց գիտութեան: Միայն բաւ է մեզ գիտնալ թէ՝ խիստ դառն վիճակ է մարդոց՝ որ անձին ամենակարեւոր պիտոյքը՝ անձամբ չկրնալով հայթայթել այլոց կը կարօտի: Խմաստուն մը ըսած է որ՝ « Մարդոյս ամենէն դժուար երեւցած գործը խիստ դիւրին է՝ երբ բոլոր ճգամք կրնայ ձեռք բերել, քան թէ շատ փոքր գործ մը՝ զոր ուրիշի կամքէն կսպասէ »:

Ի՞նչու մեր առողջ աչքերը գոցելով կոյր զկուրայն ուրիշի հետեւելու տեղ, մեր աչքերը բանալով չուզենք ազատ քայլեր առնել: միթէ կարող են հարիւրաւոր աչքեր մեր մէկ աչքին չափ լոյս շնորհել մեզ: ո՞վ կրնար արեւին գեղեցիկ պայծառութիւնը եւ աշխարհիս սքանչելի տեսարանը մեզ նկարագրել՝ եթէ մեր աչքերը անլոյս ըլլային: այսպէս մարդոյս ներքին եւ ոգեղէն բարիքները չենք կրնար զգալ՝ եթէ մեր միտքը ուսման չնաշխարհիկ լոյսէն զուրկ ըլլայ:

Ո՛հ, ինչպէս անբացատրելի է կոյրին աղետալի վիճակը, եւ այնպէս է մտաւոր կուրութեան վիճակն ալ, որ չէ թէ միայն զուարճալի առարկայից վայելքէն զուրկ՝ այլ անձը եւ հոգին բիւրաւոր վտանգաց ենթակայ է: զի թիւր կը խորհի, մոլար կընթանայ, բարոյականութեան յատկութենէ զուրկ հոգին ախտաւոր է, միտքը անմշակ մոլութեան փուշերով սպառած է, թշնա մին բարեկամ կը կարծէ, բարեկամը թշնամի, եւ իւր բոլոր կեանքը թշուառութեան շարունակութիւն է:

Ուստի, մեծարեալ Տիկնայք, ճշմարիտ գիտութիւնը կամ ուսմունքը՝ բարոյականութեան եւ առաքինութեան աղբիւր է: զի հոգւոյն մասունքները եւ խիղ-

ճը յուսաւոր պահելով , երջանիկ կընէ զմարդ . վասն
զի ըստ իմաստնոյն « Չենք կրնար երջանիկ վիճակ
վայելել աշխարհի մէջ , բայց միայն բարոյական ա-
ռաքինութեան մէջ , զոր անհրաժեշտ կերպիւ դաս-
տիարակութեամբ միայն կրնայ մարդ ստանալ ան-
տիական հասակէն :

Ուստի , Սիրելի քոյր իմ , այս յիշելովս ուղեցի ընդ-
հանուր տեղեկութիւն հաղորդել մեր սեռին մեծա-
գոյն մասին նկատմամբ՝ որ տակաւին կոյր կամ մո-
լար գաղափարներ կը տիրեն մեր մէջ , սակայն ա-
ռանց վհատութեան՝ կը յուսամք որ ուսեալ մասը օր
օրի շատնալով հաստատ մարմին կազմուի , որ ընդհան-
րութեան խիստ նպաստաւոր կրնայ ըլլալ , ընդ որ
մնամք անձկանօք յաւէտ .

Սրտակից մտերմուհիդ

. . . .

Մտավարժութիւն

Սիրելի քոյր իմ ,

Պէտք չէ ցաւիլ այնչափ մեր սեռին յոռի մասին
նկատմամբ՝ որք թացեալ անդամք կը սեպուին մարմ-
նոյ , խարխուլ նիւթեր՝ առանց կարեւորութիւն ու-
նենալու ազգային շինութեանց՝ որոցմէ ընտանեկան
հաստատութիւն չեն յուսացուիր երբէք , կամ թէ

բարոյապէս մեռեալ անձինք՝ որոց վրայ ողբ եւ կոծ անօգուտ է, եւ որք անզգայաբար կը ննջեն իրենց շնչաւոր մեռելութեան մէջ: Այլ պէտք է կարեւոր մասին հոգ եւ խնամք տանիլ, որք լոյս տեսնել եւ իրաւունք լսել կը բաղձան: Ըստ որում քանի որ ուշիմութիւնդ կը ցանկայ մեր յետսադիմութեան պատճառները քննելով ելք եւ դարմանը խորհիլ, եւ ես ըստ կարի կը փութամ խորհրդածութիւնս յայտնելով դո՛ւ ընել զձեզ:

Յայտնի է որ ամեն իր եւ գորութիւն իւր սկըզբան մէջ անզօր եւ տկար են, որ իրենց խակ աստիճանին մէջ չեն շահաւոր ըլլալ, եթէ բնական կամ գործադրական շարժումն չկրեն, բուսական աճամամբ եւ զարգացմամբ կը շահաբերեն, տարերք նոյն շարժման գորութեամբ իրենց գեղեցիկ շրջանը կը վարեն, եւ ամեն նիւթեր որչափ քնտիր ալ ըլլան նոյն պաշտօնին կարօտ են առաւել լաւագոյնին փոխուելու: Ահա բնութիւնը հաստատած է նոյն գորութիւնը բոլոր առարկայից մէջ՝ սակայն գործադրութեան անհրաժեշտ օրէնքով, ինչպէս յայտնի է Արարչական օրինաց մէջ ուր աշխարհիս վայելուչ կարգադրութիւնը գործել եւ պահելու մէջ այսինքն նիւթը կամ մարմինը ոգեւորել եւ կենդանի պահել, զի անգործ նիւթը մեռեալ է, ինչպէս գեղեցիկ կաղմութեամբ մեքենայն, եթէ շարժողական ոյժը չունենայ անպիտան կըլլայ: ուստի կրնանք ըսել՝ ամեն նիւթ մարմինն է, եւ գործը հոգին:

Այսպէս գեղեցիկ աշխարհ մարդս ստեղծուած է բոլոր վսեմ ձիրքերով, խորհրդաւոր կաղմութեամբ եւ բոլոր արարածներէ տարբեր յատկութեամբ, դատելու, խորհելու, չարը բարին որոշելու գորութեամբ,

եւ զայն դործադրելու ոյժը իր ազատ կամաց յանձ-
նելով, որով միայն կարող կըլլայ մտքին ոյժը սրելով,
ուղիղ տեսութեամբ մարդկութեան պաշտօնը փառա-
ւորել, այն է՝ դաստիարակութեան հրահանգով իւր
ձիրքերը զարգացնել։ Միտքը ինքնին պարզ գոյու-
թիւն մը ըլլալով լաւագոյն վիճակին հակամիտ է, ո-
րոց շարժման շրջաններով կրնայ իւր դօրութիւնը պայ-
ծառացնել, իբրեւ ջահ մը լուսատուութեան յարմար
կազմով՝ առանց ինքնին լոյս տալու, այլ վառման
պաշտօնին կարօտ։ Եւ երբ իւր պաշտօնը չգործած-
ուի, կապականի, կաղօտի, եւ կըլլայ անսկիւտան
գործի մը։ մարդիկ իբր կենսական էակ՝ գերբնական
դօրութեան մինչեւ անգամ ենթակայ են եթէ սեպ-
հական հանճարը սրել աշխատին, իւր խորհրդէն կը
ծնին մեծամեծ յիշատակներ, կրնայ կանգնել եւ կար-
գադրել աշխարհքներ, կը ծնանի արուեստից հրաշա-
լի դիւտեր, մինչեւ դօրաւոր եւ ինքնիշխան տարերք
անդամ գործակից ընել կամքին, եւ որով միայն կը
կազմէ բարոյական աշխարհին շինութիւնը։ Միտքը
ողեղէն դօրութիւն մը ըլլալով իւր փառաւոր առար-
կայն կը խնդրէ, կը խնդրէ վեհաշուք վայրեր, բնու-
թեան սքանչելիքներով պարարիլ, այն է՝ գաղափար-
ներու ընդարձակութեան, որ իւր ցանկալի նպատա-
կին յաջող ընթացք կը բանան, եւ կենսական ոյժը
կզգայ վարժութեան շրջաններով, ինչպէս օդը փո-
փոխական շրջանով, եւ բակուած տեղերու մէջ կա-
պականի, եւ կենսաւոր դօրութիւնը կը կորսնցնէ։
Այնպէս միտքը եթէ շարժման կարեւոր պատճառը
չունենայ, կապականի կը խանդարի եւ բարոյական
կենաց մահ կը պատճառէ։ Դանդաղ եւ անշարժ միտ-
քը լիճերու կը նմանին՝ որ առանց հոսանք ունենալու

խիստ կապահանի, ուր տեղ աղտեղութիւնք կը թանձրանան, եւ ջրին երեսը զաղիր մշուշ մը կը ձգեն : Այնպէս դանդաղ եւ յիմար մտքերու մէջ, փոփոխ խորհուրդներ, յամառ կարծիք, նախապաշարմունք, որ ժամանակին, եւ եղանակաց ազդեցութենէ զուրկ մեռեալ դետերու նման կը ննջեն, որոց զաղրալի բուրմունքը ընդհանրից ֆլասակար է :

Մարդկան մտաւոր տեսութիւնը կը զօրանայ միայն գաղափարներու առատութեամբ՝ ինչպէս մեր աչքը թէպէտ լուսաւոր զօրութիւն ունի, բայց առանց բնութեան կամ ճրագին լուսոյն չզօրէր տեսնել, եւ առարկաներու ընդարձակութեան չափ տեսութիւնը զօրաւոր կըլլայ : Իսկ եթէ տեսանելի առարկայն նեղ եւ անցուկ է, անոր հաւասար միայն կրնայ տեսնել : Ահա մտաց վարժութիւնը գաղափարներու ընդարձակ ասպարէզ կը բանայ մտքին դէմ, մտաւոր լոյսը կարծարծէ, տեսութիւնը կուղղէ ճոխ վայրաց վրայ, կը տեսնէ անցեալ դարերու յիշատակներ, հեռի ժամանակաց դէպքեր, ազգաց բարքը վիճակները՝ եւ բոլոր ճոխ առարկաներ իւր դէմ ներկայանալով, միտքը կը սնանի կենսական շրջաններու մէջ :

Մեղ ապացոյց կրնայ համարուիլ Ներոպիոյ օրինակը՝ որ իւր պայծառ գաղափարներով ամեն օգտակար շահեր, կը տեսնէ ընդհանուր տեսութիւնը ուղղած է ներքին եւ արտաքին բարեմասնութեանց վրայ, որով իւր անմահ տարերքները կը գտնէ, նուրբ տեսութեամբ կը դիտէ ներկայն եւ ապագայն, զանազան արուեստից գիւտերու վրայ կզբաղի, եւ ամեն վայրկեան կը յառաջանայ թէ նիւթական եւ թէ բարոյական փարթամութեանց մէջ. եւ լուսաւորութեան ջանք իւր գաւառներէն ցլացնելով ընդհանրից տե-

սութիւնը իրեն կը ձգէ , Իսկ ցաւալի են այն ազգեր՝
որ նոյն ցանկալի լոյսէն զուրկ՝ խաւարին մէջ կը շըր-
ջին իրենց իրաւունքները կորստական վերու մէջ
կնկղմին , քրտանց եւ կենաց գինքը լուսաւոր ազ-
գաց գանձուց վրայ կը բարդեն եւ կը տուժեն . ոչ
ներկայ վշտալի կացութիւննին կզգան , եւ ոչ ապա-
գայն կրնան գուշակել , որոց պատճառը մտքի կու-
րութիւն է եւ ոչ այլ ինչ :

Եւրոպիոյ ազգը իւր լաւագոյն աստիճանին մէջ
երբէք կանգ առած չէ , այլ իր օգտաւէտ շարժման
միշտ հետամուտ է . նորանոր խորհուրդներ կը հղանայ
եռանդը միշտ վառ , ջանքը անդադար դործադիր է .
աչքերը չեն ննջեր վատ թմրութեան քնոյն մէջ , եւ
միշտ զօրեղ քայլերով կը դիմէ յառաջադիմութեան
ասպարէզը :

Եւ ասոր հակառակ աղետալի է բազմադարեան
կաղ ազգին վիճակը , որ իւր կացութենէն չչեղիր
կենսական շարժումն ընել : Դարեր իրեն շրջաննե-
րով անոր գլխոյն վրայ կը հոլովին , եւ տխուր յիշա-
տակները միայն կը ձգեն . բնութիւն եւ ժամանակ
իրենց շարժիչ զօրութիւնը չեն ներդործեր անոր .
յետին ազգեր կը ժրանան եւ յաջող քայլեր կառնեն,
բայց նա՝ իր վաղեմի կացութենէն երբէք չշարժիր :
Ո՛հ , բողոքել արժան է սեւ ճակատագրին՝ զի ոտ-
քերը կաշկանդած է դժնդակ շղթաներով , եւ միշտ
դարանակալ է անոր . . . :

Իր տկար կացութեան մէջ միշտ ցաւալի յիշա-
տակներ կը նկարեն տխուր աչքերուն . կը տեսնէ իւր
սեփական վայելքները կոչնչանան , կենսական ոյժը
կսպառի , եւ անզօր անձամբ շղօրէր ելք եւ դարման
հնարելու : Կը տեսնէ Հայրենի գեղեցկաշէն տունը՝

կործանման ենթակայ, փոթորկալից ամպեր կը կոծեն զայն, ապականաւորար հեղեղք կարձակեն վրան, ձախողակի հողմունք կը հարուածեն. ուստի պատուարները քայքայուած, սիւները խաղտուած, տաւանման վիճակի մէջ, կը տեսնէ եւ կը լսէ, բայց չը դօրէր այցելել անոր: Կը տեսնէ Հայրենեաց պաշտպան ոգին՝ սգալից աչքերով իւր բարեշուք տանը կորուստը կողբայ, իր պերճ առագաստէն զուրկ տըխուր բանտի մէջ արգիլուած է, հարուածալից սիրտը եւ վշտալի դէմքը աղետալից պատկեր է աչքի ն կը տեսնէ այն ամեն դառն յիշատակներ՝ այլ կարող չէ փրկութեան հնարքը գտնել:

Միթէ նոյն ազգը ի սկզբանէ կամ ծնած է. ո՛չ երբէք, այլ քաջ արեան ծնունդ է նա, եւ պատահառներ միայն ենթադրած են զայն նոյն վիճակին. թէպէտ կը ճգնի յառաջել եւ փայլեր շարժել, բայց վաղեմի ախտը կարգիլէ զայն, եռանդուն սիրտը կը բաղձայ, կը հառաչէ, եւ ազատասէր հոգւով կուզէ սաւառնիլ Հայրենի սահմանը, այլ լքեալ բազուկները չեն նպաստեր իրեն:

Ուստի մտաւոր շարժման ոյժը կը յառաջացնէ ազգեր, թէ նիւթական եւ թէ բարոյական շահու մէջ եւ կենսական աշխարհը կը կազմէ, ուրկէ զուրկ մեռած է Ազգ կամ Մարդկութիւն: Ահա մեր սեռն ալ իւր կենսական շարժումէն զուրկ՝ բարոյական ախտաւորութեան մէջ կը հեծէ, զգայուն սիրտը թըմրած, եւ կենսական շունջը տկարացած, եւ տեսութիւնը աղօտ է իւր վիճակը քննելու եւ դիտելու. եւ այս է շնչաւոր մեռելութիւն, եւ կամ թըշուառութիւն կամաւոր: Այս կերպ անզգայ վիճակի մէջ տեսակ մը ախտաւորութիւն կայ՝ որ բար-

բարոսական եւ անբանական է , այն է վաւիկութեան մէջ տարրացող եւ ընկերաց որ եւ իցէ թշուառութեան անտարբեր եղողներ . որոնք թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս դոյզն ձեռնտուութիւն կը զլանան նուիրել , իրենց զեղխութեան մէկ դոյզն բաժինը խնայելով : Ասոնք բազդին վրայ գոռողանալով՝ զիրենք տարբեր մարդիկ կը կարծեն այն թշուառ արարածներէն՝ զոր գրեթէ Աստուծոյ գաւառապարտութեամբ եւ պատժապարտ կը կարծեն , անոնց աղետալի դէպքերը իբր վէպ կը լսեն՝ կամ չեն լսեր : Այսպիսիները ոսկեշուք տաճարի մէջ բազմող տիեզերակալ իշխաններու կը նմանին , որ մարդագոհութեան հանդէսները իբր զբօսանք , եւ արեան ծովու մէջ ծփացողներու աղաղակին խուլ՝ եւ անտանելի տառապանաց անդգայ կը գտնուին :

Ա՛հ , ինչո՞ւ չըսեմ այնպիսիներուն մահու չափ անգութ , որ իրենց սարսափելի զեղխութենէն ընկերին ամենաափոքր մէկ բաժին մը նուիրելու միտքութենէն կը զրկեն , եւ եթէ առ երեսս ստիպուին տալ , մեծ ցաւ եւ դժկամակութիւն կը կրեն , մինչդեռ առատասրտութեամբ կը վատնեն չնչին հաճոյքներու : Եթէ ըստ մարդկութեան խորհիլ ուղեն , իբրեւ մարդ նկատելով սոյն եղկելի անձինք , պիտի սոսկան անշուշտ բազդատելով անոնց վիճակը իրենց հետ , եւ անոնց աղեխորով հառաչանքներուն դէմ կարծր արձաններ պիտի գտնեն իրենց սիրտերը , զի այս դառն ժամանակի մէջ եթէ անգթաբար իրենց լսելիքը գոցեն , որ լոկ հացի մը համար բիւրաւոր ժան վալժաններ թշուառութեան մատնուած եւ զոհ կըլլան . . . : Եւ ինչո՞ւ չըսեմ անոնց յիմար խելագարներ՝ որ իրենց վսեմ ներքին զարդը մերժելով ,

կեղծ եւ արտաքին զարդերով կը հրճուին , ինչպէս
տղու մը կամ խելագարի գործ՝ արժանաւորը չնչի-
նի հետ փոխել , եւ շլացուցիչ իրերով աչքերը պա-
րարել . համեստութեան անդին մարդարիտները ցր-
ուելով խելկատակաբար կեղծ նիւթերով զարդար-
ուիլ եւ պարծիլ :

Ուստի , զգաստամիտ Քոյր իմ , ճշմարտութիւն
կը յարգենք ըսելով որ մեր ուսեալ մասը ճանչցած
է իրաւունք եւ կուղէ հետեւիլ անոր , նոյն արթուն
մասը դժկամակ է մեր արդի ձախող կացութեան ,
եւ կը բաղձայ օրինաւոր ճամբուն հետեւիլ . եթէ
ընդհանրութիւնը սթափի եւ միանալով ջանայ ուղ-
ղութեան դիմել , որոյ նուազագոյն տենչաւոր ըլլալով
սեռիս բարւոքման , իբր ընկերական պարտ համարած
եմ նաեւ խորհրդածութիւնս շարունակել հետեւեալ
յօդուածով :

Ջանք

Սիրելի Ընկերուհիդ իմ

Ինչպէս իղձը վսեմ յատկութիւն մ'է մարդկան՝
որով կը շարժի օգտակար ծառայութեանց , եւ այն-
պէս ապահով եւ լաւագոյն միջոցաւ կրնայ իւր ամեն
բաղձալի առարկային ժամանել՝ երբ ջանքը աջակից
ունենայ իւր հետ : Իղձն է նպաստաւոր շարժառիթ

մարդկային խորհրդոյ , ինչպէս յաջողակ հողմն նաւ-
ւոյն . իսկ ջանքն է գործին եւ թռչարան առաջնորդող
իւր շաւղաց :

Ահա այս ամենակարեւոր միջոցին պէտք ունիմք
անհրաժեշտ : Նախասահմանութիւնը մարդոյս հոգ-
ւոյն մէջ հաստատեց յառաջադիմութեան եռանդը ,
որ մարդկան փափաքը մղեց ամեն շահաւոր գործոց
կատարման , հարկը եւ ժամանակը անոր նպաստաւոր
ըլլալով , եւ տուաւ անոր բնական հանճարը զար-
գացնելու ազատ իշխանութիւնը : Որով ուսաւ մարդ
տեսակ տեսակ արուեստներ , զանազան հնարքներ ,
զոր ջանքը ժամանակին հետ գործակից ըլլալով կա-
տարելութեան հասուցին , որոց մէջ մեծ տարբերու-
թիւն կը նշմարուի՝ եթէ բաղդատուին այն ամեն ար-
հեստներ իրենց առաջին վիճակին հետ : Պարզ ու-
սայնակութենէ անթիւ զարմանադործ հիւսուածներ ,
աղնիւ բեհեզներ , կերպասներ : Թռչնոց երգերէն ե-
րաժշտական քաղցր դաշնակահարութիւնք (ըստ բա-
նաստեղծից) . երկաթից հարուածէն դարբնութիւնք ,
մետաղագործութիւնք , ազատական եւ թէ ծառա-
յական պէս պէս արուեստագիտութիւններ , որ մարդ-
կային ջանքով յառաջացած , զարգացած եւ օր ըստ
օրէ կատարելութեան կը դիմեն : Ջանքն է զարմա-
նալի շարժառիթ մարդկան . երբ փոքր արտի մը տէր
ջանքով աշխարհակալ եղաւ , գղեկները ապարան-
ներ , սահմաններ դարձան , փոքրիկ անդը՝ շքեղ ան-
դաստան եղաւ : Տերեւներու վրայ գրելու հնարքը՝
ահագին մատեաններ հաստատեց . վերջապէս ամեն
արուեստից գիւտեր՝ որք ի սկզբան թերի ու անկա-
տար էին , ջանքը՝ ժամանակը իրեն օժանդակ առնե-
լով կատարելագործեց : Ահա Հայաստան եղաւ գրեթէ

նոյն հրաշալի արուեստներու ոչրան՝ իւր ժիր նախնեաց խնամօք : Յանելով սերմունք ժամանակը բուսցոյց եւ դարգացոյց , ջանքը աջակից ընելով իւր հետ , եւ բնութիւնը հաղարաւոր արդեամբ ծաղկեցուց զինքը :

Արգասաւոր բարեօք ծաղկեցան սերմեր , եւ ժիր մշակաց աշխատութեանց վարձը լիապէս հատուցին : Բայց երբ մեռաւ նոյն հզօր ջանքը՝ այն օրէն մեռաւ եւ Հայաստան իւր հրաշալիքներով . նոյն սլանծալի արուեստից հնարումն եւ արմատները տկարանալով՝ սլատուաստեցան եւ ծաղկեցան օտար երկիրներու մէջ որով զրեթէ կորեաւ մեր աշխարհի սեպհական բարիքը եւ մնաց քաջ հեղինակաց անունը եւ համբաւը միայն : Մարեցաւ Հայաստանի ճրագը , եւ ժամանակը սկսաւ խեթիւ հայիլ անոր : Ժողովուրդը դադրելու փափաք զգաց եւ իւր ջանքը օտար երկրի մէջ խնդրեց : Ուրացաւ հայրենիքը , եւ ամօթ համարեց կրել իւր անունը , եւ թափառեալ թշուառ վիճակի մէջ հեծեց դարերով . . . : Զի բնութիւնը եւ ժամանակը անհաշտ ակամբ սկսան հայիլ Հայաստանի : Զանքը մեռած չէ մարդկանց սրտին մէջ՝ քանի որ կենդանութեան շունչը կը կրէ . յուսանք որ օր մը կարթննայ այն թմրեալ սրտերուն մէջ ժամանակին կենսատու ձայնով . զի ամեն բնացող կարթննայ , սերմունք կը ծաղկին , երբ նպաստաւոր դարման գըտնեն , եւ ամեն աղօթք օր մը լսելի կըլլայ երբ ջերմեռանդ սրտի հառաջանքներով բարձրանան եւ մեր օտարացեալ հայրենիքը իր ընտանի բարբառը՝ քաղցրացնէ լսելեաց :

Զանանք նոյն օտարացեալ սլատուաստներէն ճիւղեր քաղելով՝ ծաղկեցնել մեր հարազատ վայր դրախտ Հայաստանը : Ահա սոյն դարս լոյս կրնանք կոչել եւ

խրաւանց ճանաչումն, պէտք է մեր ջանքը հաշտեցընել ժամանակին հետ՝ երբ կիսմանք որ գիշերը անցեր եւ տիւր հասարակած է. ալ պէտք չէ կամովին գիշեր կարծելով մեր աչքերը գոցենք, ելնենք ժրութեամբ մեր ջանից սերմունքը ցանել ապագայ բարեաց յոյսով նոյն պարարտ երկիրներու մէջ՝ որ արդեամբ ծաղկին եւ միոյն հարիւր պարգեւեն: Այժմ այն պարարտ երկիրներն մարց սրտերն պէտք է ըլլալ՝ որ նախապատրաստութեան պէտք ունին, զի ապագայ սերունդը իւր կաթին հետ կենսական սնունդ ստանայ: Ժամանակը անգին է, եւ ամեն վայրկեան անսովառ գանձ կը հոսէ՝ երբ մարդիկ կարենան ի կիր առնել զայն: Յարգենք անոր ամեն բոսկէն, քանի որ մեր վիճակը աղատ եւ հանգարտ է. պարտիմք գործակից ընել մեր ջանքերը աղգասէր Տեարց՝ որք այժմ Հայրենեաց սէրը եւ կարեկցութիւնը ի սրբտէ կղզան: Գիտնանք մեր պարտքը, եւ յիշենք մեր ներքին կոչումն՝ որ մեր խղճին անլուռ ձայնը միշտ կը հնչէ. ծնած եմք ոչ թէ փափկութեանց մէջ ապրիլ, այլ ծնած եմք ընկերականութեան հիմունք ըլլալու եւ ընտանեկան հաստատութիւններ կազմելու: Մենք կրնանք կրկին կենաց եւ կրկին մահու պատճառ ըլլալ, ջանալու ենք կենաց պատճառ ըլլալու: Ուրեմն գիտնանք որ ջանք եւ ժամանակ ինչպէս զոյգ արմաւինեաց աջակցելով միմեանց կաճին եւ պտղաբեր կըլլան աղգային բիւրաստանին մէջ, որով եւ մեր սեպհական վայելքներով կրնանք երջանիկ ըլլալ, որոց սպասեմք յուսով:

Բարեկամութիւն

• • • •

Ճշմարտախնդիր բարեկամուհիս ,

Մեր սեռին բարոյական կենաց վիշտերը , եւ երջանիկ կեանքէ զրկող պատճառները փոքր չատէ յիշելէ դատ՝ աւելորդ չեմ համարիր գլխաւոր պատճառ մ'ալ յիշել , որ ո'չ փոքր առիթ է կիները ուղիղ կացութենէ մոլորեցնելու : Թէպէտ ճշմարտ է որ՝ մարդ մեծագոյն մասամբ իր անձէն կը վնասի , բայց երբեմն ալ անդիմադրելի պատճառներէ , եւ պարզապէս բնութեան բերմունքը կը դործէ . բայց երբեմն ալ բնութեան հակառակը . զի ստացական պատճառները զօրաւոր ըլլալով՝ բնութեան կը յաղթեն , եւ օտար սկզբունքի ծառայել կուտան : Այս բնութեան փոփոխութիւնը շատ պատահական է ամուսնական կենաց մէջ , որ երկու ամուսինք կրնան գաղափար հաղորդել միմեանց : Երբեմն գտնուած են օրիորդներ՝ որ թէպէտ անփորձ եւ անկատար , եւ ամուսնութենէ ետքը խոհական եւ կատարեալ կին գարձած են , եւ երբեմն ալ խոհուն , համեստ եւ աղնուակերպներ որ ամուսնութենէ վերջը յատկութիւննին պակսած է . եւ ասոնց պատճառը բուն իրենց ամուսիններն են , որք շատ կերպ անկանոն վարմունքով կնոջ բարքը կը խանդարեն : Ընտանիք մը որչափ աղնիւ եւ կրթեալ ըլլայ՝ իւր փայլը անդօր է ինքնին , որչափ ամուսնոյն շքաւոր խնամքին կամ պաշտպանութեան տակ . որք ընտանեաց փառքը լիապէս կը վարձատրեն , բայց կան այրեր՝ զի ընտանեաց չուք եւ փառք ընծայելու տեղ՝ անոնց պատիւը , եւ յատկութիւնը կը խանդարեն անախորժ բազեղներու պէս , փափուկ արմատներուն կենսական սնունդը կսպառեն : Ասն տեսակ մը անձինք՝ որք իրաւանց դէմ կը մեղանշեն յոռի աղա-

տամսութեամբ եւ կիներէն կոյր հնազանդութիւն կը պահանջեն իրենց ծանր պակասութեան լռելու եւ համբերելու : Ահա կնոջ ճգնաժամը եւ սիրոյ հարուած մը , զի սրտին անարատ սիրոյ տաճարը կը վիրաւորի . եթէ պարզ եւ խիստ պարկեշտ տեսակէն է՝ կրնայ մահաբեր ըլլալ հարուածը . իսկ եթէ յանդուգն տեսակէն՝ բարոյական մահ կը պատճառէ . զի ամուսնոյն վրայ համակրութիւն եւ կարեկցութիւն չզգալով տեսակ տեսակ ընտանեկան վիշտեր կը ծագին :

Անն տեսակ մը իմաստականեր՝ որք թոյլ եւ վատ մեղկասիրութեամբ , իրենց կիները այն աստիճան փայփայանքներով կը պահեն՝ որ իբրեւ վարդ մը մինչեւ մոլութեան փուշերը աչքերնին մտնէ . չեն տեսներ եւ չեն զգար . կնոջը պակաս եւ անխորհուրդ խօսքերու վրայ խիստ զուարճութիւն յայտնելով , գեղեցկութիւնը եւ ամեն ընթացքը չափազանց գովելով , եւ ուրիշ կնոջ հետ բաղդատելով , անոր ամեն խնդիրը առանց կարեւորը որոշելու կատարելով . եթէ կարեացն ալ վեր ըլլայ՝ իբրեւ պատգամ ընդունելով : Ասոնց կիները կըլլան գոռոզ , ապստամբ , պակասաւոր , մոլի եւայլն : Այս կարգէն կը սեպուին նաեւ տեսակ մ'ալ անարի եւ կնատ անձեր որ իրենց օրինաւոր իշխանութեան սանձը թողած են կիներուն , փոխանակ անոնց օրինաւորապէս իշխելու՝ զանոնք իրենց բռնաբար կամ ապօրինաւոր իշխել կուտան , քսակնին անպատեհութեամբ սլարպելով , կնոջ ամեն պահանջները թէ կարողապէս թէ անկարողապէս կատարելով , կուղեն զանոնք չղայրացնել , որով աւելի ապստամբեցնելու առիթ կուտան յիմարաբար : Այժմ թո՛ղ ներեն մեզ այրեր եթէ ճշմարտութիւն կը ճանչնան , որ կատարեալ իշխանութիւն վարող , եւ ըն-

տանեաց տէր անձինք շատ քիչերն են, այլ ծայրա-
յեղներ շատ . . . Անոնցմէ շատերուն դատելու կա-
րողութիւննին տկար է, ոմանք արտաքին ցոյցերու
խաբուելով կիներու դիցական պատիւներ կուտան,
երկնաչափ անոնց ձիրքերը կը բարձրացնեն, եւ կա-
մացը խնկարկու կըլլան, թէպէտ անարժաններու:
Իսկ կան ալ, որք կոյր համոզմամբ թիւր դադափար
ունին ընդհանուր կանանց վրայ, թէ անոնք պակա-
սամիտ, մսխող, խորամանկ մոլի են եւայլն. երբէք
անոնց ազնիւ սկզբունքներու ուշադրութիւն ընելու
կարող չըլլալով: Եթէ կինը բարի հրեշտակ մ'եղած
ըլլայ՝ տգէտ այրին յիմարութիւնը չներէր անոր յատ-
կութիւնները ճանչնալ, այլ իր թիւր կարծիքը ճիշտ
ստուգաբանելով, իբր կարծր նիւթ, հաստատ կը սլահէ,
եւ իւր տգիտական նախապաշարմունքը իբր Աստուա-
ծային պատգամ կը յարդէ: Այսպիսեաց կիները որչափ
բարի եւ ազնիւ ըլլան՝ արժանաւոր յարգանք չեն դու-
ներ, որով իրենց բարի յատկութիւնները կը տկարա-
նան, եւ օր ըստ օրէ կսպառին առանց կատարելու-
թեան ժամանելու, եւ կըլլան վհատ, անարի, եւ
լքուն, որ շատ Հայ տիկնանց սեպհական է: Կան կի-
ներ՝ որ իրենց այրերէն աւելի խոհական, չափասէր,
տնտեսագէտ եւ նախատես են, եւ այրերնուն թիւր
կացութիւնը գիտեն, եւ չեն կրնար անոնց բար-
բարոսութեան իշխել՝ զի օրինաւոր ազատութիւն
տրուած չէ իրենց, այլ պարտքը միայն լուր եւ հը-
նազանդիլ է, եւ իւր կոյր առաջնորդին կուրութեան
հետեւիլ պարտք է: Ուստի ասոնց ամեն տեսակները
յիշել անհնար է, այլ գլխաւորները միայն յիշելու
հարկը կըդամք:

Կան խիստ ազահներ՝ որոց ոսկիները ընտիր ալ-

ժէքը կորսնցուցած եւ դալկազոյն դեղնութիւնը իրենց բանտապետին դէմքը պատած են, զի ագահին դէմքը միշտ տխուր, եւ աչքերը անձկոտ են, ժամերը անձկութեամբ լի են, միշտ դաժան եւ անժպիտ է ընտանեաց հետ, զի դաժանութիւնը ծախսերու մասին աղատութիւն չտալու օրէնք համարած է. ոսկւոյն շլացուցիչ փայլը ընտանեկան վայելուչ փայլէն զրկել կուտայ, օրինաւոր ծախսերը զլանալով, եւ անպատեհ խնայողութեամբ դաւակաց ապագան կը զոհէ շատ կերպ պատճառներով. ինքը հարուստ վիճակին մէջ խիստ աղքատ եւ թշուառ կապրի որով ընտանեաց եւ իր կեանքը կը դառնացնէ. չ'լսէր, կամ չուզէր լսել ճշմարիտ պատգամը թէ « Զոր պատրաստեցերդ յետ մահուն համ լինիցի » եւ ահա ասոնք նաեւ ընդվզել կուտան կանայք օրինաւոր կացութենէ:

Կան չարազոյն եւս խիստ մոլիներ, այն է՝ արբեցողներ, ծոյլեր, վատ մեղկասէրներ, խիստ մսխողներ, խռովարարներ եւայլն եւայլն . . . : Արանց այս կերպ պակասութիւնք մարդկութեան խղճի դէմ մեղք կամ մոլութիւն են ինքնին. սակայն ամուսնական կենաց մէջ ոճիր կը դառնան: Նոյն վիճակին մէջ այսպիսիները մարդազոհ գաղաններ են, ո՛չ թէ մէկ հարուածով սպաննիչ, այլ գիշատող եւ կեղեքիչ, որոց բիւրաւոր գառներ զոհուած են եւ կը զոհուին. եւ անոնց աւաղելի ծնունդները ողբալի կեանքով պիտի ապրին: Ասոնք սոսկալի բռնաւորներ են, զի անան կը գործեն բոլորովին, առանց օրինաց եւ խղճի սանձունենալու: Ո՛հ, ի՞նչու չը համարձակիմ ամուսնական կեանքը փրկութեան եւ մատնութեան միջոց համարել. զի շատ անգամ անօրէն բաղդին բերմամբ լծակցած են գառներ՝ դայլերու հետ, անմեղ տատրակներ՝

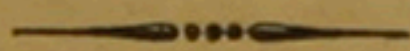
խայթիչ կարիճներու հետ, հեղիկ աղաւնիներ՝ թիւ-
նաւոր օձերու հետ, որոց աղետալի վիճակը անկա-
րելի է լիովին յիշել . . . , որով ընտանեկան մահ եւ
կորուստներ կը ծագին միշտ :

Արդեօք նոյն մոլի անձանց կիներուն ի՞նչ անուն
տալ պէտք է, երբ մեծ անճնական հոգւով եւ սքան-
չելի համբերութեամբ կը տանին, զորս հաղար ան-
գամ տեսած ենք աչօք : Եթէ ճշմարտասիրական հոգ-
ւով քննենք՝ պիտի ըսենք, ասոնք քաջ դիւցազնու-
հիներ են թշուառութեան դաշտին մէջ, միշտ մրցող
քաջամարտ ախոյաններ՝ անընկճելի բաղդին դէմ : Աշ-
խարհի կամ մարդկութեան վայելքներէն զուրկ՝ անձ-
նուրաց հոգիք կը համարուին . ամուսնական անմեկ-
նելի օրինաց հպատակելով՝ նոյն դառն լուծը սիրով
կը կրեն, տեսանելի բարիքները եւ հաճոյական բաղ-
ձանքները մերժած՝ ապագայ յուսով եւ բարեպաշ-
տութեամբ միայն կապրին . կանանց բաղձալի առար-
կայները վայելելը իբրեւ հրաշք, եւ հաճոյից կամա-
կատար այրեր՝ գերբնական կամ երկնային մարդեր կը
կարծեն : Ասոնք նաեւ խորհրդաւոր անասուններ են,
դի ազատ կամքը եւ լեզուն սանձով նուաճած տա-
ժանելի վիճակաց ստիպուած են հպատակիլ, կամ
դիակներ կրող բեռնակիրներ՝ որք արանց նեխեալ
մարմինները ուսոց վրայ մինչեւ ցմահ կրելու դատա-
պարտուած են :

Ահա ընտանեաց բարդաւաճման ժանտաբեր թոյ-
ներ, սպառիչ սուրեր կամ հարուածներ :

Ուստի, սիրեմ զձեզ Աղնիւ Հայունիներ, բնու-
թիւնը ընտիր յատկութիւններ չնորհած է ձեզ, եթէ
բոլոր աշխարհ ուրանայ զայն, եւ զձեզ ստորին կամ
տկար կոչէ, ճշմարտութիւնը զկայ է ձեր իրաւանց .

եւ աշխարհք կարող չէ ճշմարտութեան յաղթել . դուք
այն ազատասուն գերիներն էք , որ դիմաց գիծերը եւ
անձին շուքը վկայ են ազնուութեան . ձեր տխրողոս-
ներն կրնան ըլլալ , բնութեան շնորհք , ժրութիւն ,
խոնարհութիւն , արթնութիւն , համեստութիւն . եւ
շատ ազնիւ յատկութեանց ենթակայ էք՝ եթէ զձեզ
արգիլող պատճառները մերժուին , եւ ձեր ազնուու-
թեան ձիրքերը կրթութեան հրահանգներով զտին ,
մեծ գանձեր կրնան ընծայել Ազգին : Դուք խորհրդա-
ւոր ջաներ էք , եթէ զգաստութեան իւղը պատրաս-
տել ջանաք , եւ ժրութեամբ վառէք մտաւոր ջա-
հեր՝ ապագայ սերունդին պայծառ լոյս նուիրելու .
ուրեմն Ազնիւ Քոյրերս , լաւ կեանքով ապրինք թո-
ղելով մեր տխուր անցեալը , եւ կազմենք մեզ ա-
պագայ . ներկայէն մեր բարեաց բաժինը քաղելով ,
լսենք ազդութեան անձկասէր հոգւոյն անմահ ձայնը ,
եւ մխիթարուինք ապագայ յուսով զոր ներկայն կա-
ւետէ մեզ :



Տարտամ գաղափարներ Ազգային տարերք
չեն կազմեր :

Ազգային վառաց տենչաւոր ոգին իւր անցկու-
թեան հետամուտ՝ կը թափառի բնութեան սահման-
ներուն մէջ , եւ առանց իղձը յագեցնելու անձկու-
թեամբ կը տառապի միշտ : Կը տեսնէ երբեմն իւր

մութ գաւառներուն մէջ լուսատու ջահեր՝ որք պահ
ընդ պահ կը փայլին, այլ չեն կրնար իւր աչքերը
պարարել, զի թուխ ամպեր վրայ դալով կը ծածկեն
զանոնք: Ար տեսնէ իւր թափուր դաշտերուն մէջ ու-
րեք ուրեք բարեշուք բոյսեր ծաղկած՝ որոց վրայ
սիրով կը թառի ոգեպահիկ անունդը քաղել, բայց
խամրիչ խորշակներ տեղալով զանոնք կը մահացնէ,
եւ վշտարէկ կընեն զինքը: Եղեմեան պարտիզին սի-
րոյ քաղցր վտակաց կենսական ջրով կուզէ իւր ծա-
րաւը բուժել, բայց թշնամի գազանք դառնութիւն
ժայթքած են հոն, որով յագեցումն չկրնար տալ սըր-
տին, եւ ասով նքթութեան եւ ծարաւոյ մէջ կը տա-
ռապի:

Ահա ազգային տենչաւոր սիրտը իւր անմահու-
թեան ճաշակը եւ կենսական տարերքը կը խնդրէ, որք
Ազգային տանը մէջ ատեն ատեն կսկսին երեւան դալ,
լուսաւոր գաղափարներէ ծնունդ առնելով, այլ ազի-
տական մոլորութիւնք հակասակաբար զանոնք ոչըն-
չացնել կսպառնան: Իւր տան մէջ սիրոյ լուսածածան
Աստղը երբեմն կը փայլի, բայց գժտութեան ամպեր
բոլորը դարանելով՝ շիջուցանել կը ճգնին: Ջանք եւ
փոյթ խրախուսական ձայներ կը հնչեն եւ գործունե-
ւայ ձեռքեր կը շարժին շահաւէտ գործերու, բայց
հակառակ կրից ձայներ հեղձուցանել եւ դադրեցը-
նել կորոտան: Իրաւունք եւ ճշմարտութիւն աղօտ
լուսով կը ծփան միշտ, որոց դէմ անիրաւութեան կամ
բռնութեան խաւարը բռնաբար կուզէ տիրապետել:

Այսպէս անիրաւութիւնը՝ ճշմարտութեան դէմ,
ազատութիւնը՝ լուսաւորութեան, եւ թշուառութիւնը՝
երջանկութեան դէմ մաքսուելով, ազգային կենսա-
տու ոգին իւր փառքը չկրնար ստանալ, եւ իւր թե-

րի երջանկութեամբը հրճուիլ : Ըստ որում ըղձալի սրտիւ կը բաղձայ միշտ եւ կը հառաչէ իւր ցանկալի առարկայն գտնել , որոյ դէմ ամեն հակառակ պատճառներ կը ցրուին , սպառիւ խաւարը կը մերժի եւ ազգը իւր բաղձանքին կրնայ ժամանել :

Ազգային հոգւոյն բաղձալի առարկայն է միաբանութիւն՝ որ իւր անհատից մասունքները սիրոյ գեղեցիկ յօդիւ կը կազմէ , ինչպէս հմուտ անձինք նախարհեստին նախատիպարը ունենալով , ընտիր նիւթերը վայելուչ յարմարութեամբ կը կազմեն եւ սքանչելի երեւոյթ կը նծայեն գործին , եւ նիւթոց յատկութիւնները խորհրդաւոր կազմութեան մէջ շքեղ կը փայլին : Ազգութիւնը եթէ մարմին մը նկատեմք , միաբանութիւնն է անոր հոգին , եւ առանց անոր մեռեալ կը համարուի զայն : Լուսաւորեալ ազգեր անոր կարեւորութիւնը ճանչցած եւ նոյն ցանկալի միջոցաւ յառաջադիմութիւն գտած են , եւ անոր պակասութիւնը մեծ վնասներու հետքեր թողած է : Նաեւ հին Հայաստան տեսած է միաբանութեան վսեմ արդիւնքը , եւ կրած է անոր պակասութեան մեծամեծ վտանգները : Ահա ինչպէս երկինք լուսոյ կարօտ է , այնպէս ալ ազգին պայծառութիւնը միաբանութեան , որոյ հրաշալիքները ճանչնալով Ազգը՝ յոյսը հոն հաստատած եւ ջերմաջերմ իղձով , կը կոչէ միշտ նորանոր փորձեր ընելու , եւ իւր տան սքանչելի կազմութիւնը վերականգնելու : Եւ առանց նոյն գեղեցիկ հիմնադրութեան ազգային տարտամ մարմինը այլ եւ այլ տարբեր գաղափարներով ամբողջութիւն չեն կրնար կազմել , որով երկպառակութիւնք կը տիրեն եւ « Երկպառակութիւնը կորստեան առաջնորդ է միշտ » ըսած է իմաստուն մը : Ազգային շինու-

Թիւնը երբ միութեան վսեմ յատակադիծը չունենայ ,
իւր մասունքները անհիմն եւ խարխուլ նիւթեր են .
այլ նա իբրեւ հաստատ օրէնք վայելչութիւն կը կազ-
մէ , գծաութեան ձայներ կը ցրուէ , հակառակ կիր-
քեր կը հերքէ եւ սիրոյ ցանկալի յօդակապը կը կազ-
մէ : Վսեմ գաղափարներէ ազգօգուտ գործեր կը ծը-
նանին , որոնք շատ անգամ չեն հասնիր իրենց շա-
հաւոր նպատակին , վասն զի մասնաւոր ջանքեր կը
զոհուին ընդհանուրին անտարբերութեան , « Զի ձայն
բազմաց ձայն երկնային եւ զօրաւոր է » . տարտամ
եւ հակառակ կարծիքներ անոր սրտին մահաբեր վէր-
քեր են , որով ընդհանուրին իրաւունքը կը զոհուի :
Ինքնասէր գաղափարը շլացեալ աչօք զինքը իրաւանց
տէր կը ճանչնայ՝ իւր հրամանը իբր պատգամ պաշ-
տուիլ կուզէ եւ կարծիքը իբր օրէնք կը յարգէ : Իւր
վրայ մեծ համարում ունենալով , զինքը բարձր ա-
ռարկաներու վրայ կը կարծէ . եթէ դոյզն պաշտօնի
մասնակցի՝ մեծ յարգանք եւ խնկարկութիւն կը պա-
հանջէ անձին , այլոց խորհրդաւոր գործը պարսաւել
եւ ստորին դասելովը՝ իւր ձիրքերը բարձրացնել կը
կարծէ : Նախանձ եւ քսութիւն յարակից են իրեն ,
եւ բքանալով անձին վրայ՝ առանց ուղիղ տեսութեան
յանդգնութիւնը՝ քաջագործութիւն , մեծամտութիւնը՝
մեծանձնութիւն , իմաստակութիւնը՝ իմաստութիւն
դասելով , բոլոր բարոյականութեան յոռի ծայրը կը շե-
ղի , որով ընկերականութեան մեծ վնասներ կը ծնանին :

Անզգայից դասը իւր ոգեղէն շարժումներէն
դադրած՝ բթացեալ անգամ է Ազգին , ոչ անոր ցա-
ւերը կղզայ եւ ոչ անոր փառքը . ազգութեան կամ
մարդկութեան պատիւ , նախատինք իրեն համար մի
եւ նոյն են , ոչ ընկերական իրաւունք կղզայ եւ ոչ

անոր պաշտպանութեան կը շարժի . գեղեցիկ փառա-
սիրութեան եռանդ չկրէր , այլ խլուրդի նման իր
անձը միայն զահպանել կուզէ : Եթէ ընկերը ալեաց
հոսանքներուն մէջ տեսնէ , չուզէր կարեկցութեան
ձեռք շարժել , եւ երկու ձեռք միայն գլխու մը պաշտ-
պան կը կարծէ : Ուստի տգիտասէր գաղափարը՝ լու-
սաւորութեան դէմ , անիրաւը՝ արդարասիրին դէմ ,
դանդաղ անհոգութիւնը՝ ժիր եռանդոտութեան , եւ
ապուշը՝ անձնանուէրին կացութեան դէմ կը մաքա-
ռի , զի ուղղութեան նշանակէտ չունենալով ազգա-
յին բարիք շատ անգամ տարբեր եւ հակառակ կարծ-
եաց կը զոհուին . հակառակ հողմերու նման յուզ-
մունք յարուցանելով ազգային նաւուն վտանգ կըս-
պառնան , նաւաստեաց ձեռքեր կը լքանին եւ
ուղղութեան գծէն մոլորելով ալեաց խաղալիք կըլլայ ,
եւ մթերեալ բարիք կը վատնուին :

Ազգին ոգին իւր կենսական սնունդը կը ինդրէ
իւր բուրաստանին մէջ , այլ յուսաբեր տուններ
ոմանք անհաստատ սկզբունքներով խակ գոյութեան
մէջ կը խամրին , եւ ոմանք առ երեւոյթս ցոյց մը
միայն կընծայեն՝ առանց լիակատար բարիք ընծայե-
լու . չքեղ նիւթական հիմնադրութիւնք եւ սեթե-
ւեթ երեւոյթներ չեն զօրէր իւր բաղձանքը յագեցը-
նել՝ երբ ազգային բարոյականութեան վսեմ կազմու-
թիւն չունի :

Արդ՝ ազգային գեղեցիկ շքաւորութիւնը բոլոր
անդամոց միութեան կարօտելէն յառաջ մարդկութեան
երկու սեռին միաբանութեան անհրաժեշտ կարօտ է
գլխաւորաբար ամուսնական կենաց մէջ , ուր մարդ-
կութեան երջանիկ ապագան կսպասուի . եթէ նոյն
փափուկ կէտը ուղիղ նկատողութեան առնուի կար-

ձեռն մարդկանց թշուառութիւնք կրնան թեթեւեալ ։
Անկարելի է անմիաբան ամուսնութենէ յառաջ եկած
չարիքը յիշել , որ նախ անխորհուրդ եւ յիմար ընտ-
րողութենէ կը ծնին . չուզելով դիտել այն նուրբ եւ
կարեւոր կէտը՝ այլ շլացեալ փառասիրութեամբ . . . :

Եթէ երկու լծակցած մէջ առանց միաբանութեան
գաղափարաց տարբերութիւն եւ գծտութիւնք տի-
րեն , անտանելի կըլլայ իրենց որդւոց ապագայն , եւ
ընտանեկան վիճակը , զի բնական է որ երկու հակա-
ռակ բնութեանց այլակերպ բնութիւն կը ծնին , եւ
նոյնպէս հակառակաբար դաստիարակութիւնն ալ ա-
ւելի կրկին տպաւորութիւններ կը գործեն , որոց օ-
րինակները անթիւ են :

Միթէ կրնան թիւր մշակութեամբ բնութեան
բարիք զարգանալ , եթէ հայրեր խոհականութեամբ
բարի սերմունքներ տան որդւոյն մտաց , եւ մայրեր
տգիտաբար եւ յիմարական օրինակներով խլեն եւ ըս-
պառեն զայն . կամ թէ խոհեմ մայրեր ջանան նոյն
բարեաց սկզբունքը տալ զաւակաց՝ շատ ապուշ եւ
մոլի հայրեր չար տպաւորութիւններ տան անոնց փա-
փուկ մտքերու , որով տղայք կըլլան բնութեան հրէշ-
ներ եւ ախտ ազգութեան : Այսպէս թիւր եւ ապօ-
րինաւոր սկզբունք մանկանց նուրբ զգացման վրայ
խիստ տպաւորութիւն ընելով դաստիարակաց ջան-
քերն ալ գրեթէ ապարդիւն կը մնան : Ահա պատ-
ճառները որ ազգային երջանկութեան գանձը միշտ
աւազներու մէջ ցրուած են խառն նիւթերու հետ
խանգարուելով չեն կրնար ազգին տունը շքաւորել ,
որ ճարտար ձեռաց արհեստներու կարօտ է • եւ այն
վսեմ պաշտօնին գործադիր նախ ծնողք ըլլալ պար-
տին ժիր արթնութիւն կրելով , զի անոնք ապագայ

սերնդոց բարոյականութեամբն հեղինակ կամ առաջ-
նորդ ըլլալու պարտքը զգալու են, միաբանական սէր
հաստատելով ընտանեաց մէջ: Եթէ մէկը յաջող ըն-
թացքով արշաւէ, եւ միւսը ձախող շաւղաց հետեւի
յառաջագիմութեան մեծ արգելք կըլլայ, այլ յաջող
քայլերու համար հաւասար ջանք եւ ժրութիւն պէտք է:

Ըստ որում ազգային տարփաւոր ոգին միշտ անձ-
կութեան մէջ կը տառապի՝ երբ իւր անհատները
տարտամ եւ ցրուեալ կացութեան մէջ տեսնէ. եւ
հակառակ կարծեաց ձայներ դառն վիշտեր են սրտին:
Սակայն յուսով կսպասէ երջանիկ ժամուն, եւ ըղձա-
լի սրտին կենդանի լարերով սիրոյ եւ միաբանութեան
ոգին իւր վսեմ բաղձանաց սատար կը կոչէ:

ՈԳԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ

Հայաստանի թափուր դաշտաց խորշերէն,
Հառաչանաց տխուր ձայներ կը հնչեն,
Մեղամաղձօտ նոճիներուն շուքին տակ,
Սեւազգեցիկ ձայն մի կուսին ողբերգակ:
« Կռունկ, գոչէ, չէ քո ձայնիկդ ինձ սիրուն,
Իբր իմ սոխակ դու ո՛չ երգես դեղդեղուն,
Անհեշտ ձայնիւ ալ մի երգեր անդադար,
Երբ չես կարող սրտիս ըլլալ մխիթար:
Գնա՛ թոխր դաշտաց ձորեր հեռացիր,

Իմ սիրայնոյս տանել զողջոյն սիրալիր .
Այլ եւ ձայն է որդիներուս սիրական ,
Կոչէ փութով ինձ մխիթար թող ըլլան :
Գոչէ « Մանկունք ձեր մօր ձայնին լսեցէք ,
Առեալ ջահեր նորա Ոգին խնդրեցէք .
Ոսկի մանեակ անոր լանջին հիւսեցէք ,
Աւետելով եւ զայն ձեր մօր դարձուցէք » :
Ո՛հ չէք տեսներ առագաստի մանկունքներ ,
Սեւուկ ամպեր Հայկեան աշխարհն է սլատէր ,
Դարերն անցեր Հայուն արեւ չէ ծագէր ,
Անմահութեան սիրոյ ծաղիկ չէ ծաղկէր :
Սոխակն անոյշ ալ չի երգեր իւր տաղեր ,
Եղերականք ողբ կը հնչեն եւ կոծեր :
Արդ երբ լռեն թափուր լերինք եւ անտառք ,
Թո՛ղ որոտայ տխուր ձայնիս արձագանք :
Սիրոյ ոգւոյն ձայնն է անոյշ եւ հեշտիկ ,
Պերճ դաշտերուս զարդ եւ պսակ գեղեցիկ .
Ինձ տարփալի նորա ձայնին եղանակ ,
Եբբ կը յօդէ Հայկեան փառքերն ան^հաղակ :
Կռունք վայրիս թռի՛ր դաշտեր հեռային ,
Ալ մի յամեր տանել զանցուկ իմ սրտին .
Այլ ցանկ գոչէ « Հայկեան մանկունք փութացէք ,
Զորից խորշեր սիրոյ ոգին խնդրեցէք ,
Վարդից փունջեր անոր բազկին կապեցէք » :
Ուրախութեամբ եւ զայն ձեր մօր դարցուցէք ,
Դարձիր սէր իմ մ' ըլլար անուր իմ ձայնին ,
Քեզ հալածող ձեռքեր լքին ու դադրին .
Հայկեան դաշտեր նորոգ զարդով զարդարին ,
Յորդ արտասուք տխուր աչքէս թող ցամքին :
Սէր անձկալի երբ գու յինէն հեռացէր ,
Քու՛մ կարօտէն սիրտս վայր մի չէ դադրեր ,

Արդ դարձիր ինձ , դարձիր առ իս փութալով ,
Զիս մի թողուր դառն լալեաց կոծերով :
Կուսանք Հայկեան , եւ դուք ձայնիս լսեցէք .
Առեալ ջահեր զիմ տարփալին խնդրեցէք .
Ոսկի տաճար , անոր դադար կազմեցէք ,
Լքեալ սրտիս յոյս եւ հրճուանք ձօնեցէք :



ԴԱՍՏԻԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՂԱՅ

Յայտնի է որ ազգի մը բարոյական կեանքը իւր
մանկտիներէն կը ծնանի , որ ազգային բուրաստանին
չքեղութեան ապագայ յոյսը կպարունակեն . սակայն
զանոնք օրինաւորապէս դարմանելու ամենափափուկ
պաշտօնը քաջ մշակներու կարօտ է , որք են Շնողք եւ
Դաստիարակներ : Այժմ դաստիարակաց շատերը քա-
ջակիրթ անձինք են , եւ դիտեն ազգասիրաբար աշ-
խատիլ իրենց նուիրական պաշտօնին մէջ . բայց ա-
սոնք երկրորդական կը սեպուին , այլ ծնողք են ա-
ռաջին եւ գլխաւոր մշակներ՝ որոց գլխաւորաբար
կարօտ է մանկանց օրինաւոր կրթութիւն կամ դաս-
տիարակութիւնը :

Ուստի ցաւալի յիշատակ է որ խիստ հազուա-
դիւտ են նոյն անժխտելի պարտքը եւ իրաւունքը
ճանչցող ծնողքներ՝ զի շատերը ոչ իրենց բարձր կո-
չումն կզգան , եւ ոչ զաւակունք խնամելու պարտ ու

սլատշած օրէնքը , այլ անբանօրէն միայն անոնց ան-
ձին վրայ կը հսկեն՝ կենսական մասին անփոյթ զըտ-
նուելով : Տղիտական ախտին մէջ զանուոյ ծնողք ,
մանաւանդ մայրեր՝ ոչ իրենց անձը թշուառացուցած
են , այլ իրենց քստմնելի ախտը ընդհանրից տարա-
փոխիկ եւ մահառիթ է :

Ասուչ եւ տգէտ մայրերուն խնամքին յանձ-
նուած մանկունք կենաց առաջին վայրկենէն թշուա-
ռութիւն գրկած են , եւ սննդարար կաթին հետ ու-
նին ճաշակել մահաբեր թոյնը , զի իրենց հսկող սլա-
հապաններ մտաւոր տեսութենէ կոյր ըլլալով՝ կեան-
քերնին վտանգներու կենթարկեն , ոգեպահիկ սնուն-
դը ծնողաց ձեռքէն կսպասեն . եթէ անկարող ըլլան
նուիրել , անոնց կեանքը աղետից եւ թշուառութեանց
յաջորդութիւն կը դառնան , սովամահ կամ կենսապահ
ջրոյն կարօտ կը տառասլին : Ոմանք առանց զեկի նա-
ւերու նման բնութեան բռնաշունջ հողմերու խա-
ղալիք եղած , ոմանք խորհրդականութենէ զուրկ
անբաններ դարձած , ոմանք մարդակերպ հրէշ-
ներ ընդհանրից վնասակար թոյներ ժայթքող , որք
մեծագոյն մասամբ անդաստիարակութեան բերմունք
են , եւ մարդկային ընկերութեան մէջ ճարակող
ախտեր :

Զի չեն օգներ աղգային բարոյական անդաստան-
ները բարեղարդել տրտաքին բաղմահմուտ դարման-
ներ , եթէ երկիրը կոշտացեալ եւ պարարտ զօրութիւն
չունի . եթէ տերեւափայլ շառաւիղք առ վայր մի
պճնեալ երեւին , անյոյս են արգասաւորութենէ՝ երբ
արմատը ապականեալ եւ փոեալ ըլլայ :

Մանկանց դաստիարակներէ ստացած կրթութիւն-
ները չեն կրնար այնչափ արդիւնաւոր ըլլալ՝ եթէ նա-

խակրթութեան սկզբունքներ ծնողաց ընդունած չլլան . չօգնէր բարոյականութեան մասնաւոր եւ արտաքին դարմանը եթէ անկիրթ ծնողաց անբարոյականութեան թոյնը ծաւալի սրտին մէջ . արտաքին հրահանգներ կը նմանին այն սերմունքներու՝ ոմանք յապառաժի , ոմանք աւազներու , ոմանք ոտից կոխ եղած , եթէ ընդունակութեան նախապատրաստութիւն չունենան :

Ծնողք միայն կրնան ըլլալ բարոյականութեան հեղինակ մանկանց , զի անոնց գաղափարը դեռ չընդարձակած հեռաւոր առարկայից վրայ նախնական գաղափարը մօրմէն կրնդունին , ինչպէս կակուղ նիւթի վրայ դրոշմած նկարը՝ զի նուրբ ըմբռնումն ենթակային հետ հետզհետէ տաշրանալով հաստատ եւ արմատական կըլլայ . անոնց իւր մերձաւոր առարկայն ծնողաց օրինակը ըլլալով զօրաւոր է քան արտաքին եւ հեռաւոր պատճառներ . խօսքերը շուտ լսելի կըլլան անոնց փափուկ լսելեաց , բարուց նկարագիրը կը դրոշմուի կակուղ ընդունակութեանց վրայ :

Ապա բաղդին յանձնուած է մանկանց երջանկութիւնը՝ զի եթէ ծնողք բարեկիրթ անձինք ըլլան , իրենց բարոյական կեանքը ապահովեալ է . իսկ եթէ անկիրթ եւ մոլի , ապերջանիկ եւ թշուառ են : Բայց երբեմն որդիք ծնողաց բնութեան հակառակ վարք կունենան , բայց այն տեսակ դէպքեր բացառութիւնք կը սեպուին , եւ ընդհանրութեան վրայ պէտք է խորհրդածել :

Նախ գլխաւոր կանոն է տղայոց բնութեան համեմատ դաստիարակութիւն տալ , եւ հակառակը բռնաւին աւարդիւն եւ վնասակար է . բժշկաց ջանքերը անօգուտ եւ կասկածելի են՝ եթէ բնութիւնը չը

ճանչնայ եւ ըստ այնմ դարմանէ : Մայրեր լաւ տեղեակ են որդւոց բնութեան , եւ այս մասին դաստիարակներէ աւելի կրնան յաջող միջոցներ գործածել , եթէ արթնութեամբ դիտեն անոնց բնական յատկութիւնք կամ պակասութիւնքը :

Ծնողական պարտքը չճանչցող տգէտ մայրեր պարտական կըլլան իրենց նուիրական պաշտօնին , զի իրենց պարտքը այնպէս չէ՝ ինչպէս վարձկանը իւր տիրոջ ստացուածոց վրայ հսկելու պարտքը , այլ իբրեւ տէր եւ միանդամայն պահապան են իրենց խնամոց յանձնուած անհատից , եւ սոյն մեծ իրաւունքը ճանչնալով , ոգւով չափ ճգնիլ պարտին որդւոց ապագայն բարեկազմելու :

Կրթութիւնը մի եւ նոյն կանոնով ամեն մանկանց համար արդիւնաւոր չկրնար ըլլալ , մինչեւ ամեն մէկուն բնութեան համեմատ կանոն չգործածուին , ինչպէս ամեն արհեստ իր յարմար գործիքներով կը գործածուի , ապա թէ ո՛չ նիւթը կը խանդարի եւ աշխատողին ջանքը արդիւնաւոր չկրնար ըլլալ :

Ոմանք չափազանց խստութիւնը կրթութեան կանոն կը կարծեն , ոմանք բոլորովին անհոգ թոյլտուութիւն կուտան , եւ աւելի անպատեհ է անկանոն սէրը : Ասոնք յոռի սանձեր են տղայոց՝ որք բնութիւնը ընդվզել կուտան ուղիղ ընթացքէն : Նուազարանին լարերը երբ ուժդին պրկուին՝ կը պրծին եւ կելլեն շարքէն , իսկ եթէ բոլորովին թոյլ՝ եղանակին քաղցրութիւնը կը կորուսանեն , այլ , քաջ հնչեցնելու համար պէտք է չափաւոր դիրքը պահել :

Խստութիւնը անասնական վարժութիւն է հակառակ մարդկային բարուց , քանի որ մարդս խորհրդաւոր էակ է , եւ կրնայ զգալ իր պակասութիւնը ,

Եւ միտքը անձին կառավար է : Տղայն իւր փոքր հասակէն բնականաբար կրնայ ճանչնալ չարը , բարին , այլ բարեաց ընտրութեան մասին դեռ անգոր է առանց հրահանգ ընդունելու , ըստ որում ծնողք խրատութեամբ չարեաց հետ բարի յատկութիւնները խըլելու տեղ՝ պէտք է մտաւոր զօրութիւնը ծաղկեցնել ջանան՝ որով ինքնայօժար կարենան բարին ընտրել : Եթէ տղայոց բնութիւնը խիստ ալ ըլլայ՝ դարձեալ անկանոն խստութիւնը չկրնան ուղղել . երկաթը չէնքի չգար հարիւրաւոր հարուածներով , եւ չարաչար դործածելով , մինչեւ որ կերպաւորող բովը չը մտնէ :

Ծնողք լաւ գիտնալու են որ տղայոց բնութիւնը որ կողմին աւելի հակամիտ է . եթէ մեղմ եւ հանդարտ է . անոնց փոքր պակասութեան համար խստութիւն դործածելը յուի կանոն է , զի երկիւղը կը յաղթահարէ մտաւոր զօրութիւնը , այսպիսեաց պէտք է օրինաւոր աղատութիւն տալ բարեաց յատկութիւնքը ծաղկելու չափ եւ օրինօք խզել պակասութիւնքը : Շատ մայրեր կան որ մանկանց պակասութիւնը տեսնելով՝ մոլեգին կերպով կը յարձակին վրան , անվայել խօսքերով եւ այլանդակ ձեւերով իբր խելագար կը պատժեն զայն , ոչ թէ անոր պակասութիւնը ուղղելու դիտմամբ , այլ իրենց կիրքը յաղկեցնելու : Բարկասիրտ ծնողաց լաւ պատուէր կրնայ ըլլալ իմաստնոյն մէկ խորհրդաւոր խօսքը որ ըսած է իւր աշակերտին մէկ պակասութիւնը տեսնելով , « Կը պատժէի զքեզ եթէ բարկացած չըլլայի » . նոյն կերպ այլանդակ պատիժէն տղան ի՞նչ կստանայ , այլ միայն կատաղութեան գաղափար , եւ նոյն պատիժէն վախնալով ապամայ կը դադրի , այլ աւելի կը յառաջանայ ծածուկ շարութեանց մէջ : Զի ճանաչողութիւնը դեռ պակաս

է, եւ ուղղութեան շարժիչ պատճառը միայն երկիւղն է, ո՛չ թէ բարիին բաղձանքը :

Անկանոն խստութեան տակ մեծցող տղայք՝ մեղկ վատ, պակասաւոր կըլլան միշտ, եւ դործունէութենէ զուրկ . երեւակայութիւննին կը խանդարի, անտեղի տհեր կը տիրեն վրան, ամեն շարժմանը մէջ բռնութիւնը արդեւք կը կարծեն, մտաւոր կարողութիւնները տկարանալով կըլլան անարի, թոյլ, երկչոտ եւ այլն :

Ծնողաց խիստ վայելուչ է կատարեալ վարքով որդւոց հեղինակ ըլլալ, անխօս շարժումներով անդամ դապել անոնց պակասութիւնը, տղայական անպատեհութիւնքը միայն հայեցուածքով մը կշտամբել, եթէ զանոնք իրենց իշխանութենէ ընդվզել տուած չեն . առասպելական խօսքերն՝ զանոնք սաստելու համար դործածելու տեղ՝ պէտք է տալ բարոյական խրատներ, մանկանց քով իրենց պատիւը պահել, «Ձի տէրութիւն այլակերպ ծառայութիւն է», եւ դաւադանին ձգած ձեռքը դէպի անոնց ուղղութեան շարժել : Չենք ուղեր ըսել թէ առանց խստութիւն բանեցնելու աղատութիւն տալ պէտք է տղոց սանձարձակ կիրքերը անցընելու, զի անոնց բոլորովին աղատութիւն տալը բարոյական օրինաց դէմ ապստամբեցնել է, այլ ծայրահեղութենէ զգուշանալով, ուղղութեան երասանակը իրենց ձեռք ըլլալու է, զի երբ բնութիւնը ընդվզելով խոտորնակ դիմէ, իսկոյն նստածելով ուղղութեան դարցնել պէտք է, եւ օրինաւոր ընթացից մէջ ազատ թողուլ զանոնք . եւ այս կը պատկանի նաեւ դաստիարակաց :

Ահա անկանոն խստութենէ պակաս փնասակար չէ, մայրերու անհող թոյլտուութիւնը, որք զաւա-

կայ ապագային վրայ բոլորովին անփոյթ՝ չեն զգար
թէ ի՞նչ կանոն գործածել պէտք է • այնպիսեաց որ-
դիք անթիկունք նաւերու կը նմանին , որք բնական
պակասութեանց անսաստ ալիքներու մէջ՝ չունին ա-
պահովութեան միջոց , տակաւին չար եւ բարին ընտ-
րելու անկարող , ծնողաց միջնորդութեան անհրաժեշտ
կարօտ են , ուրկէ զուրկ՝ բարոյական կեանքը վտան-
դի մէջ է : Նաեւ այս պակասութիւնը ծնողական
պարտուց դէմ մեծ անգթութիւն է • միթէ հովիւը
արժանի՞ է իւր պաշտօնին՝ երբոր իրեն յանձնուած
հօտը անհոգութեամբ գայլերու ճարակ թողելով ցըր-
ուէ եւ կորուսանէ : Նոյնպէս այգեգործը անփոյթ ըլ-
լալով իւր պաշտօնին՝ այգւոյն աւերման եւ խանդար-
ման պատճառ ըլլայ : Միթէ խիստ ցաւալի չէ , երբ
դեռաբոյս տունկեր ապագայ արդեանց զուրկ՝ տա-
րածամ կորստեան ենթակայ կըլլան : Նոյնպէս շատ
ապուշ մայրեր չեն զգար , եւ չեն ուզեր նոյն կա-
րեւոր միջոցներու վրայ խորհիլ , չեն ճանչնար նոյն
սրբազան պարտքը , թէ ազգային բուրաստանը իրենց
ժրաջան աշխատութեանց կարօտ է , բարոյականու-
թեան անթառամելի ծաղկօք չքաւորելու : Այն տե-
սակ ծնողք արժանի չեն ծնողական յարգանաց , եւ ա-
պագային չպիտի կարենան վայելել իրենց աշխատու-
թեանց արդիւնքը : Շատ անգամ յանիրաւի դանդա-
տեղ կընեն իրենց ծանր վիճակէն՝ մինչդեռ մեծագոյն
մասամբ տառապանքնին տղիտութեամբ կը ծանրա-
ցընեն , որով թէ իրենց եւ թէ զաւակաց վիճակը կը
դառնացնեն :

Նաեւ մոլար ծայրահեղութիւն է անկանոն սէրը՝
շատերը գիտեն որ տղայոց ամեն հաճոյքները եւ պա-
հանջքները նուիրելը սիրոյ գործ է • չեն գիտեր որ

մեղրի տեղ թոյն կուտան անոնց , չուղելով զայրացը-
նել եւ զրկել իրենց բաղձանքէն . նաեւ չեն զգար
որ ամեն կամակատարութիւնքն ապագայի մէջ մէյ-
մէկ գլխաւոր մոլութիւն կը գառնան , եւ արմատա-
կան ըլլալով անբուժելի կըլլան : Սէրը բնութիւն մը
ունի սիրելեաց պակասութիւնը չզգալու կամ ներե-
լու՝ զոր բարոյապէս յարգել պէտք է . բայց ծնողաց
սէրը աւելի շացուցիչ ըլլալով մանկանց պակասու-
թիւնը չեն կրնար գիտել , չեն ուզեր անոնց ապրս-
տամբութիւնը զսպել եւ կրթելու մասին նեղել , այլ
չսփազանց փայփայանքներ կընեն , գլխաւոր պակա-
սութիւնք տղայական բնութիւն կարծելով զանց
կառնեն զսպել , չեն գիտեր չար մասը խլել անոնց
սրտէն . տղայական վէճերու մէջ միշտ իրենցը պաշտ-
պանելով եւ արդարացնելով՝ ուրիշի տղայք յայտնի
կը պարսաւեն եւ յանցանքը այլոց վրայ ձգել կու-
ղեն՝ իրենցը հրեշտակ կարծելով . ասանկով կըլլան
տղայք գոռոզ , անզուսպ , ապստամբ , կամասպաշտ
եւայլն : Միթէ գանգատելու իրաւունք ունին այն-
պէս մայրեր , երբ իրենց որդիք յանդուգն : մոլի
ըլլան եւ արհամարհեն զիրենք , քանի որ ազատու-
թեան առիթ իրենք տուած են : Խիստ ցաւակցու-
թեամբ յիշել արժան է , զի շատ անգամ երբ կը տես-
նենք անբարոյական անձինք՝ այսինքն մոլի ստահակ-
ներ , չարագործներ , որք անզուսպ եւ անպատկառ
գրեթէ բանականութենէ եւ խորհրդականութենէ
զուրկ , բանաւոր գազաններ դարձած են , ընկերա-
կանութեան նախատինք եւ ընտանեաց մեծ վիշտ եւ
անտանելի ցաւեր են . ասոնք՝ կը համարձակիմ ըսել
թէ մեծագոյն մասամբ անկիրթ ծնողաց յոռի վար-
ժութիւններէ յառաջ եկած են . (ասոր հետ բացա-

առ թիւնք ալ չեն ժխտուիր) • թող գիտնան իրենց
պարտքը չճանչցող ապուշ մայրեր • որ ծանր պա-
տասխանատուութեան ենթակայ են, արդարութեան
եւ իրաւանց դէմ մեղանշելով • անհոգութեամբ աղ-
գային գանձերը կը վատնեն, ապականեալ արմատ-
ներ են աղգին բուրաստանին մէջ՝ որոց շառաւիղնե-
րը չեն կրնար բարեբեր արդիւնք նուիրել եւ գեղե-
ցիկ շքաւորութիւն ընծայել • Նոյն անզգայացեալ
թշուառները զաւակաց ապագայն չխորհելով եւ ըն-
կերականութեան փնտր չյիշելէ զատ՝ իրենց վերա-
բերեալ վիշտերը անգամ յիշել կարող չեն • չեն զգար՝
որ մոլի եւ ստահակ որդիք ինչ աստիճան քստմնելի
ցաւեր կը պատճառեն ծնողաց սրտից, որովհետեւ
խիստ ծանր է մարդկանց՝ երբ կրած աշխատութեա-
նը արդիւնքէն ի դերեւ ելնէ, դառն է մշակին՝ որ
քրտնաթոր աշխատութեանց սերմունքները առանց
ծաղկելու, որդերու եւ կարիճներու ճարակ ըլլան • ոչ
դոյզն վարանք եւ տրտմութեան առիթ է մարդոց՝
երբ երջանկութեան գանձերը անդունդներու մէջ
կորսուին եւ չքանան • Սակայն ծնողաց վիշտերը այն-
պէս չէ, այլ յուսաբեր երկիրները բարեաց արդիւն-
քէն զուրկ՝ կեղեքիչ փուշերով կը խայթեն իրենց սիր-
տերը • դառն թոյներ են անոնց հանապազօրեայ ճա-
շակը դառնացնելու • Մոլի եւ չար զաւակունք ճիշդ
կը նմանին առասպելեալ հրէշին, որ վայրկեան առ
վայրկեան չարութեանց մէջ բքանալով, ծնողքնին
կուր կուտան իրենց որկորին • անկէ ոչ պակաս ա-
ղետալի են այն թշուառ մայրերու վիճակը՝ որ բիւ-
րաւոր տաջանքներով դատապարտեալ կը տանջուին
չար ծննդոց ձեռքէն •

Բայց որչափ մեծ եւ սքանչելի փառք է ծնողաց,

երբ իրենց սերունդները բարեմասնութեան պէս պէտք
ընտիր ձիրքերով զարգանան, բարեկրթութեան եւ
առաքինութեան յատկութիւնք ստանան, բարի համ-
բաւ ազգին եւ ընտանեաց շուք եւ բերկրանք ըն-
ծայեն, երախտագիտական ոգւով ծնողաց յարգ եւ
պատիւ նուիրեն, եւ ընկերականութեան օգտակար
անդամներ ըլլան, որ իրենց ծանր աշխատութիւննե-
րու փոխարէն մի միայն վարձ եւ հատուցումն կրնայ
համարուիլ :

Ուստի, ով ծնողքներ, մանաւանդ մայրեր, լաւ
գիտցիք որ ձեր պաշտօնը խիստ մեծ եւ նուիրական
է, դուք պատասխանատու էք Նախախնամութեան
եւ մարդկային ընկերութեան, ձեզ յանձնուած ա-
ւանդները մեծ եւ դանկազին են, ազգ մը իւր ա-
սրագայն կսպասէ ձեզնէ, երջանկութեան անմահ
դանձերուն պահապան եւ գործադրիչ ընտրուած էք :
սարսափելի ոճիր կը համարուի ձեզ՝ եթէ անհոգու-
թեամբ մսխէք եւ ցրուէք զանոնք, ազգային տունը
յտուիտեան աղքատ վիճակի ենթարկելու պատճառ ըլ-
լալով : Դուք մշակուած երկիրներ ըլլալու էք, ուր
բարի հունտեր ընդունակ ըլլան եւ բեղմնաւորին բա-
ղում արդիւնքներով, նաեւ բեղմնաւոր արմատներ՝
ազգային քմաց քաղցր խեժ եւ պալատան ընծայելու :
Իբրեւ քաջ մշակներ ջանացէք ձեր որդւոց միտքը
լաւ մշակել, բարոյական սերմանց լաւ ընդունակ ը-
նելու : Առաքինութեան կամ բարոյականութեան կեն-
դանի օրինակ դուք միայն կրնաք ըլլալ զաւակաց,
ինչպէս աշակերտ մը իւր սորվելիք արհեստին օրի-
նակը նախ պէտք է տեսնել : Մարդկանց, մանաւանդ
աղայոց միտքը այնչափ չղօրեր վերացական առարկա-
ներու վրայ կայանալ, որչափ անոր ենթակայներուն

վրայ • զոր օրինակ , գիտութիւնը ինքնին անորոշ
կամ անտեսանելի է՝ եթէ անոր զօրութիւնը գիտուն
անձանց վրայ չերեւայ • նոյնպէս խոհեմութիւն , վե-
հանձնութիւն եւ ամեն բարեմասնութիւններ՝ որոց
յատկութիւնը կատարեալ անձանց վրայ կը յայտնուին :

Տղայք բարի ունակութիւն ստանալու համար
տեսնելու եւ լսելու կարօտ են • ահա տեսանելի ա-
ռարկայն ըլլալու է ծնողաց օրինակը , լսելու եւ ըմ-
բռնելու համար կրթութեան կամ վարժութեան դա-
սեր , զոր եթէ արթնութեամբ եւ խնամօք ընծայեն
մանկանց , ծնողք լիապէս արդիւնքները կրնան վայե-
լել , արժանաւոր վարձ ընդունիլ եւ աղատ մնալ
խղճէ ,

Ուստի նոյն քաղցր յոյսը կը նուիրէ օրիորդաց
դաստիարակութիւնը , պարգեւելով մեզ ապագայ
յոյսեր նախնի վիշտերու դարման • ժրութեամբ ջանալ
պէտք է տգիտական ախտը՝ ժառանգական չնել դե-
ռահաս սերնդոց , մերժելով ապականեալ արմատներ
էն նոյն փափուկ ճիւղերը՝ կրթարաններու մէջ ընտիր
դաստիարակներու խնամքներով դարմանել , եւ աղ-
գային բուրաստանը փայլեցնել շքով՝ որ միայն է
մխիթարութիւն եւ դարման Ազգին :



ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Երբ կը տեսնենք բնութեան սքանչելիքը՝ որ միա-
բան ներդաշնակութեամբ գեղեցիկ աշխարհը կը
կազմեն, լուսեղինաց պայծառութիւնք, նիւթակա-
նաց բարեզարդ վայելչութիւնք, եւ բոլոր առարկայք
խորհրդաւոր համաձայնութեամբ իրենց օրինաւոր
շրջանը վարելով: Աշխարհ ամայի հողակոյտ մ'է ա-
ռանց վայելչութեան, զի իւր գեղեցիկ կազմութիւնը
առարկաներու կարօտ է, եւ առարկայք կը խնդրեն
դաշխարհ. երկինք կարօտ է աստեղաց, եւ աստեղաց
պէտք է երկնից վեհաշուք տաճարը: Սոյնպէս մարդիկ
իւր բանաւոր աշխարհ՝ մարդկային կենցաղավարու-
թիւնը կը կազմեն ընկերականութեամբ. անով միայն
կը գտնեն ապրանաց միջոցներ, անձնական շահեր եւ
ամեն կարեւոր պիտոյք, եւ այս է բնական ընկերակ-
ցութիւն՝ որոյ մարդ հարկադրած է ի ծննդենէ:

Այս բնական իղձը կը շարժէ զմարդ դժուարա-
կիր պաշտօններու, եւ յօժարութեամբ կը տանի ա-
մեն տարժանութեանց՝ ուրկէ անձնական շահը կըս-
պասէ. բայց նոյն աշխատասիրութիւնք եւ անձնա-
նուիրութիւնք՝ որ առանց անձնական օգտի՝ լոկ ըն-
կերին շահուն կը ծառայեն, է բարոյական ընկե-
րասիրութիւն, նաեւ վեհ եւ փառաւոր պաշտօն
մարդկութիւն:

Ընկերութիւնը յոյժ օգտակար է՝ իբրեւ լուց-
կի մարդկանց խորհուրդները միմեանց հաղորդե-
լով, գաղափարաց լուսաւորութիւնը կազմելու. ա-
նով մտաւոր տեսութիւնը կարծարծին, օգտակար
ձեռնարկութիւնք կը ծնանին, ընդհանրութեան շահա-
ւոր պաշտօններ յաջողակութեամբ կը յառաջանան ։
Ընկերական յարաբերութեանց արդիւնքը քաջայայտ
կերեւին պայծառացեալ քաղաքաց մէջ . Ներուպիոյ
աշխարհը իր լուսաւորութեան տիտղոսով չէր սլար-
ծէր՝ երբ նոյն յարաբերութիւնք նուազ էին իր երկ-
րին մէջ . Ազգաց մերձաւորութիւնք եղան գայլա-
խաղներ, վառեցին առաջնորդական ջանք՝ որ այժմ
լուսաւորութեան կեդրոն համարուած է համայն քա-
ղաքաց, որոց զօրութիւնը ամեն ուրեք շառաւիղներ
արձակելով նախանձելի եղած է բոլոր աշխարհի ։
Նոյն զօրութեամբ իւր սահմանակից Ազգեր կերպով
մը ազատ երջանկութիւն կը վայելեն, որոյ ապացոյ-
ցը մայրաքաղաքիս մէջ կրնամք տեսնել բազմա-
մամբ նախնի վիճակին՝ որ ներկայէն տարապայման
հեռի կը գտնեմք, Նա՛ զօրացոյց քաղաքականութիւն,
հերքեց յայտնի բարբարոսութիւնք . . . Ընկճեց գը-
րեթէ յաղթահարութիւնք, ճանչցուեցան ըստ բա-
ւականի որոշել իշխանութիւնը՝ բնութենէ, հպատա-
կութիւնը՝ գերութենէ եւլն, որով ազատ շունչ առ-
նելով յառաջադիմութեան շաւիղ կը բա՛ նան մեզ ։

Ահա մեր քաջարթուն Պատանեաց խումբեր
նոյն շահաւոր եռանդը կղզան եւ սոյն բարեպատեհ
ժամանակս ազգասիրական ըղձիցը նպաստ առնելով՝ կը
ջանան ընկերասիրական եռանդը ծաղկեցնել ազգին
մէջ, առաջնորդելով նոյն վեհ պաշտօնին համաձայ-
նութեամբ քաղցր ներդաշնակութիւն մը կը կազմեն

եւ կուզեն հնչեցնել ազգասիրական ձայնը նպաստաւոր ըլլալ թշուառ Հայրենեաց :

Ձի ահա մէկ քանի դարերէ ի վեր կենդանի նաւ մը Հայաստանի խաղաղ նաւահանդիստէն բաժնուելով բռնաշունչ հողմոց խաղալիք կըլլայ . ծոցալից բարիքը հետզհետէ կսպառին , վայելուչ կազմութիւնը կը խանգարի , ամբողջութիւնը քայքայման վիճակի ենթակայ կըլլայ , բայց գոյութիւնը տակաւին կորսուած չէ , քաջայոյս է նա , արիական սրտով դէմ կուտայ ալեաց , եւ ակնկալեալ կսպասէ այցելութեան ժամուն : Նոյն վտանգաւոր պահուն մէջ կարօտակէզ սիրտը Հայրենեաց իղձով կը հառաչէ , աչքերը անոր հորիզոնին վրայ սեւեռած փրկութեան աստղը կը խնդրէ , անզօր թիկունքը չեն դադրիր յուսոյ առասանը խնդրել եւ անվհատ սրտով օգնութեան ձեռքեր կը կոչէ :

Այժմ մխիթարութիւն կըզգայ , տեսնելով որ Հայրենեաց հարադատ մանկունք անոր օժանդակելու պէտքը կըզգան , ձեռնակցելով միմեանց՝ փրկութեան միջոց կը խորհին , Ազգային նաւը իր խաղաղ նաւահանդիստը վերակոչելու :

Ենչպէս յայտնի է որ մեր Հայրենակից եղբարք անխնամ եւ անպաշտպան ցրուեալ վիճակի մէջ՝ ամեն կերպ վտանգներու հանդիպած են , որոնք ամայի ձորերու մէջ քաղց եւ սովեալ , գազաններու ճարակ կըլլան , իրենց վեհ յիշատակը եւ փառքերը մոռնալով՝ Ազգութիւն եւ կրօնք անգամ կորուսած են , ազատասուն որդիք գերի ինկած բարբարոսաց օրէնքներուն տակ , փափուկ կուսանք եւ հարսունք ազնուաշունք զգեստուց տեղ խափշկանց մորթ զգեցած , բոլոր ուղիղ կացութենէ շուարած կամ մոլորած

եւ բոլոր աղետալի թշուառութիւնները ճարտար հր-
ռետորներու ողբերգութեան արժան է . . . այժմ
Հայկեան որդւոց զգայուն մասը չուզեր անտարբեր ըլ-
լալ Հայրենակցաց դառն վիշտերուն . որոց ըստ կարի
բարոյապէս դարման խորհելով ընկերութիւններ կը
կազմեն լուսաւորութեան ջանք փայլեցնել նոյն մութ-
գաւառներու մէջ թշուառ մոլորելոց առաջնորդելու
փափաքաւ : Նոյն ընտրեալ շառաւիղք Նդեմեան դաշ-
տին դարուն կաւետեն , բարոյական պարտէզները մը-
շակելու եւ յառաջագիւտութեան արգասիքներ ծաղ-
կեցնելու ջանիւք :

Զի քիչ յառաջ չունէինք գրեթէ նոյն զգացումն
կրող պատանիներ , շատերու բերանը օտար էր ազ-
գասիրական հնչումն . ահա ներկայն կը շնորհէ մեզ
նոյն եռանդուն ոգիք՝ որ իրենց հարազատ անունը
ուրախ սրտէ կը հնչեն , եւ անոր օգնութեան նպաս-
տաւոր միջոցներ կը խորհին : Ուսման եւ դաստիարա-
կութեան ճաշակը քաղցր է բերանին , գեղեցիկ փա-
ռասիրութիւն կը յարգեն , կը փութան մի սիրտ մի
հոգի ըլլալով ազգին տարտամ վիճակը բարոյապէս ամ-
բողջացնել :

Ուստի յոյժ փառաւոր է իրենց պաշտօնը , զի
նպատակն է բարերարել ընկերին , եւ բարերարու-
թիւնն է առաքինութեան վեհ եւ գերմարդկային պաշ-
տօն : Նորածին մանուկը երբ աչքը ի լոյս կը բանայ իւր
առաջին անզօր պապացները բարերար կամ խնամող
կը խնդրեն , որ կենաց առաջին վայրկենէն նախա-
սահմանուած է իրեն ասլրանաց համար , եւ մարդիկ
անհրաժեշտ կարօտ են անոր : Աշխարհք անհուն բա-
րութեամբ մը կը կառավարուի , որ կը կոչենք բնու-
թիւն , կամ Աստուած . ուստի նոյն անսահման բա-

բութեան մասնակից եւ կամ միջնորդ կրնանք համարել զանոնք, որ բարերարելու պէտքը կզգան. ուստի փառաւոր եւ պանծալի են, « Որոյն փոխարինութիւն ոչ այլ ինչ է, բայց նոյն ինքն բարերարութիւն » ըստ իմաստնոյն. այսինքն առաքինութեան անզուգական փառքն է միայն անձին վարձք :

Այժմ նոյն ընկերասիրաց ոգին նոյն անուան արժանի է, քանի որ ընկերին կարեկցութիւնը կզգայ, ձեռնտու է ազգասիրական ջանից, նախանձախնդիր է Հայրենի փառաց, իրաւասէր ազգային շահուց, եւ անոր բարոյական կենաց տենչաւոր :

Քանի ցանկալի է մարդոյս ազգասիրական կամ բարեսիրական հռչակը որ բխրաւոր կորստական վըտանգներ չեն կրնար չնչել, եթէ անթիւ սպառնալիքներ տեղան, բարեաց յիշատակներ միշտ անկորուստ կը մնան. մարդիկ չեն կրնար նոյն անգին համբաւը ստանալ՝ նիւթական շքեղ երեւոյթներով, ճոխ եւ առատ դանձերով՝ որչափ ազգասիրական եւ ընկերասիրական յիշատակաւ. փառաւոր է Տիգրան առաքինի եւ ազգասիրական գործերով՝ իւր մեծ իշխանական զօրութիւններէն աւելի. թէպէտ պանծալի էին Մհրդատայ մեծամեծ քաջագործութիւնք, այլ պանծալի եւս ընծայուեցաւ հայրենի պատւոյն անձնուէր կեանքը : Ահա նա է գերմարդկութեան պաշտօն ազնիւ եւ գովելի՝ որ վեհ բնութեան մը տիպարը կը կրէ, եւ վսեմ յատկութեամբ կը տարբերի անզգայ սրտերէ :

Ուստի ազգային տենչաւոր ոգին կը փափաքի որ նոյն ազնիւ սրտերու մէջ ազգասիրական ջահը արծարծելով անխոնջ աշխատութեամբ իրենց ջանքերը շարունակեն եւ խրախուսական ձայնը հնչելով ընդ-

հանրութեան միաբան ձեռնառութեամբ աշխատին
աւերակ Հայրենեաց բարոյական նորոգութիւնը վե-
րականգնելու :

Նաեւ այժմ ուրախութեամբ կը լսենք , որ նոյն
ընկերասիրական իղձը կը ծագի Հայունեաց մէջ ալ ,
որոց մէկ ազնիւ փորձը կը տեսնենք խումբ մը զգաս-
տամիտ անձանց վրայ , որ նոյն գեղեցիկ պաշտօնին
ժիր ջանքերով առաջնորդ ըլլալ կը փութան , գովելի
յօժարոյ թեամբ ընկերասիրական պարտքը զգալով կու-
ղեն նպաստաւոր ըլլալ մեր գաւառաբնակ թշուառ
Հայունեաց՝ որք դաւաճարակութենէ զուրկ բարերար
խնամքներու կարօտ են : Ահա երախտագիտական օրը-
տիւ կը յիշենք որ՝ բարեսիրական պաշտօնին միջնորդ
եւ ազգասիրութեան հեղինակ կը հանդիսանան . տնո-
րէկինք զի առանց փոքր առիթներէ դրդուելով ան-
վհատ սրտիւ աշխատասիրէին իրենց պաշտօնին մէջ :
Ար յուսանք նաեւ ազնուամեծար ընդհանրութենէն ,
որ ըստ կարի մասնակցելով միաբանասիրութեան խը-
րախոյս տան միմեանց , եւ շարունակեն այսպիսի գե-
ղեցիկ ձեռնարկութիւնք , որ մեր սեռին յառաջագի-
մութեան յոյժ օգտակար միջոց կրնայ համարուիլ :
Ըստ որում հետեւեալ խորհրդածութիւնս կուգեմ ըն-
ծայել , նոյն գովելի իղձը կրող ազնուամեծար խում-
բին ուրախակցութիւնս յայտնելով :

Սիրելի Քոյրերս ,

Յայտնի որ իղձը մարդկային զգացման մէկ հրաշալի դօրութիւնն է , եւ միշտ իր սահմանէն , վերցօլանալով իրեն ճարակ կը խնդրէ : Բնութեան այս շարժառիթ ոյժը թելադիր է անձին եւ կենսական ուղի ազդելով՝ մինչեւ հրաշալիքներ գործել կուտայ , եթէ ուզէ մարդ ի բարին գործածել զայն : Նա խըրախոյս կուտայ խորհուրդներուն , կարծարծէ յոյս կամ ակնկալութիւն վաստակոց , եւ չվհատիր թէպէտ իր նպատակին տարժանութիւններն ալ տեսնէ . այլ պասքեալ եղջերուի նման կուզէ անձնիլ գժուարին վայրեր , մինչեւ քաղցր վտակաց իւր տենջը յագեցընէ . սկէտք չէ աւելի խօսքերով սահմանել զայն , այլ բաւ է ըսել թէ՝ իղձն է մարդկան կենսական հոգի տարբեր անզգայ մեռելութենէ :

Թէպէտ իղձը դօրաւոր յատկութիւնն է՝ չահաւոր գործեր կատարելու , սակայն կը կարօտի նպաստաւոր առարկաներու , ինչպէս ամեն պաշտօն իր յարմար միջոցին . ամեն ջանք չահաւոր չեն կրնար ըլլալ միեւնոյն պարագայի մէջ , այլ պատեհութեան կոսկասէ , ահա ժամանակն է գլխաւոր նպատակիչ ամեն բարեգործական ըղձից՝ ինչպէս ապահով շաւիղ սուրհանդակին՝ որ առանց կասելու եռանդեամբ կըրնայ դիմել նպատակին : Ժրաջան մշակը իղձ ի սիրտ կսպասեն , երբ օդոց բռնութիւնք կը մեղմանան , եւ երբ ցարնան զեփիւռներ կսկսին հնչել , այն ատեն կելլէ աշխատութիւնը նուիրել անդոյն : Սիրելի Հայուհիք , այս բնատուր շնորհքէն օտար չէք եւ դուք , եռանդալից իղձ կը կրէք ձեր զգայուն սրտից մէջ .

զգաստութեամբ կը ճանչնաք անոր ոյժը , եւ կարող էք ի սէր ազգին գործածել զայն : Ահա ժամանակը նպաստաւոր է ձեզ . յաջողակ շաւիղ բանալով կըրնաք դուք ձեր եռանդը արդիւնաւորել : Այլ մի թափառիք յուսահատ նարկիզի նման թափուր դաշտերուն մէջ , եւ զգայուն սրտիցդ տխուր հառաչանքը ամայի ձորերու մէջ հնչեցնել , ներկայ կենսական ոգին ձայն կուտայ ձեզ չվարանիլ յուսաբէկ սրտով , այլ կազդուրիլ եռանդեամբ ըղձից ձեր ցանկալի ապագայն վայելելու յուսով :

Գիտենք որ մեր սեռը արդէն իւր հին սովորութեան մէջ ազատութենէ զուրկ վանդակի մէջ արգիլուած թռչնոց նման էր՝ որ անձուկ սահմանին մէջ կաշկանդուած չէր կրնար իր ազատ բաղձանաց հասնիլ , թռուցիչ բազուկները անզօր կարգիլէին ծաղկունակ դաշտեր ճախրելու , ձայնին եղանակը կորսընցուցած , գրեթէ լեզուահատ եղած բաղձանքը յայտնելու , անկարող աչքերը տկարացած զուարճալի առարկաներ հեռատեսելու : Բայց ներկային նոր լոյսը կը տեսնէ , որով անհրաժեշտ կրնայ կազդուրիլ , եւ յառաջադիմութեան քայլեր շարժել : Սակայն տակաւին անզօր , դեռաքայլ մանկանց նման չկրնար ինքնին յառաջել : Ահա ընկերականութիւնը միայն կարող է ապաստան եւ զօրաւիգ ըլլալ իրեն՝ երբ փութան աջակցիլ միմեանց , եւ ձեռնակցելով շարժեն իրենց բազուկները , ձայնակցութեամբ հնչեն խրախուսական ձայներ , եւ ճախրել յառաջադիմութեան շքեղ բուրաստանը :

Աւելորդ է կրկնել մեր վաղեմի կացութեան ամեն մէկ տխուր պարագայները՝ զոր ձեր ուշիմութեամբ կրնաք դիտել . մենք խորհրդաւոր անձինքս

զգայուն արձաններ դարձած, կամաւոր համր եղած, ազատաճնունդ գերիներ կենդանութեան մէջ մեռած, տգիտութիւնը եւ անզգայութիւնը զմեզ բարոյական մահուան ենթարկած էր. դուք Միւնեստիկներ կրնաք ըլլալ երջանիկ կոչումի մը՝ ազդելով խրախուսական ձայն ընդհանրից՝ եւ օրինաւոր միջոցներ գործածելով, մեր կարկամեալ կացութենէ սթափիլ եւ կազդուրիլ առողջ կենաց մէջ։ Ահա մեր զգայուն մասը պէտք է յուսով յառաջդիմէ իւր ազգասիրական ձեռնարկութեան մէջ, որ ի մօտուստ կղգայ իւր վիշտերը եւ կարեկցութեան պարտքը ճանչնալով օժանդակութիւն նուիրէ եւ սիրով իւր ապագան բարւոքել։ Սակայն ուսեալ խումբը չը կրնար տարտամ վիճակի մէջ գաղափար հաղորդել, առանց ընկերականութեան կեդրոն կազմելու, զի մասնաւորը միշտ անզօր է, ընդհանրութեան դէմ այլ ընկերական մարմինը կրնայ դարմաններ խորհիլ եւ լուսաւոր գաղափարներ հաղորդել միմեանց։

Ուստի մեծարեալ տիկնայք երբ ձեր գովելի եռանդը եւ իղձը վառ պահէք սրտից մէջ, կրնանք յաջողակութեամբ ազգօգուտ գործեր կատարել, ձեր ժամերը ազատ եւ միտքերը հանդարտ են, ժամանակիս ոգին կօժանդակէ ձեզ։ Գիտէք սիրոյ զօրութիւն մեծ եւ անհամեմատ է, երբ Հայրենեաց եւ Ազգային սրբազան սէրը հաստատ ըլլայ սրտից մէջ՝ կըրնաք օգտակար ըլլալ ազգին. հրահանգ տալով մտաց բնական ձերքերը փայլեցնել եւ հնացեալ մեր վաղեմի կեդրոնները հերքելով նոր կենաց ճաշակ վայելել։

Ահա Հայրենաց ոգին կը տարփայ ձեր բարոյական կենդանութեան, եւ կը յուսադրէ զձեզ այսուհետեւ ձեր գաղափարները թող զտին եւ

փայլին Եդեմեան ակնափայլ վտակներու պէս . ձեր
առաքինական սլարկեշտ գործերը թող ծաղկին անոր
հեշտաբոյր եւ քրքումանոյշ ծաղիկներուն հետ , Հայ-
րենեաց դաշտին հեշտաձայն սոխակներուն նման խոր-
հրդաւոր ներդաշնակութեամբ Ձեր սիրալիր գեղգե-
ղանքը հնչեն հեշտութիւն եւ երջանկութիւն ձօնե-
լու անոր՝ որ անձկանօք կսպասէ իւր երանաւէտ
ժամուն :



ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՈՒՂԵՒՈՐ

Երբ տխրադէմ Հայաստանի վեհ ոգին ,
Ցանդ վշտաբար ծիւրեալ ցաւօք դժուարին .
Ձեռն ի ծնօտ տրտում տխուր սգալով ,
Ողբայր հեծէր յուղեալ ամպոց կոծերով :

« Ո՛ւր իմ , գոչէր , գարնան աւուրք հեշտալի ,
Ո՛ւր վեհ դաշտիս ոսկի բոյսեր գեղանի .
Քաղցրիկ դարուն անհետ եղաւ դարերով ,
Ձմեռն անվերջ պատի խաւար ամպերով :

Մինչդեռ պանծայր փառք Եդեմիս վեհաշուք ,
Սիրոյ բողբոջ անմահութեան հնչէր սուգ .
Մարդարտահեռ բոլորէին ջինջ ցօղեր ,
Հայկեան որդւոց անխոնջ քրտանց կայլակներ :

Ո՛հ դժտութեան տեղեալ հեղեղն դառնաբար ,
Սիրոյ բողբոջք թառամեցան հիգարար .

Դաշտք եւ արօտք մերկ ի զարդուց շքաբեր ,
Վեհ Հայրենին սուգ զգեցեալ անբեր :

Ահա թափուր լքեալ մնամ փառադիրկ ,
Դառնահամբոյր օդոց եղեալ խաղալիկ .
Զիւն եւ կարկուտ սեւ ամպերէն միշտ կը հոսին ,
Սաստիկ շանթեր ահեղաբէկ յարձակին » :

Զայս Հայաստան , ցանգ կողկողէր լալագին ,
Հաս , ուղեւոր ոստ մրտենեաց ի ձեռին .
« Յնծա՛ , գոչէ , ո՛վ իմ սիրուն Հայաստան ,
Սեւ արտասուք թող քո աչաց հեռանան :

Ալ մի հեծէր տխուր զալեաց կոծերով ,
Քեզ աւետեաց փութամ յողջոյն ցնծալով .
Ահա երկին քեզ կը ծնի նոր օրեր ,
Ի բաց մերժեն ձմերային սեւ ամպեր :

Թռչնոց երամք հրճուհեւով քեզ դիմեն ,
Խրախաձայն առ քեզ գարուն կաւետեն .
Զի շառաւիղք Հայկեան զարմից գեղանի ,
Յեռեալ սիրով տան եղեմիդ հովանի :

Հայրենասէր խումբ պատանեաց քաջադան ,
Աջակցելով փութան ցաւոյդ ի դարման .
Անմահաբոյր ծաղկանց քաղեն ոուրբ հիւթեր ,
Քեզ պատրաստեն քաղցրիկ մեղրի փեթակներ :

Ընկերական սէր եւ զոգին գրկելով ,
Քաղցեալ սրտիդ կենաց ճաշիկ կաղմելով .
Թափուր դաշտերդ փայլին զարդով գեղունակ ,
Հնջեն քաղցրիկ սոխակներուդ գեղգեղանք :

Նորաբողբոջ սիրոյ ծաղիկք ծածանին ,
Դժխեմ գժտից փուշք , եւ տառասկ խաբանին .
Վատ թմրութեան քունը յաչաց կը մերժի ,
Ալ հեռանան հոգ եւ վարանք տրտմալի :

Ալ թող երկինք քեզ ակնարկէ քաղցր աչօք ,
Շնորհելով քեզ նոր արեւ գեղաշուք .
Հնչեն զեփուռք փայլին ցողեր քրտնահոս ,
Եւ հայրենեաց սրտին ձօնել կեանք եւ յոյս :

Հայկեան դաշտեր պճնին շքով գեղափայլ ,
Վեհ Հայաստան առցէ ցաւոյն մխիթար .
Զայս ուղեւորն , ետ աւետիս վեհագոյն ,
Եւ Հայաստան սթափեցաւ ի ցաւադոյն :



Վսեմախոհ Պարզասէր Հայունիք ,

Մարդոյս իւր ընկերին վշտացը վրայ միայն ցաւիլ կամ կարեկցութիւն զգալը մարդասիրական զգացումն է . սակայն անոր օգնելու միջոցը խորհիլ եւ ջանքեր նուիրելը մեծանձնութիւն կամ վեհ առաքինութիւն է : Ի՞նչ օգուտ վտանգեալ անձին դէմ ցաւակցութեան լոկ խօսքերով աղաղակ բառնալ՝ առանց օգնութեան ձեռք կարկառելու , ինչպէս շուարեալ կամ մոլորեալ անձանց թիւր կացութեան աւա՛ղ

կարգալու տեղ՝ շահաւոր է ուղղութեան հրահանգ տալ :

Ժամանակաց մէջ պատահած են ցաւալի դէպքեր որ ընդհանրութեան մեծ հոգ եւ վարանք պատճառած են . բայց նոյն պատահարաց չար հետեւութիւնը ըզգացող եւ փրկութեան միջնորդող անձինք հազուագիւտ եղած են՝ եւ ընդհանուրին ապահովութեան անձնանուիրութիւն ընծայելով գովելի յիշատակներ կանգնած են , եւ որոնք ընտրեալ մասունք են մարդկային ընկերութեան :

Ուստի մեր սեռն ալ տեսակ մը վտանգեալ է մոլորական ախտով , որուն թշուառ վիճակին չօգնէր յուսահատաբար մորմոքել՝ եթէ մեր անդամակցաց ցաւերը ժրութեամբ չաշխատինք բռնել , այսինքն ուղղութեան կանոններ հաստատել եւ առաջնորդ ըլլալ անոր բարեօրման :

Այժմ խիստ ուրախութեամբ կը լսենք որ մեր մէջ ալ նոյն ընկերասիրական զգացումն կրող անձինք կը գտնուին՝ այն է պարզասիրութեան վսեմ իղձը ունեցող Հայուհիք որ միաբանելով ընկերութեամբ՝ ցանկալի կանոն հաստատած, եւ շատերն ալ կուզեն հաստատել պճնամոլութեան վատ ախտը մեզմէ բռնելով վայելչակերպ պարզութիւն հաստատել : Արդոյնք որ իրենց այս գովելի ձեռնարկութիւնը ապարդիւն չը պիտի մնայ՝ քանի որ մեր ուսեալ մասը տգիտութենէ յառաջ եկած պակասութիւնք կզգան , իրաւունք կը ձանձնան եւ բարենպատակ գործերու կուզեն օժանդակել : Զի ռամիկը կարճ կը դատէ , ներկայն միայն կը խորհի , ինչպէս մեր մեծագոյն մասը՝ որոց աչքը շլացեալ երեւոյթներով պատած է , չեն կրնար ապագան գուշակել եւ ներքին բարիքը

զգալ . ըստ որում ուսեալ եւ բարեկիրթ մասին վըստահ եմք որ քաջ դատողութեամբ կրնան խորհիլ եւ կարեւոր պիտոյից պաշտպան հանդիսանալ :

Մեր զգալի վիշտերը եթէ նկատողութեան առնենք , կը տեսնենք որ յիմարութեան արդիւնք են կատարեալ կրթութեան դէմ . զի պէնասիրութեան համաճարակ ախտը մեր սեռին մահաբեր կրնայ ըլլալ քանի մը կերպիւ , այսինքն մահացուցիչ կենաց , շահու եւ պատւոյ : Այս ցնորական մոլեռանդը խիստ յաջողակութեամբ կը յառաջանայ , եւ արգելող մը չկրնար ըլլալ՝ մինչեւ որ ինքնին չսթափինք մեր յիմարական ընթացքէն : Սոյն դնժնդակ ախտը պէտք չէ աւելորդ խօսքերով բացատրել , քանի որ ապացոյցներ միշտ առաջօք են : Նորասիրութեան տենչը զմեզ կմախքներ կը դարձնէ , մեր բնական գեղեցկութիւնը զոհելով՝ մարդկութեան սին ստուերներ կը դառնանք . մեր զուարթ եւ հաճոյական ժամերը չընչին աշխատանքներով կը սահին . դիմաց առողջական գոյնը մահագուշակ ծերութեան կը փոխուին՝ որով շատ անձնազոհներ կուենանք . զի մեր մեծագոյն մասը նորածեւութեան ծախսին կարող չեն , եւ խիստ նեղութեամբ , եւ անձկութեամբ կը տառապին , ըստ որում «անձկութեան սրտի ցեց ոսկերաց է» : Թողունք ընտանեաց մէջ պատահած անհամաձայնութենէ յառաջ եկած չարիքը՝ խաղաղութիւնը եւ միաբանութիւնը խանգարելու պատճառներ տալով : Ահա խաղաղ կենաց փնասուն հետ՝ մեր անձին պատիւն ալ կը տուածենք , արտաքին սուտ սեթեւեթ դարդուց վրայ սլարծելով ներքին պատիւը կուրանանք . անվայել կերպարանքներով խեղկատուներ դարձած ենք : Ներուպացի կանանց օրինակին հետեւիլ կարծելով յոռի ծայ-

ըը շեղած ենք, եւ Եւրոպական օրինաց կուրօրէն կը ծառայենք մեր ազատ կարծիքը ուրանալով, նոյն յոռի օրէնքը՝ որ իբր պատուիրակեալ սանձ մեր վիզը դըրուած ընդ գարշ կածէ զմեզ բոլոր անձնական բարիքներէ զրկելով։ Անոր պատիր հնարքները միշտ մեր աչքերը կը շլացնեն խաբուսիկ նիւթեր կառաջարկէ կապիկներու առաջ ընկուզ գլորելու պէս, եւ մենք ճարպիկութեամբ յառաջ կը վազենք (մօտայի) առաջին մրցանակը ստանալու, որով խոհականութեան, համեստութեան դէմ վարուելով ծաղու արժանի կըլլանք։ Նաեւ ծախսի անբաւականութիւնը մեր ապագային կը փնտռէ, զի ժամանակին անյաջող բերմունքը խիստ շահեցողութեան եւ չափասիրութեան կենթարկէ մարդիկ, այլ մենք ընդհակառակը գործելով մեր վիճակը դառնացնել կը ճգնինք յիմարաբար։ Չենք խորհիր թէ ի՞նչ կը շահինք եւ ի՞նչ կը տուժենք, այլ պատիր համոզմամբ զմեզ խաբելով կոյր զկուրայն ի խորխորատ կը դիմենք։ Մեր թիւր կացութեան եւ թէ պատգամներ գոռան անօգուտ է, այլ մեր յոյսը միայն կը կայանայ կատարեալ դաստիարակութեան վրայ, որոյ արդիւնքը ներկայի մէջ կ'սկսինք վայելել։ Ինչպէս այժմեան ընկերասէր խումբերը՝ որ ուղիղ դաստիարակութեան արդեամբ կը ջանան լուսաւորութիւն հաղորդել մոլար գաղափարներու՝ որով մեր ընդհանրութիւնը կրնայ սթափիլ յիմարական վիճակէն ուղղութեան հետեւելու։ Անոնք առաքինասէր Ահստեան կուսին նման հրաւէր կը կարդան երջանկութեան քաջարթուն եւ զգաստամիտ քոյրերու՝ որ շլացուցիչ փառասիրութիւնը հերքելով՝ կատարեալ դաստիարակութիւն եւ բարոյականութիւն կը յարդեն։

Սակայն այս ուրախառիթ զգացմունքնիս փոքր

կասկած մը կը վրդովէ, զոր անտեղի գուշակութիւն մը ըլլալ կը յուսանք. այն է պարզասիրական կանոնին ոմանց հաճելի չերեւնալը, այլ չենք յուսար զի այժմ գտնուին շատեր՝ որ տգիտաբար անաւիառութեան հետեւելով սոյն գեղեցիկ ձեռնարկութիւնը ատեն՝ կամ չընդունին անհիմն պատճառներ տալով. այսինքն « Լուսաւորեալ քաղաքի մէջ սինլքոր կամ կոշտ կերպարանք չենք կրնար ընդունիլ եւ օտար ազգաց ծաղրելի ըլլալ. աշխարհուրաց կրօնուհիներ չենք, երիտասարդական հաճոյքնիս ուրանալ օրէնք չէ եւլն. եւլն. » : Այս պատճառները իրաւադէ չեն կրնար ըլլալ, այլ իրենց պճնասէր մոլութեան պատրուակ ըլլալը յայտնի է : Անոնց կը պատասխանենք թէ՛ լաւ գիտնան՝ զի ծայրայեղութիւն երբէք չենք ուղեր յարգել, այլ « Ամեն գործառնութեան միջասահմանն է գոյելի » : այս մասին կուզենք գաղափար մը տալ բոլորին, նաեւ պարզասէր Աղնուուհեաց ուշադրութիւնը հրաւիրելով : Յայտնի է որ՝ ընդհանուր սովորութեան գէժ վարուիլը գիւրին չէ, եւ բազմութեան մէջ բացառութիւնը ընտրելի չկրնար ըլլալ, ըստ որում չենք ուղեր ըսել որ՝ աչքի տգեղ երեւնալու կոշտ ձեւ մը ընտրել, կամ ծառայական գծուծ զգեստներ հագնիլ, եւ կամ խոտակրօն միանձնուհիներու պէս տձեւ վերարկուներով ծածկուիլ եւայլն. այլ պէտք է պարզութեան հետ աղնուակերպ վայելչութիւն մը ընտրել, որ առանց կոշտ եւ անհաճոյ երեւնալու, բազմաց ցանկալի ըլլայ, այն է ջնջելով մեր զգեստուց յոռի մասերը եւ աւելորդ բարդութիւնքը՝ որոնք իմաստակութեան ցոյցերէ զատ՝ երբէք վայելչութիւն չունին :

Սիրելի քոյրերս, ինձ կը թուի թէ մեր հանդերձ-

ներու կանոնաւորութիւնը կրնայ ըլլալ միայն մեր
գաղափարաց լուսաւորութեան ապացոյցը , զի ըստ
մեծի մասին արտաքինը ներքին պատկեր է : Եթէ կու-
զենք արանց եւ կանանց մէջ տգիտական խտրութիւ-
նըն վերնալ , եւ օրինաւոր ազատութիւն ունենալ՝
պէտք է մեր զգեստները անոնց կանոնով գործածել ,
այսինքն մասամբ մը տարբեր ըլլալ . շէկ կամ փայ-
լուն գոյներ, եւ աւելորդ հտպտանքներ չգործածել ,
(Բալթօյի) կամ (սէթրիյի մօտան) որ բաւական ժա-
մանակ է յարգ գտած է մեր մէջ , խիստ յարմար կը
գատուի՝ եթէ առանց կերպ կերպ բարդութիւննե-
րու մթագոյն կերպասներէ պարզ շրջազգեստներու
հետ գործածուին վայելուչ ձեւերով , եւ առանց շու-
տիկներու պէս միշտ փոփոխութիւն կրելու : Նաեւ
թիկնոցներ կրնան գործածուիլ նոյն պարզ կանոնով ,
ամեն աստիճանի կերպասեղէն կրնան հագնուիլ՝ միայն
թէ ըստ տեղւոյն գործածելով , նոյնպէս հանդիսա-
կան օրերունը տարբեր ըլլալով , բայց եկեղեցիի մէջ
խիստ պարզ պէտք է գործածուիլ . գլխարկները
պէտք է ըլլալ պարզաձեւ եւ մթագոյն , կամ շղար-
շով մը ամփոփուած , եւ կամ ժապաւէն մը կրելով .
թող ներուի փոքր փետուր մը կրել իբրեւ զարդ՝ կամ
իբրեւ նշան ընկերութեան : Նաեւ պէտք է չնչել այն
մեծ արտմաշուքը՝ ներքին սպիտակ շրջազգեստներու ,
որուն (մօտան) հալածի իւր հեղինակին հետ . զի
եթէ լաւ խորհինք , առանց կարեւորութիւն մը ու-
նենալու ծաղու արժան է . անոնք չափէն աւելի սպի-
տակացնելու համար ի՞նչ սիրտեր կը մաշին , որչափ
ժամեր կը զոհուին , ողորմելի ծառաներ ի՞նչ անար-
գանք կը կրեն՝ վայրկենի մէջ փողոցի ապականու-
թեան ծառայելու համար : արդեօք բարբարոսութիւն

ըսենք այս տեսակ սովորութեանց, թէ խելագարութիւն . . . : Այսպէս բոլոր անպատեհ սովորութիւնք, որ երթալով կը ծանրանան, կատարեալ մտքերու դէմ ըլլալուն պէտք է ջնջել եւ ազնուակերպ միջասահմանութիւնը ընտրել : Լաւ համոզուելու ենք որ տղայաբար սեթեւեթներ, աւելորդարդեր, փայլուն տեսակ տեսակ դոյները՝ բնաւ զմեզ գեղեցկացնելու չեն օգնէր, այլ ընդհակառակը հակապատկեր կը կազմեն եւ ստորին երեւոյթ մը կուտան . լաւ թող գիտնան պճնամոլները եւ լսեն իմաստնոց խօսքը որ գեղեցիկները պարզութեան մէջ գեղեցկագոյն են, եւ տրգեղը տգեղագոյն չէ նոյնպէս պարզութեան մէջ :

Ուստի կը պարտիմք ի դիմաց իրաւասէր Հայունեաց շնորհակալիս նուիրել, բոլոր ազնուախոհ ընկերունեաց՝ որ իրենց վսեմ զգացմունքը գործադրել կուզեն մեր սեռին ամենակարեւոր պիտոյից համար, ոմանք դաստիարակութիւն ծաղկեցնելու նպատակաւ, եւ ոմանք դաստիարակութեան արդեամբ համապատասխանելով այն է ձեռնարկութեամբ ջանալ տգիտական ախտերը բուժել մեր սեռին եւ ճշմարիտ լուսաւորութիւն հաստատել :

Ողջամիտ քոյրերս, ձեր նպատակը գովելի է, ժրաջէք ձեր աշխատութեանց մէջ, գիտնալով որ ժամանակիս ոգին զձեզ պիտի վարձատրէ ձեր ճգանց արդիւնքները ծաղկեցնելով, դուք Յուդիթներ կրնաք ըլլալ, մեր սեռը կորստական վիճակէն փրկելու քաջ վեհանձնութիւնը ունեցող, նաեւ գիւցաղնուհիներ՝ Հայրենեաց եւ Ազգին բարոյապէս նպաստաւորելով, ձեր համեստութիւնը, եւ ժիր ջանքերը իբր սուսեր կրնան մոլութեան որոմները հերքել՝ եւ բարոյական նութեան յաղթանակը կանգնել : Ահա մեր աղագան

ի ձեզ կը կայանայ , առաջնորդելով երջանիկ շաւղաց ,
եւ մեր յաջորդ սերնդոց բարօրութեանը պատճառ
դուք միայն կրնաք հանդիսանալ :

Գ Ե Ր Ո Ւ Հ Ի

Ո՛րչափ գեղեցիկ էիր դու արեւ ,
Երբ կը փայլէիր իմ գլխոյս վերեւ .
Ազատ թռչնոց հետ կը թռէր հոգիս ,
Երբ էի ընկեր սիրուն փեսայիս :

Լուսին ու աստեղք ջինջ ջինջ շողերով ,
Զիս կողջունէին զուարթ ժպիտով .
Ծաղկագեղ դաշտեր վճիտ առուակներ ,
Ներդաշնակէին իմ հեշտին օրեր :

Արեւ ալ չէս լոյս , քու փայլդ է նսեմ ,
Պժգալի աչօք երբ քեզ կը տեսնեմ .
Հողւոյս իմ հատոր չունիմ ինձ ընկեր ,
Կեանքս է ինձ լեղի , եւ աշխարհ աւեր :

Դու չես զովաբեր վտակ պաղպաղիւն ,
Դէմքդ այլափոխ յատակդ տժգոյն .
Հեշտալի հոսանքդ չտան սրտիս զով ,
Երբ ձեռքս շղթայած , աչքերս է լացով :

Մի երգեր սոխակ ալ չես տարփալի ,
Երբեմն գեղգեղանքդ էր ինձ տենչալի ,
Քու սիրուն ձայնիդ հոգիս էր գերած ,
Սիրոյ ժամերով երբ էի լեցուած ,

Կորեալ իմ փեսայն , կորեալ իմ մանկիկ ,
Անտէր անխնամ մնամ թափառիկ .
Հնչեմ , հառաչեմ տխուր ողբերով ,
Քանի որ հեծեմ գերութեան լուծով :

Հողմունք ու ամպեր լսէք իմ ձայնին ,
Տարէք հառաչանքս իմ հէգ փեսային .
Գտէք զիմ փեսայն , գտէք զիմ որդին ,
Տարէք զիմ ողբոց ձայներ սրտագին :

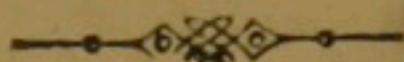
Թափառ ես տատրակ դու ալ ինձ նման ,
Միթէ կորուսի՞ր , եւ դու վարուժան .
Մնչիւնդ անզօր , թեւերդ լքած ,
Ամայութեան մէջ մէնիկ մնացած ,

Երջանիկ օրերս ինձմէ հեռացան ,
Զունիմ ալ չունիմ յոյս ազատութեան . . .
Լքած թողած եմ այս վայր միայնակ ,
Ծիւրիմ եւ մաշիմ Քոռ գերութեան տակ ,

Երբեմն երջանիկ փառօք պսակուած ,
Զքնաղ փեսայիս շքով զարդարուած .
Արդ այրիացեալ աստ ամայութեան ,
Տքնիմ եւ կոծեմ զերթ քու ողբական :

Զոր լեռ ու դաշտեր խուլ են իմ ձայնին ,
Սուգ , լաց , հառաչանք , այս են իմ բնութին .
Երկինք ու ամպեր լսեցէք ձայնիս ,
Տուէք հառաչանքներս իմ հէգ փեսայիս :

Գտէք զիմ փեսայն , գտէք զիմ որդին ,
Տուէք իմ ողբեր կոծեր սրտադին :



ԲԱՂԴԱՀԱԼԱԾ

Ո՛վ բաղդ գժխեմ , անագորոյն եւ դաժան ,
Զուռնիմ երբէք բան ի բողոք քեզ արժան .
Յար ինձ ոսոխ , յար իմ փառաց թշնամի ,
Ոչինչ ի հաշտ , ո՛չ իսկ ժպտիս առ վայր մի :

Միշտ գործածես զքո կշիռ անիրաւ ,
Եւ միշտ չափես կենաց բաժին նենգ եւ դաւ .
Խոժոռաբիր սրեալ ժանիս սայրասուր ,
Յանկ յիմ ճաշակ զթոյն թափես դառնաբոյր :

Անգէն , անսուր խայթես զսիրտ սաստկապէս ,
Եւ անդադար կռես զնետ զիզադէզ .
Խուլ աղերսից , խուլ ես ձայնից վշտալիք ,
Աղէտք մարդկան քում հաճոյից խաղալիք :

Գարշիմ յիշել զանուն քոյին ոխակալ ,
Յասուամ յաւէտ ափ ի բերան , եւ լուռ կալ . . .
Հեշտին է մահ եւ սոսկալի չէ մարդկան ,
Զի՛ նա համայն ցաւոց վշտաց է վախճան .
Բիւրք թշուառաց դառն ի տագնապ չարահար ,
Զնա կոչեն իբրեւ փրկիչ եւ սատար :

Դու թշնամի դարանաւոր խուլ եւ կոյր ,
կոյր նկարէ գքեզ նկարչին ձեռք հզօր .
Օձատիպար միշտ սողոսկիս թագնաբար ,
ի ծով ժանտիդ լլկես զսիրտ չարահար :

Զերթ Հիդրայից ի կերպ փոխիս բիւրաւոր ,
Բիւր ալէտից դերս յօրինես նորանոր .
Աննիրհ անքուն զնենգ լարես դարաւոր ,
Զհաճոյս կենաց անգութ ժանեացդ տաս ի կուր :

Անխզելի լուծ շղթայիցդ կարծրակուռ ,
Ո՛չ խորտակեն Հեփեստոսի ուռն անդուլ .
Անզերծ , անլուծ պարաւանդես զիս ուժգին ,
Եւ զգետնեալ ի քարչ ածես ընդ գետին :

Ո՛հ ցանկալի երջանկութեան յիմ տաճար ,
Ի զուր ճգնիմ կաղմել անձին իմ դադար .
Այլ դղրդեալ քանդես ցրուես ընդ աւեր ,
Իբր ալետանջ նաւ մի ծփիմ ի յերեր :

Գեղազունակ սիրածաղիկ յիմ սլարտէզ ,
Խլեալ բարիս վուշ եւ տատասկ սերմանես .
Երբ հաճոյիւք փունջ մի քաղել յօժարիմ ,
Ա՛հ թիւնաշունչ ի բոյր ժանտիցդ նուաղիմ :

Ո՛ւր վայր դիմեմ , յաշխարհ փոխիմ տարադէմ ,
Թագչիլ ի խոր , եւ յամալ թռիլ չ'զօրեմ .
Անտես յաչաց չիք ինձ աշխարհ փախստից .
Դաւ որոգայթ ընդ հետ քայլիս զուգակից :

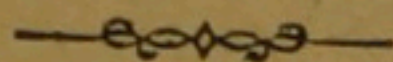
Ահեղակերպ դու սոսկալի ուրուական ,
Կենաց ոսոխ դարանաւոր զերթ գազան .
Անկեալ ի հաղբ իբրեւ զորս մի մահամերձ ,
Ի զուր ճգնիմ ի ճիրանացդ կալ ի զերծ :

Արդ երջանիկ Բնութեան տիպար հեշտալի ,
Զիք ինձ հաճոյք , այլ յիշատակ դառնալի ,
Ընդ վայր համայն մատեանք վշտաց նկարին :
Բիւր առարկայք ծով ինձ ցաւոց դառնագին :

Միշտ արգիլեալ արդ ի բաւիղ կամ անել ,
Անզօր թեւօք ջանամ ճգնիմ ի վերել .
Գերեալ հոգիս բաղձայ յազատն ասպարէզ ,
Այլ կաշկանդեալ ընդ վայր հոսիմ գահավէժ :

Բաւ է լիկես , բաւ է տանջես ահաբէկ ,
Ալ չունիմ կար ի գոռ բազկիդ գալ ի վէգ ,
Ծիւրիմ մաշիմ ի հարուածոցդ ժանտաժուտ ,
Հար եւ կտրեաց զթել կենացս ո՛վ անգութ :

Տուր զիս ո՛վ բաղդ , տուր զիս ընդ հող սեւաթոյր ,
Ուր անձկանօք զրկիմ ընդ այն մտաթիւր .
Հապա աշխարհ աւանդ կարդան ինձ համայն ,
Եւ քեզ անէծք հաղար թափին յաւիտեան . . :



ՅՈՅՍ

Կայ դու ազատ լքեալ հոգիդ վշտահար ,
Տես զաստղ յուսոյ աչաց սրտի բերկրարար .
Իբր արուսեակ հետ տրտմաբեր գիշերոյն ,
Քրքմածածան աւեստաբեր դայ այգոյն :

Մինչ կայ Երկին , կան եւ Արփիք գեղափայլ ,
է յոյս մարդկան վեհ զօրաւիգ եւ սատար .
Նա աջակից եւ խրախոյս քում անձին ,
Քաջ մարտակից դիմագրաւել խեռ Բաղդին :

Վեհամարտիկ իբր ախոյեան քաջապէս ,
Սիրտ անվկանդ յառաջդիմէ ^{պայք} յասպարէզ .
Համայն վշտաց նա մխիթար ապահով ,
Պասկատուոր լկեալ սրտից եւ ի զով :

Կենաց մարդկան ընդ խուժ շաւիղ փշալից ,
Տայ ճեմս հեշտիւ իբր զպարտէզ ծաղկալից .
Զոյժ եւ զաշխոյժ ազդէ ոտից տապանեալ ,
Եւ առապար հարթէ զշաւիղ դիւրաքայլ :

Բիւր տարժանիս դիւրէ յանձին վշտաբէկ ,
Եւ քաղցր առնէ հաց զաղքատին չորաբէկ .
Դառն կենաց զխոչ ընդոտ առաթուր ,
Քրտնավաստակ ճիգ մշակին առնէ դիւր :

Անխոնչ մշակն խստին լուծից ի խոնարհ ,
Յոյս ի բազկին շարժէ զմաճն հեշտաբար .
Զարոյթ տարերց զսպառնալիս տան այգւոյն ,
Սիրտ անվհատ տենջայ ի յոյս գարնայնւոյն :

Արդ՝ թէ ուրուք լկեալ ի ծով խորասոյզ ,
Եւ ոգորեալ խառն ընդ ալիս սաստկայոյզ .
Յոյս աջակից սատար նմին անբաժան ,
Յեզր կենաց թեւադրէ ճիգ փրկութեան :

Եւ մահամերձ տեսեալ հէգ մօր զիւր որդին ,
Լալիքն ի յորդ ողբայ ընդ կից զաւակին .
Վիշտք եւ վարանք տանջեն զնա դառնակէզ ,
Մերձեալ յուսոյն ի ձօն ժպտաց փութապէս :

Յոյս երջանիկ ջահ իսկ հողւոյ լուսաւոր ,
Հողի անյոյս չունի զչունչ կենսաւոր •
Միշտ անձկաւէտ փարի ի յոյս սիրտ մարդկան ,
Ի տենջ ի վառ յարեալ ձգի միշտ ընդ այն :

Յախատիպար վեհ բնութեան հրաշալի •
Չեւ իսկ ազդեալ Համոչին հրաման այն բարի ,
Տարերք համբուն , հով , ծով , վտակք եւ ամպրոպ ,
Մեծ տիեզերք վաղուց ի յոյսն էր ամփոփ :

Ծագեալ ընդ այն մեծ բնութեան հրաշալիք ,
Արեգ , Լուսին , գեղեցկաչէն եւ երկինք ,
Եթերական վսեմ դաշնակն բերկրական •
Երանութեան հնչէ բարբառ մշտաձայն :

Լե՛ր ապաստան ի յոյս յաւէտ դու ո՛վ մարդ ,
Եւ կենցաղւոյս ի բիւր վշտաց լե՛ր ազատ •
Զինեալ ընդ այն : իբր վահան անլքուն :
Խրոխտապանձ առնել զբաղդն ի նկուն ,

Արդ՝ ո՞վ երկինք ծագեալ մեզ զԱկն լուսալիր •
Խրախարարն զարթնուլ ի յոյս անպատիր ,
Հեծեալ հողիք թռիլ ի կեանս բերկրական •
Երանութեան հրճուիլ ի յոյս յաւիտեան :



ՏԱՐԱԳԻՐ ԵՂՔՕՐ

Ընդ արշալոյս ստուերաշող Արեգին ,
Կոյս մի հեղիկ ճեմեալ յեզր ծովակին .
Խաժական ակունք ուղղեալ ի ծով լայնատարր .
Խոնարհ պատկեր մանուշակին էր տիպար :

Փափկահնչիւն բարձեալ քնար ի ձեռին ,
Եւ սրտառուչ հնչէր քնե^ւ յսրագին .
« Զուռիմ , դռչէ , չուռիմ ես ձայն հրաշից ,
Զուռիմ եւ արդ ոգի անմահ Մուսայից :

Հուր ի հոգիս , կայծ ի մատուռս իմ ազդէր ,
Զի կարացից զանձուկ սրտիս տարփողել .
Այլ եմ նկուռն , կարկամ մատուռք իմ անդօր ,
Ոչ նուիրեն սփոփ սրտիս տենչաւոր :

Ծով , ծով անդուծ դու իցես տարր ա^յ պա^ռուամ ,
Զի զանձկալիս իմ կորզեցեր յանկարծում ,
Զհատոր սրտիս առեալ տարեր ետ ընդ ետ .
Ո՛հ ատելին մեզ կազմեցեր անջրպետ :

Պատիր ալիքդ զտենչ սրտիս խաղ առնեն ,
Եւ բռնաբար զսիրտ հոգւոց բաժանեն .
Յանգ հառաչեմ քեզ , դու անլուր իմ ձայնիս ,
Յանգ աղերսեմ ո՛չ ինձ բերես զսիրելիս :

Հապա առ դիս եթեւ ալեացդ հոսանուծ ,
Ուր իմ հոգիս , անդ դտանիմ ես ընդ փոյլծ .
Տանջիմ ի սով քաղցր տեսոյն անձկալի ,
Երջանկաբեր դարձին մնամ տարփալի :

Ո՞ւր ցանկալի հեշտին կենաց իմ ժամեր •
Երկինք • երկիր Այերք համայն ինձ ժպտէր ,
Լուսին Աստեղք եւ ծիրանիք Եթ երին •
Արօտ վտակ եւ տիեզերք խայտային :

Սրացան ընդ փոյթ ո՛վ իմ աւուրք հեշտալիք ,
Թողեալ զհետ ցանգ զրկանաց դատակնիք :
Նկուշ անձն իմ լքեալ յաւէտ տրտմալի ,
Զերթ բնութիւն մերկ ի զարդուց դարնայնի :

Զուարթ հոգւոյս տիրէ աշուն տարածամ ,
Իբր քեցեալ ոստ մի ծառոյն ի քառչամ •
Զունի սահման ծով կարօտոյս իմ անբաւ ,
Զիք ինչ ի զով պասքեալ սրտիս իմ բնաւ :

Դաշտք եւ արօշք ձոր եւ լերինք գեղունակ ,
Զտան երբէք զուարճութեան ինձ ճաշակ •
Ո՞հ իմ քնար մենիկ կենաց իմ ընկեր ,
Դու ես միայն բեկեալ սրտիս հեշտաբեր :

Ընդ իմ հառաչ հնչեն լարիկ քո տխուր •
Մեղմիկ ձայնիւ միշտ նուիրել սրտիս դիւր :
Ծով, ծով յամառ զի մռնչես ալեյոյդ ,
Ես իբր զքեզ ծփիմ ի յոյզ կարօտոյս •

Բեր զանձկալիս գգուեալ ընդ այն եւ փարիմ ,
Ա՛հ մտադիւր եւ հաճութեամբ մեռանիմ :
Զայս մրմնչեր կոյս ատողկանն այն հեզիկ ,
Եւ կորակոր անհետանար Նա յուշիկ :

ՀԱՌԱՋ ՄԻ

Ի ՏԱՐԱԺԱՄ ՄԱՀ

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՏԻԿՆՈՋ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՍԻՐԱԿՑՈՐԴ ՄՏԵՐՄՈՒՀԻՈՅՍ

Ա՛րի ոգիդ ողբանուէր հանգիր այս սուր շիրմիս քով.
Հնչէ ելերգըդ սրտառուչ տխուր տաւղիդ լարերով,
Արդ հնչեցաւ լուր տարաժամ լուր մի դառնէր եւ ցրտին
Քստմնեցոյց սիրտք սիրելեաց, գրաւեցան յամպ մթին:

Անդ ութ պարկայք ^{խառն} հիւսկին Մուրատ տունկ նազելին,
Թողեալ համայն զիւր գերդաստան յողբ եւ խուզ լա-
լագին

Դալարագեղ նուաղեցաւ չքնաղ ծաղիկն յանկարծուստ,
Գողտրիկ ծիւերն թառամեցան իրենց թարմիկ ոստի մօտ:

Հնգամենից Այրին այն սուրբ հերքեց օրեր իւր հեշտին,
Առոյգ կենաց անդին ժամեր անցոյց սգով դառնագին.
Համեստութեան շուք եւ պսակ փայլեր յանձին վեհա-
բար:

Չնաշխարհիկ դիմաց պատկեր վսեմ հոգւոյն էր տիպար:

Սոսկալի էր եւ ինձ ժամն , երբ հնչեցաւ գոյժն այն ,
Սիրակցորդ մտերմուհւոյս անդառնալի բաժանման .
Ճմլեցոյց սիրտ իմ դառնապէս չարադէպ վիշտն անմբեր ,
Հեղեղք աչացս ոչ զօրեցին սփոփ՝ սրտիս նուիրել :

Բիւր երգիծանք ի քեզ ով մա'հ , որ անխտիր եւ անյադ
Զի ընտրելագոյն ընտրես մարդկանց անգութ ժանեա-
ցըդ ի ճարակ ,
Թող բթանան քո սուր սուրեր եւ "դադարին ժանտ
նետեր ,
Որ թափ մխես ի խոր սրտից եւ վէրս հաստես կա-
րեւեր :

Նախնի ոսոխ դո'ւ մարդկութեան , դու բռնաւոր
ժանտագործ ,
Փոխան փառացս երանաւէտ մեզ թողուցեր լաց եւ
կոծ .
Հոլովք դարուց իսկ ո'չ իշխեն զսպել մտրակդ ան-
խըտիր ,
Քեզ չամոքէն լաց , եւ մորմոք բիւր հառաչանք դառ-
նալիր :

Աղետոյժոր ողբոց կոծեր ամպերուն մէջ կը հնչեն ,
Գետահեղեղ դառն ալիքներ ծով արտասուաց կը կաղ-
մեն .

Այլ դու կիշխես ցանգ բռնաբար իբրեւ անգութ ա-
նողոք ,
Անխղճաբար մատնես զմարդ անվերջ վշտաց ի մորմոք :

Բայց դադարին օր մ 'ալ քո նենդ , սալառնալիք մա-
հաբեր ,
Յաւիտենին երբ ձայն հնչէ անմահութեան հրաւէր .

Քակտես կապտես մեր կազմուածոյն այս բնութիւն
հողակիր ,

Անմահութիւնն երբ որոտայ՝ նկուն ես դու ի պատիր ,

Արդ՝ տարածամ արկեր տապաստ զայս բարետունկ
գեղանի ,

Ո՛չ խտրելով անգթապէս ի շուք գեղոյն փարելի .

Այլ նա սլացեալ վճիտ լուսով եւ քեզ գոչէ վեհ հո-
գին ,

« Այդ է բաժին քո լկտութեան առ դու զաւար քո
չնչին :

Կեամ ես ազատ բիւր յաղետից չիք ինձ սուգ լաց վըշ-
տալից ,

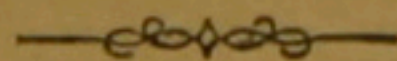
Ի լուսաճեմ հանգչիմ տաճար ընդ Արփենեաց սարա-
կից .

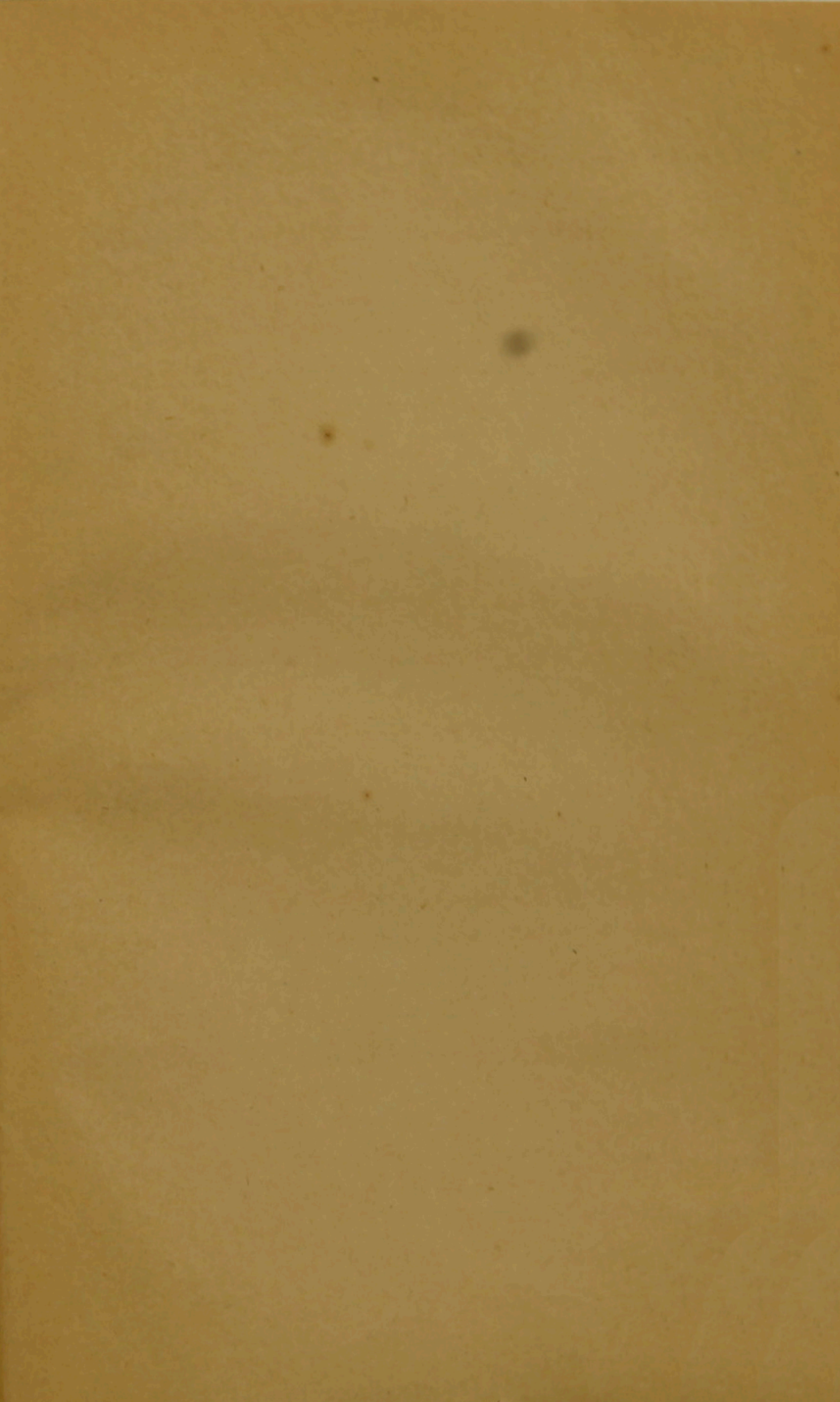
Ով սիրելիք իմ սգալիրք տամ ձեզ հրաժեշտ իմ վեր-
ջին ,

Մատաղ մանկունս իմ հրբացեալք յանձնեմ ի խնամս
Արարչին :

Իմ շառաւիղք նորաբողբոջ թող ձեզ լիցին մխիթար : »

Մտերմութեամբ բեկեալ սրտին եւ այս լիցի մխիթար
Եւրոպայի :





Consul d'Autriche



